

**GELECEK FARKINDALIĞI PSİKOEĞİTİM PROGRAMI'NIN
UYGULAMADAKİ YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA AYDOĞAN

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**MERSİN
NİSAN-2024**

**GELECEK FARKINDALIĞI PSİKOEĞİTİM
PROGRAMI'NIN UYGULAMADAKİ YANSIMALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA AYDOĞAN

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. IŞIL TANRISEVEN**

**MERSİN
NİSAN-2024**

ÖZET

BİLSEM GELECEK FARKINDALIĞI PSİKOEĞİTİM PROGRAMI'NIN UYGULAMADAKİ YANSIMALARI

BİLSEM Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı ülkemizdeki özel yetenekli çocukların kariyer gelişimlerini arttırmaya yönelik olarak hazırlanan ilk program olması nedeniyle önem taşımaktadır. Bu araştırma 2021 yılından itibaren BİLSEM 'de eğitim alan özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla MEB tarafından hazırlanan “Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı” na ilişkin öğrenci kazanımlarını ve görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla araştırmada durum çalışması yöntemi temel alınmıştır. Bu araştırma kapsamında durum çalışması türlerinden bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır. Çalışmanın araştırma grubunu, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Mersin'in Tarsus ilçesinde yer alan Bilim ve Sanat Merkezi'nde destek eğitim programına devam eden ve ölçüt örnekleme ile seçilen 8 kişiden oluşan 4. Sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma verileri araştırmacı tarafından oluşturulan “Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'na İlişkin Görüşme Formu” ve bir “Gözlem Formu” ile toplanmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA Pro 2020 nitel veri analiz programı aracılığıyla betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre özel yetenekli öğrencilerin tamamına yakınının Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın ilgi ve yetenekleri tanıma-kariyer uyum yetenekleri, amaç belirleme konusundaki kazanımlarına ulaşmışlardır. Ancak bir kısmının geleceğe ilişkin sorumluluk almanın önemini açıklayamadığı ve tamamının sosyal girişimcilik örneği veremediği gözlenmiştir. Ayrıca sonuçlar özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlık konusundaki kazanımlara ulaştığı ancak öğrenme çevikliği kazanımlarına çoğunlukla ulaşamadıklarını göstermiştir. Ek olarak öğrencilerin tamamına yakınının meslekleri tanıma ve karar verme konularındaki kazanımlara ulaştıkları görülmüştür. Ancak öğrencilerin bir kısmı gelecekte yapabileceklerine ilişkin kendine inanmanın önemini ifade edememişlerdir. Ayrıca araştırma sonucunda öğrencilerin program kapsamında uygulanan etkinlikleri yararlı buldukları ve bu etkinliklerin çoğundan keyif aldıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel Yetenekli Öğrenciler, Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı, Kariyer Gelişimi

ABSTRACT
**REFLECTIONS OF THE SCIENCE AND ART CENTER'S FUTURE AWARENESS
PSYCHOEDUCATION PROGRAM IN PRACTICE**

BİLSEM Future Awareness Psychoeducation Program is important as it is the first program prepared to increase the career development of gifted children in our country. This research aims to examine student achievements and opinions regarding the "Future Awareness Psychoeducation Program" prepared by the Ministry of National Education in order to support the career development of gifted students receiving education in BİLSEM since 2021. For this purpose, the research is based on the case study method. Within the scope of this research, a holistic single case design, one of the case study types, was used. The research group of the study consisted of 4th grade students who attended the support education program at the Science and Art Center in the Tarsus district of Mersin in the 2022-2023 academic year and consisted of 8 students selected by criterion sampling. The research data were collected with an "Interview Form on Future Awareness Psychoeducation Program" and an "Observation Form" created by the researcher. The data obtained were analyzed by descriptive analysis method through MAXQDA Pro 2020 qualitative data analysis program. According to the results of the study, almost all of the gifted students achieved the outcomes of the Future Awareness Psychoeducation Program on recognizing interests and talents, career adaptation skills, and goal setting. However, it was observed that some of them could not explain the importance of taking responsibility for the future and not all of them could give an example of social entrepreneurship. The results also showed that gifted students achieved the outcomes on psychological resilience, but mostly did not achieve the learning agility outcomes. In addition, it was observed that almost all of the students reached the outcomes on recognizing professions and decision-making. However, some of the students could not express the importance of believing in themselves about what they can do in the future. In addition, as a result of the research, it was determined that the students found the activities implemented within the scope of the program useful and enjoyed most of these activities.

Keywords: Gifted Students, Future Awareness Psychoeducation Program, Career Development

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim süresince büyük destekleri olan ve desteğini her zaman hissettiğim, bilgisi, tecrübesi, çalışkanlığıyla ve birikimiyle bana örnek olan değerli hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Işıl TANRISEVEN' e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tez izleme komitesinde yer alan kıymetli görüşleriyle büyük katkılar sunan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Sinem Evin AKBAY' a ve Doç. Dr. Hanife Gülhan KARSAK' a sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Lisansüstü eğitimde ders aldığım, akademik yönlerini örnek aldığım değerli hocalarım Prof. Dr. Tuğba Yanpar YELKEN' e, Doç. Dr. Figen KILIÇ' a, Doç. Dr. Sedat KANADLI' ya, Doç. Dr. Sinem Evin AKBAY' a, Doç. Dr. Seçil Ömür SÜMBÜL' e, Dr. Öğr. Üyesi Ramazan KARATEPE' ye ve Dr. Öğr. Üyesi Fatma Uslu GÜLŞEN' e saygılarımı sunarım.

Çalışmanın ölçme araçları geliştirilmesinde değerli görüş ve önerilerini sunan ve tezin niteliğinin artması konusunda destek olan sayın hocalarım Doç. Dr. Figen Kılıç'a, Doç. Dr. Sinem Evin AKBAY' a ve Doç. Dr. Binaz BOZKUR' a teşekkürü borç bilirim.

Son olarak çalışmalarım da bana destek olan annem Ayfer AYDOĞAN' a ve babam Bayram AYDOĞAN' a destekleri için teşekkür ederim. Yine bu süreçte desteğini sağlayan Doç. Dr. Deniz Özcan KARA hocama sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca bu süreçte her daim desteğini yanında hissettiğim arkadaşım Sinem TANOĞLU' na sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Araştırma Problemi	5
1.4. Sayıtlar	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM 2 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	7
2.1. Özel Yetenekli Bireyler	7
2.1.1. Özel Yetenekli Bireylerin Özellikleri	8
2.1.2. Özel Yetenekli Bireylerin Tanınması	9
2.1.3. Yurtdışında ve Türkiye’de Özel Yeteneklilerin Eğitimi	10
2.1.4. Bilim ve Sanat Merkezleri.....	11
2.1.4.1. Bilim Sanat Merkezleri’nde Uygulanan Programlar	12
2.1.4.2. Bilim Sanat Merkezleri Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı	13
2.2. Meslek/Kariyer ile ilgili Kavramlar	14
2.2.1. Çocukluk Döneminde Kariyer Gelişimi.....	15
2.2.2. Özel Yetenekli Çocuklarda Kariyer Gelişimi	17
2.2.3. Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programının Temelini Oluşturan Kariyer Kuramları ..	18
2.2.4. Super’in Çocuklarda Kariyer Gelişim Modeli	18
2.2.5. Holland’ın Tipoloji Kuramı.....	19
2.2.6. Savickas’ın Kariyer Yapılandırma Kuramı	20
2.2.7. Parsons’un Özellik- Etmen Kuramı	21
2.3. İlgili Araştırmalar	22
2.3.1. Özel Yetenekli Çocukların Kariyer Gelişimiyle İlgili Yurtiçi Çalışmalar	22
2.3.2. Özel Yetenekli Çocukların Kariyer Gelişimiyle İlgili Yurtdışı Çalışmalar	25
2.3.3. Çocuk Kariyer Programlarına Yönelik Yurtiçinde Yürütülen Çalışmalar	26
2.3.4. Çocuk Kariyer Programlarına Yönelik Yurtdışında Yürütülen Çalışmalar	27
BÖLÜM 3 YÖNTEM	30
3.1. Araştırmanın Yöntemi	30
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	31
3.3. Veri Toplama Araçları.....	31
3.3.1. Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’na İlişkin Görüşme Formu.....	32
3.3.2. Gözlem Formu.....	32
3.4. Veri Toplama Süreci	34
3.5. Verilerin Analizi.....	35
3.6. Araştırmada Güvenilirlik ve Geçerlilik	37
3.7. Araştırmada Etik.....	37
3.8. Araştırmacının Rolü	38

BÖLÜM 4 BULGULAR.....	40
BÖLÜM 5 TARTIŞMA.....	68
BÖLÜM 6 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	75
6.1. SONUÇ.....	75
6.2. ÖNERİLER.....	77
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	91
EK-1 ETİK BEYANI.....	91
EK-2 ORJİNALLİK RAPORU	92
EK-3 ÖZGEÇMİŞ.....	93
EK-4 ARAŞTIRMA İZNİ.....	94
EK-5 ETİK KURUL ONAY BELGESİ	95
EK-6 GÖZLEM FORMLARI	96
GÖZLEM FORMU 1	96
GÖZLEM FORMU 2	97
GÖZLEM FORMU 3	98
GÖZLEM FORMU 4	99
EK-7 GÖRÜŞME SORULARI.....	100
EK-8 GELECEK FARKINDALIĞI PSİKOEĞİTİM PROGRAMI UYGULAMA PLANI. 101	

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 Özel Yetenekli Öğrencilerin Tanılanmasında Kullanılabilecek Ölçme Araçları (Baykoç, 2014).....	10
Tablo 2 Super'e Göre Kariyer Gelişim Görevleri	19
Tablo 3 Katılımcıların Cinsiyet Dağılımları	31
Tablo 4 Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programının İşleyişi ve Oturum Bilgileri	34
Tablo 5 Araştırmanın Yöntemi	39
Tablo 6 Özel yetenekli öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini tanıma- kariyer uyum yetenekleri konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları	40
Tablo 7 Özel yetenekli öğrencilerin amaç belirleme konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları.....	46
Tablo 8 Özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlık- öğrenme çevikliği kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları.....	50
Tablo 9 Özel yetenekli öğrencilerin meslekleri tanıma ve karar verme konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları.....	55

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 <i>Holland'ın Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkiler (Atli ve Keldal, 2017)</i>	20
Şekil 2 <i>Bütüncül Tek Durum Deseni</i>	31
Şekil 3 <i>Gözlem Formundan Bir Kesit</i>	33
Şekil 4 <i>Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerim Etkinliğiyle İlgili Ö2 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	42
Şekil 5 <i>Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerim Etkinliğiyle İlgili Ö1 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	43
Şekil 6 <i>Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö4 Kodlu Öğrenci Ürünü</i> ..	44
Şekil 7 <i>Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö3 Kodlu Öğrenci Ürünü</i> ...	44
Şekil 8 <i>Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü</i> ..	45
Şekil 9 <i>Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü</i> ..	45
Şekil 10 <i>Geleceğe İz Bırakıyorum Etkinliğiyle İlgili Ö7 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	48
Şekil 11 <i>Geleceğe İz Bırakıyorum Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	49
Şekil 12 <i>Planlama Hikayem Etkinliğiyle İlgili Ö5 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	49
Şekil 13 <i>Planlama Hikayem Etkinliğiyle İlgili Ö4 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	50
Şekil 14 <i>Hayaller Adasına Yolculuk Etkinliğiyle İlgili Ö4 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	53
Şekil 15 <i>Hayaller Adasına Yolculuk Etkinliğiyle İlgili Ö1 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	53
Şekil 16 <i>Meslekleri BİLSEM Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	57
Şekil 17 <i>Meslekleri BİLSEM Etkinliğiyle İlgili Ö5 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	58
Şekil 18 <i>Meslekleri BİLSEM Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	58
Şekil 19 <i>Meslekleri BİLSEM Etkinliğiyle İlgili Ö2 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	59
Şekil 20 <i>Kararlıyım Etkinliğiyle İlgili Ö1 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	59
Şekil 21 <i>Kararlıyım Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	60
Şekil 22 <i>Kararlıyım Etkinliğiyle İlgili Ö2 Kodlu Öğrenci Ürünü</i>	60
Şekil 23 <i>Programın İçeriği ve Akılda Kalan Etkinlikler(n=8)</i>	61
Şekil 24 <i>Programda Keyif Alınan ve Alınmayan Etkinlik (n=8)</i>	62
Şekil 25 <i>Programdan Öğrenilenler(n=8)</i>	64
Şekil 26 <i>Programın Faydasını Arttırma (n=8)</i>	65
Şekil 27 <i>Programı Akranlarına Önerme (n=8)</i>	66

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- MEB:** Millî Eğitim Bakanlığı
- BYF:** Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı
- ÖYG:** Özel Yetenekleri Geliştirme Programı
- TBMM:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
- BİLSEM:** Bilim ve Sanat Merkezleri
- BEP:** Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
- BTYK:** Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
- ÇKGÖ:** Çocuklar için Kariyer Gelişim Ölçeği
- STEM:** Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik
- ASCA:** American School Counseior Association
- NAGC:** National Association for Gifted Children
- ABD:** Amerika Birleşik Devletleri
- SSCB:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

“Sağlıklı insan sevebilen ve çalışabilen insandır.”

Sigmund Freud

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, problem cümlesi, alt problemleri, önemi, sınırlılık ve varsayımlarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Özel yetenekli çocuklar, bir ülkenin iktisadi, sosyal, kültürel kalkınma hedeflerine ulaşmada en önemli insan kaynağı olarak nitelendirilebilir. Bu anlamda özel yetenekli öğrencilere verilen eğitimin niteliği ve bu öğrencilerin gelişimlerinin desteklenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Ülkemizde özel yetenekli çocukların gelişimlerinde önemli yere sahip kurumların başında Bilim Sanat Merkezleri yer almaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı, 1992 yılında özel yetenekli çocukların eğitimine yönelik bir proje çalışmasıyla Bilim Sanat Merkezleri'ni kurmuştur. Bu merkezler, Türk Eğitim Sistemi için en uygun modeli arama çabalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıçta "Ek Ders Uygulama Okulu" adıyla bilinen bu merkezler, daha sonra hem bilim hem de sanat alanlarında özel yetenekli çocuklara eğitim verme amacıyla Bilim ve Sanat Merkezleri olarak adlandırılmıştır (Sezginsoy, 2007). Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM), ülke genelinde özel yetenekli öğrencilerin tanınmasından sonra genel örgün eğitim kurumlarına ek olarak eğitim gördükleri kurumlardır. Özel yetenekli öğrenciler eğitim gördükleri okulların saatleri dışında tüm eğitim ve öğretim faaliyetlerine hafta içi veya hafta sonu devam edebilmektedirler. BİLSEM' in genel amaçlarında milli, ahlaki, kültürel ve insani değerleri benimseyen, koruyan, geliştiren; geniş bir dünya görüşüne sahip, yapıcı, yaratıcı, ülke ekonomisine katkı sağlayan, lider özellikli bireyler yetiştirilmesi bulunmaktadır. (MEB, 2021).

Bilim Sanat Merkezleri'nde eğitim programları, özel yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretimindeki tüm gelişim alanları bütünlük içerisinde ele alınarak hazırlanan “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı’na (BEP)” göre yürütülmektedir. BİLSEM’ e kayıtlı öğrenciler; uyum, destek eğitimi, bireysel yetenekleri fark ettirme, özel yetenekleri geliştirme, proje üretimi ve yönetimi programlarına alınmakta, öğrenciler bu aşamalarda başarılı ve istekli oldukları sürece eğitimlerine devam etmektedir (MEB,2021).

BİLSEM’ de yürütülen programların değerlendirilmesinin programların niteliğini arttırmaya önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. BİLSEM’ de uygulanan programların etkililiğini belirlemeye yönelik pek çok araştırma yapıldığı görülmektedir. Karadayı ve Tanrıseven (2022) öğretmen, öğrenci, yönetici ve veli görüşlerine göre BİLSEM’ e yeni kayıt yaptırmış öğrencilerin BİLSEM’ e uyum sürecini hızlandırmak için hazırlanan uyum programını incelemişlerdir. Araştırma sonucu programının genel anlamda olumlu bulunduğu ancak uygulama ile ilgili bazı problemlerin de var olduğunu göstermiştir. Polat ve Polat (2021), teknoloji okuryazarlığı, sosyal sorumluluklar, yaratıcı düşünme, problem çözme, kaynaklarını etkin kullanma gibi birtakım becerileri kazandırmayı amaçlayan destek eğitim programlarını incelemişlerdir. Programın kazanım düzenleme ilkelerine uygun olarak hazırlandığı ancak içerik ve eğitim durumları boyutlarında öğrencilerin ve öğretmenlerin ihtiyaçlarına göre yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğini belirlemişlerdir. Ertürk (2019) destek eğitim programını sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre incelediği araştırmasında destek eğitim programının BİLSEM yönergesinde belirlenen hedeflerine ulaşıldığı fakat destek eğitim programının gerek içerik boyutunun zayıf olması gerekse öğrenci seviyesinin altında olması sebeplerinden yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin etkinlikler için materyal temini, etkinliklerin öğrenciye hitap etmemesi, birtakım yasal prosedürlerden ötürü derslerde BİLSEM dışına çıkamama gibi sorunlarla karşılaştığı belirlenmiştir. Destek eğitim programının öğrencinin ilgisini çekmesi ayrıca öğrencilerin aktif öğrenme yaşantıları sunulması gerektiği konusunda önerilerde bulunulmuştur.

Bilim Sanat Merkezleri’nde uygulanan diğer bir program olan Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı (BYF), destek eğitim programını tamamlayan ve genel zihinsel yetenek alanında tanılanan öğrencilerin bireysel yeteneklerini fark ettirmek amacıyla yürütülmektedir. Ülker’in (2022) çalışmasında BİLSEM fen bilimleri dersi öğretim programı bireysel yetenekleri fark ettirme kazanımlarının %57’sinin yenilenmiş Bloom taksonomisinin bilişsel alan basamaklarındaki üst düzey düşünme, %43’ünün ise diğer düşünme becerilerine yönelik olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Özel yetenekleri geliştirme programı (ÖYG); bireysel yetenekleri fark ettirme programını tamamlamış, genel zihinsel yetenek alanı tanılanmış öğrencilerin görsel sanatlar ve müzik yetenek alanında uyum programını tamamlayan öğrencilerin özel yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak amacıyla yürütülmektedir (MEB,2021). Son aşamada uygulanan proje üretimi ve yönetimi programı, özel yetenekleri geliştirme programını tamamlayan öğrencilerin yetenek, ilgi, istek ve merakları doğrultusunda herhangi bir alanda bireysel veya grup çalışması şeklinde yürütülen eğitim programıdır. (MEB,2021). Bununla birlikte BİLSEM’ ler de özel yetenekli öğrenciler için hazırlanan programlardan biri de destek

eğitim programına devam eden öğrenciler için hazırlanan Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'dır. Bu program Bilim ve Sanat Merkezi'nde (BİLSEM) eğitim gören ilköğretim 3. ve 4. sınıf özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla oluşturulmuştur (MEB, 2021).

Yaşam boyu devam eden bir süreci kapsayan kariyer gelişimi, bir bireyin hayatında yer tutan en önemli unsurlardan biridir. Son zamanlarda gerek teknolojik gerekse bilimsel ve toplumsal değişimler meslek seçimi, kariyer, kariyer gelişimi gibi konuları hayati duruma getirmiştir. Değişen kariyer anlayışıyla birlikte meslek seçimi yerini yaşam boyu kariyer anlayışına bırakmıştır. Böylelikle bireylerin sadece ortaöğretimden yükseköğretime geçiş sürecinde değil aynı zamanda diğer yaşam dönemlerinde de kariyerin ne kadar önemli olduğu anlaşılmıştır. Her ne kadar kariyerle ilgili tutum ve kavramların ilk olarak çocukluk döneminde olduğu ifade edilse de (Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma, 1951; Roe, 1956; Super, 1957) kariyer teorisyenleri çocukluk dönemine sınırlı vurgu yaparak göz ardı etmiştir (Schultheiss, 2008). Achter ve Lubinski (2005) özel yetenekli öğrencilerin gelecekte yapmayı planladıkları işleri dokuz yaşından itibaren yaptıklarını bu nedenle okullarda yapılandırılarak verilen programların özel yetenekli öğrenciler için geç kalınmış programlar olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle kariyer eğitime erken yaşlarda başlanmasının ve çocuğun erken yaşlarda kariyer gelişimlerinin sağlanmasına yönelik olarak eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiği söylenebilir.

Eğitimin temel hedeflerinden birini oluşturan kariyer gelişimi özel yetenekli öğrencilerin özellikle desteklenmesi gereken önemli alanlarından biridir (Karacan, 2018). IV. Ulusal Çocuk Kongresi kapsamında gerçekleştirilen BİLSEM öğrenci çalıştayında da özel yetenekli çocukların kariyer gelişimine yönelik vurgu yapılmıştır (Akbüber vd., 2019). Bilim ve Sanat Merkezleri'nde (BİLSEM), destek eğitim programına katılan öğrencilerin kariyer gelişimlerine yönelik temel ihtiyaçları dikkate alınarak Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı hazırlanmıştır. Bu program, Parsons'un mesleki rehberlik modeli olarak bilinen kendini tanıma, seçenekleri tanıma ve karar verme aşamalarından oluşan özellik-etmen kuramına dayanmaktadır. Programın etkinliğini artırmak için Savickas'ın kariyer yapılandırma kuramı ve Super'ın benlik gelişimi kuramıyla zenginleştirilmiştir. Ayrıca program Holland'ın tipolojisi, öyküsel yaklaşım ve postmodern kuramların nitel uygulamalarından da faydalanarak bütüncül bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır (MEB, 2021).

BİLSEM Gelecek farkındalığı Psikoeğitim Programı'nda "Kariyer Benliği, Karar Verme Yetkinliği ve Seçeneklerin Farkındalığı" olmak üzere üç temel yeterlilik düzeyi bulunmaktadır. Programın tasarlanma sürecinde öğrencilerin belirli yeterliliklere ulaşabilmesi

için kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımlar tespit edilirken kariyer gelişim ihtiyaçları ve gelişim dönemi özellikleri dikkate alınmıştır. Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın kazanımlarının belirlenmesinde, Wellman ve Moore'un kariyer rehberlik programında geliştirdikleri taksonomi temel alınmıştır (MEB, 2021).

BİLSEM öğrencileri için 2021 yılında hazırlanan Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın uygulamadaki görünümünün ortaya konmasının programdaki güçlüklerin belirlenmesi ve giderilmesi adına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. BİLSEM programlarına ilişkin araştırmalar incelendiğinde ise Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın uygulanması ve değerlendirilmesine ilişkin bir çalışmaya rastlanamamıştır. Bu bağlamda Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'na ilişkin gerçekleştirilen süreçlerin ayrıntılı biçimde incelenerek var olan durumun betimlenmesinin kariyer gelişimi açısından daha etkili süreçlerin düzenlemesine, yaşanan sorunların ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmada Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın uygulamaya yansımalarını incelemek amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

BİLSEM Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı ülkemizdeki özel yetenekli çocukların kariyer gelişimlerini arttırmaya yönelik olarak hazırlanan ilk program olması nedeniyle önem taşımaktadır. Özel yetenekli bireylerin eğitimi için etkili bir programın geliştirilmesi, programın uygulanma süreci ve değerlendirilmesi gibi aşamalar, özel yetenekli çocukların keşfedilmesi gibi önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Bu aşamaların, özel yetenekli bireylerin yanı sıra bu bireylerin öğretmenleri ve aileleri gibi paydaşların katılımıyla planlanması ve yürütülmesi gerekmektedir (Clark, 2013). Alan yazında BİLSEM programlarının etkililiğini incelemeye yönelik pek çok araştırmaya rastlanmıştır. Bilim Sanat Merkezleri'ndeki eğitim programlarının öğrenci (Kayışdağ, 2018; Daz Başar, 2020, Orman, 2020) öğretmen (Ertürk, 2019; Şenol 2011, Orman, 2020) ve yönetici (Orman; 2020) görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlayan araştırmalar bulunmaktadır. Eser (2011) ise Bilim ve Sanat Merkezleri'nin eğitim programlarını Hammond modeliyle değerlendirmiştir. Torunoğlu (2023) ise Bilim ve Sanat Merkezleri'nde uygulanan programları öğretmen, öğrenci ve veli beklentileri bağlamında ele almıştır.

Araştırmalar incelendiğinde BİLSEM Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın uygulanması ve değerlendirilmesine ilişkin bir çalışma olmadığı görülmüştür. BİLSEM öğrencileri için 2021 yılında hazırlanan Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'na ilişkin öğrenci kazanımlarının ve görüşlerinin ortaya konmasının programdaki güçlüklerin

belirlenmesi ve giderilmesi adına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle bu araştırmada Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın uygulamaya yansımaları incelenecek bu bağlamda programa ilişkin öğrenci kazanımları ve görüşleri araştırılmıştır.

1.3. Araştırma Problemi

Bu araştırmanın amacı Bilim ve Sanat Merkezleri'nde eğitim özel yetenekli öğrenciler için hazırlanan “Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'na” ilişkin öğrenci kazanımlarını ve görüşlerini incelemektir. Bu doğrultuda şu alt problemlere cevap aranmıştır;

1. Özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'na ilişkin kazanımları nasıldır?
2. Özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'na ilişkin görüşleri nasıldır?

1.4. Sayıtlar

Bu araştırmaya katılan ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin veri toplama aracını içtenlikle, kendi durumlarını yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde belirlenmiştir;

1. Araştırma 2022/2023 Eğitim Öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Araştırmanın grubunu Mersin ili Tarsus ilçesinde bir Bilim Sanat Merkezi'nin destek eğitim programına devam eden sekiz 4. Sınıf öğrencisiyle sınırlıdır.
3. Araştırmada psikoeğitim programının uygulama sürecinin incelenmesine ilişkin veri toplama araçları, gözlemle ve öğrenci görüşleriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Psikoeğitim Programı: Bireylerin fiziksel veya psikolojik olarak yaşadıkları zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için yapılandırılmış eğitim programlarıdır (Donker vd., 2009).

Bilim ve Sanat Merkezleri: Okul öncesinden lise kademesine kadar özel yetenekli öğrencilerin örgün eğitimlerinin dışında eğitim gördükleri; yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini üst düzeyde geliştirme amaçları bulunan bağımsız özel eğitim kurumlarıdır (MEB,2017'a, s.6)

Kariyer Gelişimi: Bireyin yaşam boyu devam eden yaşam rollerinin meslekte dahil olmak üzere birbirini etkileyen ve kapsayan bir süreçtir (MEB,2021).

Mesleki/Kariyer Benliği: Mesleki bir tercihe dönüşün veya dönüşmesin, bireyin mesleğiyle ilgili benlik yüklemelerinin kümeleşmesidir (Baloğlu vd., 2006).

Mesleki/ Kariyer Karar Verme Yetkinliği: Bireyin mesleki/ kariyer kararları alırken kendi yeteneklerine olan inancına denir (Taylor ve Betz, 1983).

Seçeneklerin Farkındalığı: Mesleki kararların verilmesinde önemli bir basamak olan seçeneklerin farkındalığı kavramı sadece birkaç meslek veya üniversite hakkında bilgi verilmesi değil aynı zamanda işin özelliklerini ve gereklerini dikkate alan sınıflandırmalar çerçevesinde tanıtılmasıdır (MEB,2021).

BÖLÜM 2

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde özel yetenekli bireyler, özel yetenekli bireylerin özellikleri, özel yetenekli bireylerin tanınması, yurtdışında ve ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin eğitimi, Bilim ve Sanat Merkezleri, meslek ve kariyer ile kavramlar, çocukluk döneminde kariyer gelişimi ve Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın temelini oluşturan kariyer kuramlarıyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Özel Yetenekli Bireyler

Alan yazında özel yetenekli çocuklar tanımlanırken, üstün zekâ ve üstün yetenek kavramları kullanılmaktadır. Ancak, alan yazında kullanılan “üstün zekâ/ yetenek” kavramları, yerine 15 Ocak 2013 tarihinden itibaren Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'na (BTYK) yayınlanan Strateji ve Uygulama Plânında aynı kavrama karşılık gelmek üzere daha az kategorize edici olarak “özel yetenek” kavramı tercih edilmektedir (Bilgiç, Taştan, Kurukaya, Kaya, Avanoğlu ve Topal, 2013). Bu çalışma kapsamında literatür ele alınırken ağırlıklı olarak “özel yetenekli” ifadesi kullanılmıştır.

Alan yazında "talented" ve "gifted" terimlerinin "özel veya üstün yetenekli" bireyleri ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. "Üstün yetenekli" terimi, dilbilim çerçevesinde, yetenek (ability) olarak bilinen somut eylem gücünü; yetiklik veya istidat (aptitude) olarak bilinen belirli bir eğitimle yeteneğe dönüşebilen kalıtsal hazır oluşu ve marifet (talent) olarak bilinen özel yeteneğin belirginleşmesini ifade etmektedir (Burak, 1995). Özel yetenek kavramına ilişkin “konservatif” ve “liberal” olmak üzere iki farklı tanım bulunmaktadır (Renzulli,2005). Konservatif yaklaşımlar üstün zekâ kavramını sınırlandırarak belli kriterlere ve rakamlara göre açıklamışlardır. Örneğin IQ puanı 130 ve üstü sınırını geçmişse üstün zekâ olarak kabul edilmektedir (Güçin ve Oruç, 2015). Liberal(çağdaş) yaklaşımlar ise üstün zekâ kavramına geniş ve farklı bir perspektiften bakarak ve zekanın sayılarla ifade edilmesinin zor olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bu yaklaşıma göre üstün yetenek, bireyin herhangi bir alanda göstermiş olduğu üst düzey potansiyel olarak tanımlanabilir (Erol, 2016). Diğer bir tanıma göre özel yetenek, göre yaratıcılık, sanat, zekâ, liderlik kapasitesi, özel akademik alanlar ya da motivasyon konusunda yaşlılarına göre üst düzeyde performans gösteren bireyleri tanımlamak için kullanılır (Bilgiç vd., 2021). En çok kabul gören ve en yaygın özel yetenek tanımlarından biri Marland Raporu'nda yer almaktadır. Raporda özel yetenek; genel zihinsel

yeteneğin yanı sıra özel bir alanda üretkenlik, yaratıcılık, liderlik, akademik yetenek alanlarında birinde veya birkaçında başarı ve yüksek performans göstermedir. Ayrıca Amerikan Ulusal Mükemmellik Raporu'nda özel yetenek durumunun herhangi sosyoekonomik düzeyde veya kültürde görülebileceği maddesi eklenmiştir (Bulgurcu,2021). Özel yetenekli bireyler yaratıcılık, zekâ, sanat, liderlik veya diğer özel akademik alanlarda akranlarına göre anlamlı derecede yüksek performans sağlayan bireyler olarak tanımlanabilir (MEB, 2013).

2.1.1. Özel Yetenekli Bireylerin Özellikleri

Özel yetenekli bireyler ile normal gelişim gösteren bireyler arasında farklı gelişim özellikleri bulunmaktadır. Özel yetenekli bireylerde bazı gelişimsel özelliklere sık rastlanılsa da özel yetenekli öğrencilerin de kendi aralarında homojen bir grup oluşturmadıkları bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuştur (Melekoğlu ve Sak,2021). Genel olarak incelendiğinde herhangi bir alanda özel yeteneği olan çocukların bazı ortak davranışlarının olduğu görülmektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir; özel yetenekli çocuklar, olağanüstü düzeyde farklı konulara olan merakları ve her konuda sorular sorma eğilimleri ile dikkat çekerler. Dil becerileri gelişmiştir ve esnek, farklı düşünme ve sentez yetenekleri gösterirler. Orijinal fikirler üretebilme ve problemlere yaratıcı çözümler bulma konusunda başarılıdırlar. Hayal güçleri, yaşıtlarına kıyasla daha çok gelişmiştir. Ayrıca, genelleme yapma, sonuçları tahmin etme, soyut düşünme ve alternatifler üretme yeteneklerinde erken ve hızlı bir gelişim gösterirler. Belirtilen özellikler her özel yetenekli öğrencide aynı şekilde görülmeyebilir, ancak kabul edilen görüşe göre özel yetenekli öğrenciler düşünme, duygusal, fiziksel ve sosyal alanlardan birinde veya birkaçında önemli başarılar sergileyebilirler (Tuna, 2012). Miller (1990) ise özel yetenekli çocukların matematiksel- uzaysal alandaki üst düzey becerilerinin diğer çocuklardan ayırıcı bir özellik olduğunu belirtmiştir. Özel yetenekli bireylerin normal akranlarına göre bazı farklılıkları şu şekilde sıralanmıştır (Webb, Gore, Amend ve DeVries, 2007);

- Gördüklerinin çoğunu hatırlama, sıra dışı hafıza
- Karmaşık, mantıklı ve derin düşünme gibi üst düzey düşünme
- Erken yıllarda idealistlik ve adalet duygusunun gelişmiş olması
- Dalgınlık, kendi düşünceleriyle daha çok meşgul olma
- Az tekrar, hızlı öğrenme yeteneği
- Sabırlı olma, aşırı konsantrasyon ve uzun dikkat süresi
- Geniş ilgi alanına sahip olma,

- Erken yaşlarda okuma ve yazma veya yetişkin desteği olmadan genellikle kendi kendilerine öğrenme
- Derinlemesine sorular sorma ve öğrenilenlerin ötesine gitme
- Bir şeyleri farklı yapma merakı ve deney yapmaya ilgi gösterme
- Hızlı öğrenme, fikirleri hızlı bir şekilde birleştirme

Özel yetenekli bireylerin özelliklerine ilişkin açıklamalar incelendiğinde bilişsel, duyuşsal ve devinişsel açıdan yaşlıtlarına göre daha yüksek düzey performans ve yeteneğe sahip olan çocuklara vurgu yapıldığı görülmektedir.

2.1.2. Özel Yetenekli Bireylerin Tanılanması

Özel yetenekli öğrencilerin uygun eğitim fırsatları elde etmek bakımından tanılanması önemlidir. Özel yetenekli öğrencilerin tanılanması, bireysel özelliklere, örneğin zekâ, yaratıcılık ve başarıya ilişkin bilgilerin toplandığı ve bu bilgilere dayanarak öğrencilerin zihinsel kapasiteleri ve potansiyelleri hakkında kararlar alınan bir süreci içermektedir (Gökdemir,2017). Özel yetenekli çocukların erken yaşlarda tanılanması, yeteneklerini üst seviyelere çıkarma açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle özel yetenekli bireylerin gerek taranmasında gerekse tanılanmasında en sağlıklı olan yöntem çocuğun bilişsel, sosyal, duygusal, fiziksel ve dil gelişim düzeyini ölçen ölçme araçlarının kullanılmasıdır (Baykoç,2014). Yapılan bu tanılama süreci bir test aracılığıyla yapılabildiği gibi çeşitli aşamaları içeren bir süreci de kapsayabilir. Tanılama her şeyden önce bir amaç değil eğitsel kararlara temel oluşturan bir süreç olarak görülmelidir (Melekoğlu ve Sak, 2021). Özel yetenekli bireylerin tanılanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde belirtilmiştir (Karadağ, 2016; Tarhan ve Kılıç, 2014; TBMM Raporu, 2012; Zorlu ve Şahin, 2022);

- Özel yetenekli bireylerde erken tanılama önemlidir.
- Özel yetenekli bireylerin özel yetenek alanlarının belirlenmesi için güvenilir, geçerli, bilimsel kriterlere uygun farklı yöntemler ve testlerden yararlanılmalıdır.
- Tanılamada kullanılan belirli testlerin belirli zaman aralıklarıyla güncellenmesi önemlidir.
- Yapılan tanılama, öğrencinin eğitsel ihtiyaçları dikkate alınarak yapılmalıdır.

Özel yetenekli bireylerin tanılanmasında dikkat edilmesi gereken ilkeler doğrultusunda farklı ölçme değerlendirme tekniklerinin kullanımının önemli olduğu görülmektedir. Tablo 1’de özel yetenekli öğrencilerin tanılanmasında kullanılabilecek ölçme araçları ve yapılabilecek değerlendirmeler sunulmuştur.

Tablo 1 *Özel Yetenekli Öğrencilerin Tanılanmasında Kullanılabilecek Ölçme Araçları* (Baykoç, 2014)

Ölçek, Test veya Yardımcı Kaynaklar	Değerlendirme
Aile Kayıtları ve Bilgileri	Anne ve babalar çocuklarının doğumundan itibaren ilgi ve yetenekleri, gelişimsel özellikleri ayırt edici temel kaynaklardır.
Öğretmen Gözlem ve Bilgileri	Öğretmenlerin gözlemlerine dayalı verdikleri bilgiler özel yetenekli çocukların değerlendirmelerinde kullanılmaktadır.
Arkadaş Bilgileri	Çocukların ortak çalışmalar ve oyun yoluyla birbirlerini daha iyi tanıdıklarından alınacak olan bilgiler değerlendirmede veri kaynağı olarak kullanılabilir.
Bireysel Çalışmalar	Özel yetenekli çocukların tanılanmasında yaptıkları bireysel çalışmaların büyük önemi vardır.
Gözlemler	Yapılandırılmış veya doğal ortamda yapılan gözlemler üstün yetenekli öğrencilerin tanınmasında sağlıklı bilgiler vermektedir.
Standart Testler	Kullanılacak bireysel veya grup zekâ testleri özel yetenekli öğrencilerin tanılanmasında birincil derecede rol oynar.

Tablo 1’de görüldüğü gibi özel yetenekli öğrencilerin tanılanmasında aile kayıtları ve bilgiler, öğretmen gözlem ve bilgileri, arkadaş bilgileri, bireysel çalışmalar, gözlemler ve standart testler kullanılabilmektedir.

2.1.3. Yurtdışında ve Türkiye’de Özel Yeteneklilerin Eğitimi

Tarihsel süreç incelendiğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), özel yetenekliler alanında model, kuram ve program geliştiren öncü ülkelerin başında gelmiştir ve 1868 yılında Saint Louis devlet okullarında özel yeteneklilere yönelik ilk program geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra 1901 yılında Massachusetts eyaletinde ilk kez özel yetenekliler okulu açılmıştır. 1957 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) Sputnik uzay aracını fırlatmasıyla ABD’nin özel yetenekliler alanına daha da yönelmesine yol açmıştır (National Association for Gifted Children [NAGC], 2016). Sputnik sonrası dönemde özel yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik çalışmalara ağırlık verilmiş, 1960’lı yılların sonu 1970’li yılların başında zekâ puanlarına dayalı vurgulamalar yerine özel yetenekli öğrencilerde yaratıcılık konusunda çalışmalara yoğunlaşmıştır. 1980 ve 1990 yıllarında ise özel yetenekli öğrencilerin entelektüel gelişimine yönelik çok sayıda kuram oluşturulmuştur (Kerr ve Sodano, 2003).

Yakın ve uzak tarihimizi incelediğimizde Türkiye Cumhuriyeti’nin bugüne kadar geldiği noktada birçok özel ve üstün yetenekli insanın tarihimizi şekillendirdiği görülmüştür.

Cumhuriyet öncesi dönemde II. Murat tarafından kurulan fakat asıl ilerlemesini Fatih Sultan Mehmet döneminde, Hristiyan ailelerden devşirilerek alınan çocukların Türk ailelerin yanına verildikten sonra saraya alınıp burada başarı gösteren çocukları Enderun-ı Hümayuna alınmasını kapsamaktadır (Akkutay, 1984). Cumhuriyet'in ilanından sonra ise 8 Ocak 1925 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün "Sizi bir kıvılcım olarak gönderiyorum volkan olarak dönünüz." talimatıyla Avrupa'nın çeşitli ülkelerine 22 öğrenci gönderilmiştir (Çitil, 2020). Ardından "1416 Sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun", 1929 yılında yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve ülkelere dönerek kalkınmada rol almak üzere yetenekli gençlerin yurt dışında öğrenim görmelerini amaçlamıştır. Kanunun ilk yayımlanan 3. maddesi, yurtdışına gönderilecek öğrencilerin diğer öğrencilere göre zekâ ve karakter açısından üstün olma şartını getirmiştir. Bu şart daha sonradan değiştirilmiş olmasına rağmen, 1416 Sayılı Kanun hala yürürlükte olan önemli bir yasal düzenlemedir ve özel yetenekli çocukların eğitimiyle ilgili doğrudan olmasa da dolaylı olarak katkılar sağlamaktadır (Çitil,2018). 7 Temmuz 1948 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün talimatı, Hasan Ali Yücel'in özel ilgisiyle İdil Biret ve Suna Kan'ı 5245 sayılı "Harika Çocuk Kanunu" adıyla bir yasa çıkararak Paris Konservatuarında müzik eğitimi almalarına olanak sağlamıştır. 1956 yılına gelindiğinde 6660 sayılı kanunla işlemin kapsamı genişletilerek Verda Erman, Gülsin Onay, Hüseyin Sermet gibi piyanistler yurt dışında eğitim görmüşlerdir (Sezginsoy ve Güven,2010). Bunun yanı sıra Anayasanın 42. Maddesi özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için devlet gerekli tedbirleri almakta kendini görevlendirmiştir. Bunun dışında ülkemizde yasal uygulama bazında bakıldığında daha çok Fen ve Anadolu Liseleri örnekleri karşımıza çıkmaktadır (Bilgili, 2000). Türkiye'de özel yetenekli öğrencilere eğitim veren kurum ve kuruluşlar, Fen Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Konservatuvarlar, Beyazıt Ford Otosan İlkokulu, Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, Bilim ve Sanat Merkezleri ve Üstün Yetenekliler Eğitim Programı'dır (Demirel ve Öpengin,2021).

2.1.4. Bilim ve Sanat Merkezleri

Özel yetenekli çocuklar, toplumların potansiyel riskli bir grubunu oluşturur ve bir toplumun gelişmesi ve çağdaş bir ülke seviyesine ulaşması için, bu bireylere sunulan eğitimin kalitesi önemli bir rol oynamaktadır. Özel yetenekli bireylerin kendilerine özgü eğitim ihtiyaçları olduğundan, bireysel eğitim vermeyi sağlamak ve yeteneklerini geliştirebilecekleri, ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri özel eğitim modelleri sunmak önemlidir (Koçal, 2009). Bu anlamda ülkemizde özel yetenekli öğrenciler için yapılan en önemli düzenleme Şubat 2007 Tarih ve 2593 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Bilim ve Sanat Merkezleri

Yönergesidir. Yönergenin amacı; özel yetenekli öğrencilerin bireysel yeteneklerinin farkında olmalarını ve kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlamak olarak belirtilmiştir (MEB, 2007).

Bilim ve Sanat Merkezleri 1992 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Rehberlik Araştırma Merkezi tarafından özel yetenekli bireylere yönelik çalışmaların neticesi olarak 1995 yılında hayata geçilmiştir (Özgüler, 2009). Bu merkezler, Millî Eğitim Bakanlığı'nın genel yapılanması içinde yer almaktadır ve idari, rehberlik ve özel eğitim olmak üzere üç daire başkanlığı ve bu başkanlıklara bağlı 25 şubeden oluşmaktadır. Bu yapılanmada, engelli gruplarına yönelik özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere ayrı şubelerle birlikte, özel yetenekli öğrencilerin eğitimi için de bir şube kurulmuş ve çalışmalara başlanmıştır (Baykoç Dönmez, 2004). 2021 yılı itibariyle 225 Bilim ve Sanat Merkezi'nde 67375 öğrenci öğrenim görmektedir (Serdar Köksal, 2021). MEB verilerine göre 2022 Şubat ayı itibariyle BİLSEM sayısı 279'a ulaşmış olup bu merkezlerde yaklaşık 67 bin öğrenci eğitim görmektedir (MEB, 2022, c).

2.1.4.1. Bilim Sanat Merkezleri'nde Uygulanan Programlar

Bilim Sanat Merkezleri'nde uyum programı, destek eğitim programı, bireysel yetenekleri fark ettirme programı, özel yetenekleri geliştirme programı ve proje üretimi ve yönetimi programları uygulanmaktadır. Bu programların amaçları ve özellikleri aşağıda sunulmuştur.

Uyum (Oryantasyon) programı, öğrencilere öncelikle okulun vizyon, misyon ve temel değerlerini tanıtmak ayrıca öğrenciyi tanımayı amaçlayan BİLSEM programıdır (Yüreğilli Göksu, 2021). Bu program kapsamında öğrencilere, velilere merkezin misyon ve vizyonu anlatılır. Öğrencilerin yetenek, ilgi, duyuşsal ve sosyal alanları göz önüne alınarak gruplar halinde uyum etkinlikleri yapılır. Bu etkinliklerle öğrencilerin psikolojik, sosyal ve kişisel alanlarına yönelik bilgi toplanır. Yapılan etkinliklerin içeriği öğrencilere bilinci ve kurum kültürünü oluşturacak şekilde planlanır. Merkezde görev alan tüm öğretmenlerin uyum etkinliklerine katılımı sağlanır. Uyum programı içerisinde her çocuk danışman öğretmeni başta olmak üzere bütün öğretmenler tarafından gözlemlenir. Gözlem sonuçları rehberlik ve psikolojik danışmanlık birimine verilir. Öğretmenler kurulunda değerlendirilen gözlemler psikolojik danışmanlık ve rehberlik birimince öğrenci dosyasına işlenerek veliler ile paylaşılır (Şenol, 2011).

Destek eğitim programı, uyum programını tamamlayan ve genel zihinsel yetenek alanında tanılanan öğrencilerin devam ettikleri programdır. Destek Eğitim Programında öğrencilerin performanslarına göre gruplara ayrılarak alt program dalları olan iletişim

becerileri, grupla çalışma teknikleri, öğrenme yöntemleri, problem çözme teknikleri, bilimsel araştırma teknikleri, fen bilimleri, matematik, dil sanatları, sosyal bilimler, resim, müzik ve benzeri alanlar ile ilişkilendirilerek eğitime alınacağı ifade edilmiştir (MEB, 2022).

Bireysel yetenekleri fark ettirici program, destek eğitim programını tamamlayan üstün yetenekli öğrencilere bireysel yeteneklerini fark ettirmek amacıyla uygulanan eğitim programıdır. Program süresince daha çok öğrencilerin yaratıcılıklarını öne çıkaran programlar hazırlanarak uygulanır. Her bir disiplin için, öğrencinin en büyük ilgi gösterdiği, yeteneklerini sergilediği ve gelecekte derinlemesine çalışmalar yapabileceği alanları tespit etmek amacıyla, ilgili alan öğretmeni tarafından alana özgü tutum ve becerileri fark ettirme etkinlikleri planlanır. Bireysel yetenekleri fark ettirme programının uygulandığı süreç içerisinde, disiplinler arası ilişkileri göz önünde bulundurarak proje tabanlı çalışmalar sürdürülür (MEB, 2022).

Özel yetenekleri geliştirme programı, BİLSEM 'de müzik ve görsel sanatlar yetenek alanlarından uyum programını; genel zihinsel yetenek alanındansa bireysel yetenekleri fark ettirme programını tamamlamış öğrencilerin özel yeteneklerini geliştirmeleri için yürütülmekte olan eğitim programıdır (Bilim Sanat Merkezleri Yönergesi,2019).

Proje üretimi ve hazırlama programı, özel yetenekleri geliştirme programını tamamlayan öğrencilerin yetenek, ilgi ve istekleri doğrultusunda bir disiplin veya alanda bireysel veya grupla yürütülen eğitim programıdır (MEB, 2019). Öğrencilerden proje hazırlama sürecinde bilimsel etik kurallarına uymaları, problem çözme becerilerini, yaratıcılık ve hayal güçlerini kullanmaları ve geliştirmeleri beklenir. Öğrencilerin proje hazırlama sürecinde ayrıca gözlem yapma, düşünme, merak etme, sorgulama ve problemlerle baş etme gibi alt kazanımlara da ulaşmaları sağlanabilmektedir (Daşdemir ve Kıratlı, 2021).

2.1.4.2. Bilim Sanat Merkezleri Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı

Psikolojik danışman/rehber öğretmenleri tarafından uygulanması öngörülen “Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı”, BİLSEM’ de destek eğitim programına katılan ilkokul 3. ve 4. sınıflarda öğrenim gören özel yetenekli öğrencilerin ki kariyer gelişimlerine destek olmak amacıyla hazırlanmış öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda yararlanabileceği esnek bir programdır. Programın genel amacı öğrencilerin benlik ve mesleki gelişimlerini destekleyerek, onların potansiyellerine en uygun meslek seçimi yapmalarına yardımcı olmak ve üretken bireyler olarak kariyer yapılandırılmalarını sağlamaktır. Bu genel amaç doğrultusunda öğrencilere ilgi ve yetenekleri açısından kendini tanımasını sağlamak, mesleki seçenekleri fark etmesini sağlamak ve karar verme becerisinin gelişmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda programda “Kariyer Benliği, Seçeneklerin Farkındalığı ve Karar Verme

Yetkinliği” olmak üzere üç temel yeterlik düzeyi tanımlanmış ve belirlenen yeterliklere ulaşmalarını sağlamak amacıyla kazanımlar tespit edilmiştir (Kırdök ve Barın, 2021).

2.2. Meslek/Kariyer ile ilgili Kavramlar

Meslek ve kariyer kavramları günlük hayatımızda çok fazla duyduğumuz, günlük hayatta sıkça kullandığımız birbirinden ayıramayacağımız kavramlardır. Meslek, bir bireyin geçimini sağlayabilmek ve hayatını devam ettirebilmek için yaptığı sürekli iştir (Eryetiş, 2017). Türk Dil Kurumu’na (2022) göre meslek; “Belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmıştır.

Meslekle birebir bağlantılı olan kariyer kavramının günümüzdeki kullanımı her ne kadar 1970’li yıllar olsa da kariyer kavramını eski medeniyetlere kadar götürmek mümkündür. Örneğin “mentor” kavramı her ne kadar 1978’li yıllarda modern bilime kazandırılrsa da Homeros’un yazmış olduğu Odyssey’sine kadar uzanmaktadır. Bunun yanı sıra 11. yüzyılda Gazali tarafından kaleme alınan “Yöneticilere Altın Tavsiyeler” adlı kitabında kamusal alanla ilgili birtakım mesleki yönlendirmeler görülmektedir (Elitok,2019). Kariyer kavramının tanımı ise kısaca bireyin çalışma hayatında kazanmış olduğu tecrübe olarak tanımlanabilir (Aytaç,2005). Yarnall (2008), kariyer kavramının hem yaşam hem de çalışma hayatını şekillendiren iş tecrübelerini buna ek olarak örgütsel ve hiyerarşik sınırlar dâhilinde aşağıya, yana ve yukarı doğru gerilemeleri veya ilerlemeleri de kapsadığını belirtmiştir. Türk Dil Kurumu’na (2022) göre kariyer; “Bir meslekte zaman ve çalışmayla elde edilen aşama, başarı ve uzmanlık” olarak tanımlanmıştır. Kariyer kendi içerisinde kariyer gelişimi, kariyer planlaması, kariyer yönetimi, kariyer seçimi ve kariyer farkındalığı gibi birkaç alt başlığı da içermektedir (Brown ve Lent, 2013). Kariyer yönetimi bireyin kendisi veya bağlı olduğu örgüt/organizasyon tarafından kariyer hedeflerine ulaşabilmesi için çizilen yol haritasıdır (Aktaş, 2015). Kariyer yönetiminin bir parçası olan kariyer planlaması ise, bireylerin hedeflerini belirleyerek onları gerçekleştirmeye yönelik olarak kişilik özellikleri başta olmak üzere; eğitim, çalışılmak istenilen sektör ve iş gücü piyasası gibi faktörlerin göz önünde tutularak yapılan planlanma sürecidir (Işık, 2019). Kariyer farkındalığı; öğrencilerin yetenek, ilgi ve çeşitli kariyer alanlarında gereksinimleri ve fırsatlarını anlamasıdır (Braverman vd., 2002). Kariyerle ilgili diğer bir kavram olan kariyer seçimi ise bireyin hedeflediği meslekler arasından birini seçmesi ve bu mesleğe girmek için çaba göstermesidir. Kariyer seçimi durağan bir yapı olmamakla birlikte gelişim sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Dursun vd., 2012). Ayrıca kariyer seçimi bireyin yaşamını etkileyen seçimler olduğundan özel bir öneme

sahiptir (Bandura vd., 2001). Kariyer gelişimi ise tüm bu kavramları kapsamakla birlikte yaşam boyu devam eder ve bireylerin kariyer ihtiyaçları yaşamın diğer dönemlerine göre de farklılaşmaktadır (Korkut-Owen, 2018).

2.2.1. Çocukluk Döneminde Kariyer Gelişimi

Kariyer gelişimi sadece meslek seçimi ve buna bağlı olarak hayatı sürdürmekle sınırlı olmayıp aynı zamanda bireyin fiziksel, duygusal ve zihinsel gelişimi de içerisine alan, yaşam boyu devam eden bir süreçtir (Seligman, 1982). Kariyer gelişimi bebeklikten çocukluğa, çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe ve yetişkinlikten yaşlılığa devam eden yaşam boyu bir süreçtir (Ginzberg, 1984; Super, 1990; Gottfredson, 2002; Savickas, 2002). Fakat Hartung (2015) alan yazının daha çok ergenlik ve yetişkinlik dönemine vurgu yaptığı, çocukluk dönemine ilişkin çalışmaların ise sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Niles ve Harris- Bowsbey (2017) bu durumu, çocuklukta meydana gelen kariyer gelişim sürecini görmezlikten gelmenin bir bahçıvanın bir bahçeye ekim yapacağı zaman bahçenin toprağının kalitesini göz ardı etmek şeklinde ifade etmiştir (Maree, 2021). Ellington ve Winkoff (1982) öz farkındalık, karar verme becerileri gibi birtakım kariyer eğitimi unsurlarının her öğrencinin hayatının erken dönemlerinde ele alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Kariyer farkındalığı, kariyer keşfi ve kariyer planlama gibi kavramların aynı zamanda yaşam boyu sürececek bir beceri geliştirmede çocuklara yardımcı olacağı ifade edilmektedir (Magnuson ve Starr,2000).

Çocukların gelişim düzeyleri dikkate alındığında, çocukluk döneminin kariyer gelişim özelliklerinin anlaşılması önem taşımaktadır. Çünkü çocukluk dönemi iş dünyasıyla ilgili somut adımların atıldığı ve çocuğun iş dünyasıyla ilgili kavramlara katılımının olduğu ilk süreçtir (Hartung, Porfeli, Vondracek, 2005;2008). Erken yaşlardan itibaren çocuklar ebeveynlerinin farklı sorumluluk ve rollerinin olduğunu kavramaya başlar ve büyüdükçe onların boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini, emeklilik planlarını fark ederler (Seligman, 1982). Ayrıca çocukluk yıllarından itibaren bireyler mesleklerle ilgili bilgilerle karşı karşıya gelmektedir. Zaman içerisinde bu bilgiler şekillenmekte birey kendisi için hangisinin gerekli hangisinin gereksiz olduğuna karar vermeye çalışmaktadır Birey yeni bilgiler öğrendikçe bu bilgileri birleştirerek daha doğru kararlar verme yolunda adımlar atmaktadır (Öztemel, 2021). Alan yazın incelendiğinde kariyer anlamında çocuklara kazandırılması gereken iki ana temel unsur olduğu belirtilmektedir (Andersen ve Vandehey,2006). İlk olarak çocuğun ahlak, sosyal beceri, benlik saygısı, toplumsal cinsiyet gibi alanlarda kendi özelliklerinin farkına varması yani kendini tanımadır, ikincisi ise kariyer farkındalığıdır (Demirtaş Zorbaz, 2021). Kariyer eğitiminin en temel ve en gerekli amacı olan kariyer farkındalığı bireyde yaşam boyu devam

edecek kariyer gelişim kimliğini geliştirmede aktif olarak rol oynar (Watertown Independent School District, 1973). Öğrencinin kariyer farkındalığı kazanması, öğrencinin bireysel özellikleri, yetenekleri ve iş dünyasındaki çeşitlilik konusunda var olan farkındalığını kapsar. Okul öncesinden beşinci sınıfa kadar öğrenciler sınıf rehberliği etkinlikleriyle, bireysel danışmanlık ve küçük grup etkinlikleriyle kariyer farkındalığı konusunda yetkinlik kazanabilirler (American School Counseior Association [ASCA], 2003). Bozgeyikli (2004) ilköğretimdeki mesleki/kariyer rehberlik faaliyetlerinin asıl amacının meslek seçiminden ziyade öğrencinin yatkın olduğu alanın farkına varması, kendini tanıması ve buna uygun gerçekçi seçimler yapmasını sağlamak olduğunu belirtmiştir. İlköğretim birinci kademe kariyer eğitiminde kendini tanıma ve kariyer farkındalıklarıyla ilgili çalışmaların yanı sıra karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklere de yer verilmesi gerekmektedir (Worzbyt ve Q'Rourke 1989).

Öğretmenler öğrencilerinin kariyer farkındalığına ilişkin önemli “kararlar” verme konusunda yardımcı olmak için aşağıda bulunan sorulara cevap bulmalıdır (Pleasant Hill School District, 1973);

- Öğretmen, öğrencilerinin kariyer farkındalıklarını arttırmak için ne tür deneyimler sunmalıdır?
- Öğrencinin potansiyel olarak ilerlemesini ve kariyer bilincinin gelişimindeki ihtiyaçlarını değerlendirmede yardımcı olabilecek neler kullanılabilir?
- Bir öğretmen, bir öğrencinin kariyer farkındalık düzeyini nasıl belirler ve öğrenci ne kadar ilerleme kaydetmiştir?
- Cevabının yeteneğine ve yaşına uygun olup olmadığını nasıl belirleyebilir?
- İlerleyen yıllarda çabalarının etkililiğini nasıl değerlendirebilir?

Çocukların kariyer gelişiminde en önemli paydaşlarından biri öğretmenlerdir. Öğrencilerin okullarda öğrenmesinde, öğrencilere istenilen niteliklerin kazandırılması ve eğitimde istenilen sonuçların belirlenmesinde öğretmenlerin rolü yüksektir. Bu sebepten ötürü öğretmenler öğrencilerin kariyer eğitiminde ve kariyer bilinci farkındalığının kazanmasında öğretim programlarının uygulayıcısı olarak büyük önem taşımaktadırlar (Dier, 2000). Erdoğan ve Taşar (2019) araştırmalarında öğretmenlerin kendi değer ve inanışlarının öğrencilerinin kariyer gelişimde etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

2.2.2. Özel Yetenekli Çocuklarda Kariyer Gelişimi

Kariyer gelişimi bireyin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Kariyer gelişimi, kariyerle ilgili kararlar alma, etkinlikleri keşfetme ve farklı rollerden oluşarak ilerleyen ve sürekli bir yaşam dönemidir (National Association of Career Development, 2012). Özel yetenekli öğrenciler, bireysel özellikleri nedeniyle diğer gelişimsel alanlarında olduğu gibi kariyer gelişimi alanında da akranlarından bazı farklılıklar gösterirler. Örneğin bu öğrenciler erken bilişsel olgunlaşmaları nedeniyle daha erken bir kariyer farkındalığına sahip olabilirler. Bununla birlikte aynı anda farklı yeteneklere sahip olmaları ve çok yönlülükleri nedeniyle birden fazla konuya ilgi göstermeleri, mesleki yönelimde daha fazla karmaşa yaşamalarına neden olabilir (Kırdök ve Barın, 2021). Bunun yanı sıra özel yetenekli bireylerin kariyer olgunlukları normal gelişim gösteren akranlarına oranla daha ileridedir (Kelly ve Colangelo, 1990). Bu bağlamda özel yetenekli çocukların kariyer gelişiminin desteklenmesi önem taşımaktadır.

Özel yetenekli öğrencilerin kariyer planlarına yönelik çalışmalarda meslek/iş seçimi vurgusunun daha ön planda olduğu belirtilmektedir (Kırdök ve Barın, 2021). Özel yetenekli öğrencilerde kariyer planlamasının özel bir önemi bulunmakla birlikte daha çok lise öncesi dönemde başlamaktadır. Genel yetenek düzeyi yüksek özel yetenekli öğrenciler herhangi bir entelektüel çabayı yüksek bir performansla yapmaktadırlar. Bu nedenle bu öğrencilerin gerek akademik gerekse kariyer seçimlerini iyi ve güçlü oldukları alanlara dayandırmaları önem taşımaktadır (Sürücü, Kontaş ve Bacanlı, 2015). Fakat özel yetenekli öğrencilerin eğitsel ve mesleki yönelimleri sosyoekonomik düzey, cinsiyet, aile gibi çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu nedenle çoklu potansiyele sahip ve genel yetenek düzeyi yüksek olan özel yetenekli çocukların kariyer danışmanlığı ve rehberliğine önem verilmesi gerekmektedir. Ayrıca okullarda psikolojik danışman/rehber öğretmenler tarafından organize edilen etkinlik ve aktiviteler üstün yetenekli öğrencilerin kariyer planlamalarına etki etmektedir (Özcan, 2017).

Çoklu potansiyellik bireyin birden çok yeteneğe ve ilgi alanına sahip olması olarak tanımlanabilir (Öpengin, 2018). Diğer bir tanıma göre çoklu potansiyellik çeşitli kariyer seçeneklerinden herhangi birini geliştirme ve seçme yeteneğidir (Kerr ve Sodano, 2003). Başta her ne kadar çoklu potansiyellik durumu olumlu bir özellik olarak dursa da bu durum özel yetenekli öğrencilerin meslek seçimlerinde zorluk yaşamasına ve yanlış tercihlerde bulunmasına sebep olabilmektedir. Bu sorun ilköğretim yıllarından itibaren görülmektedir. Bu nedenle küçük yaşlardan başlanarak sistematik bir şekilde farklı meslek tanıtımlarıyla, öğrencilerin yetenek ve ilgilerini tanımasına yönelik faaliyetlerle birlikte ailelere yönelik çeşitli

seminerler verilerek bu durumun farkında olmaları önemlidir (Öpengin, 2018). Bunun yanı sıra ilkokulda özel yetenekli öğrenciler için kariyer belirleme hedeflerini teşvik edici etkinliklerin yapılması, kariyer keşifleri için seçkin kişilerin biyografilerini kullanma, çocukların iş dünyasıyla tanışması (ziyaretler, ebeveynlerin işyerleri, konuk konuşmacılar) gibi çalışmaların yapılması önemlidir (Greene,2006).

2.2.3.Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programın Temelini Oluşturan Kariyer Kuramları

Özel yetenekli öğrenciler için geliştirilen “Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı” Super’in Çocuklarda Kariyer Gelişim, Holland’ın Tipoloji Kuramı, Savickas’ın Kariyer Yapılandırma Kuramı, Parsons’un Özellik Etmen Modellerine dayanmaktadır. Bu modellerin teorik yapısı aşağıda sunulmuştur.

2.2.4. Super’in Çocuklarda Kariyer Gelişim Modeli

Meslek/kariyer alanında çocuklarla ilgili ilk teorik model Super (1990) tarafından geliştirilmiştir. Super (1990), 4-14 yaş aralığındaki çocukların kariyer gelişim boyutlarını belirlemek için Buehler ve Jordaan’ın çocukların araştırma ve merak davranışlarını inceledikleri çalışmaları baz alarak çocuklar için kariyer teorik modeli geliştirmiştir. Model; bilgi, merak, planlama, araştırma, zaman perspektifi, benlik kavramı, ilgiler, denetim odağı, anahtar figürler olmak üzere dokuz alt boyuttan oluşmaktadır. Bu dokuz alt boyut çocukluk dönemiyle ilgili kariyer gelişim görevleri içermektedir (Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan, 2009). Bu boyutlara ilişkin açıklamalar aşağıda sunulmuştur (Super, 1990):

- Merak; çocuğun kendisi ve çevresi hakkında bilgi edinmek amacıyla inceleme ve araştırma faaliyetlerinde bulunmasıdır.
- Bilgi; meslekler hakkında bilgi edinmek ve bu bilgiyi nasıl kullanacağıyla ilgili farkındalık kazanmayı ifade etmektedir.
- Anahtar figür; yararlı ve çocuğun kendisi için faydalı gördüğü rol modelidir.
- İlgi; bireyin yapmaktan hoşlandığı etkinlikleri içerir.
- Denetim odağı; çocuğun bugünü veya yarını üzerindeki kontrol hissini ifade eder.
- Zaman perspektifi; bireyin geçmişinin, bugününü ve yarınını planlama yaparak zaman algısını oluşturmaktadır.
- Benlik algısı; bireyin biyolojik özelliklerinden, toplumsal rollerine ve diğer insanlarla olan etkileşimlerinin bütünüdür.

- Planlama ise kariyer basamaklarında belirlenen yol gösterici faaliyetlerdir.

Yukarıda verilen boyutların geliştirilmesi yönelik yapılacak çalışmalar aynı zamanda çocukların kişilik özelliklerine ve kariyer gelişimlerine yönelik önemli katkılar sunacaktır (Bakır ve Kavas,2021). Bunun yanı sıra Super (1990) kuramında çocukluk dönemi için dört kariyer gelişim görevi tanımlamıştır. Bu gelişim dönemleri Tablo 2’de sunulmuştur;

Tablo 2 *Super'e Göre Kariyer Gelişim Görevleri*

İlgi (Concern)	Bireyin gelecekle ilgilenmesi ve gelecekle yönelimini geliştirme
Kontrol (Control)	Bireyin kendi yaşamının denetimini kazanması
İnanç (Conviction)	Bireyin gerek okul hayatında gerekse çalışma hayatında başarının önemini fark etmesi ve başaracağına inanması
Yetkinlik (Competence)	Bireyin okul ve çalışma hayatına yönelik olumlu tutum ve çalışma alışkanlığı kazanması

Super (1990) kariyer gelişim basamaklarında 0-14 yaş aralığındaki dönemi şu alt basamaklarla ele almıştır;

Hayal Evresi (0-11 yaş): Çocukların kurmuş oldukları hayaller ve oyunlarla yetişkinlere yönelik rolleri denemeye başladıkları evredir. Bu evrenin sonlarına doğru çocuklar artık oyunları terk edip işe yönelim ve ilgi duyma başlar.

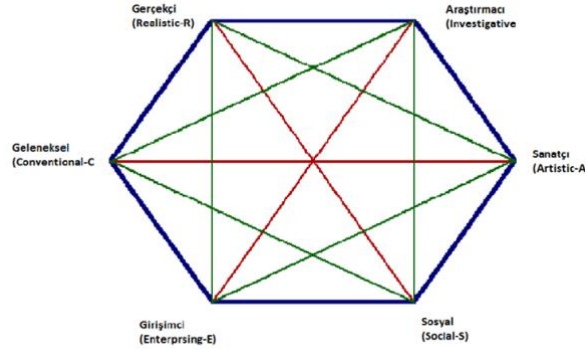
İlgi Evresi (11-12 yaş): Bu evrede çocuk ergenlik dönemine girmiştir ve çocuğun yapmaktan hoşlanıp hoşlanmadığı etkinlikleri ayırt etmeye başladığı dönemdir. Bu dönemin sonlarına doğru ilgiler daha belirgin olmaya başlamaktadır.

Yetenek Evresi (13-14 yaş): Ergenlik döneminde olan birey artık yeteneklerinin farkına varmaya başlar ve diğer insanlarla yeteneklerinin benzerlik ve farklılıklarının üzerine düşünmeye başladığı evredir. Bu dönemde ebeveyn ve yakın çevrede olan güçlü rol modellerden daha uzak rol modellere yönelmeye başlarlar.

2.2.5. Holland’ın Tipoloji Kuramı

John Holland tarafından geliştirilen kuram 1945 yılında “Journal of Counseling Psychology” dergisinde yayımladığı “A Theory of Vocational Choice” isimli makalesinde kariyer seçimine yönelik eksikliklere dikkat çekerek bu alanda çalışmalar yapılması gerektiğini

vurgulamıştır. 1966 yılında “A Theory of Vocational Choice” adlı çalışmasını geliştirmeye devam ederek, daha kapsamlı ve sistematik bir hale getirip 1966 yılında “The Psychology Of Vocational Choice: A Theory Of Personality Types And Model Environments” adlı çalışmasını yayımlamıştır. Kuram “Tipoloji Kuramı” olarak da bilinmekle birlikte kuramın amacı, kariyer seçimi davranışını açıklayarak kariyer seçimi sonucunda elde edilen iş tatminini arttırmaktır (Kalp, 2023). Şekil 1’de bireylerin sahip oldukları kişilik özelliklerine göre bireyler altı grupta sınıflandırılmaktadır.

Şekil 1 *Holland’ın Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkiler (Atli ve Keldal, 2017)*

Şekil 1’de görüldüğü gibi Holland’ın belirlediği altı kişilik türü Conventional (Düzenli-Geleneksel), Enterprising (Girişimci), Social (Sosyal), Artistic (Yaratıcı), Investigatory (Araştırmacı) ve Realistic (Gerçekçi) olarak adlandırılmıştır (Holland J. L., 1973: 2-4).

2.2.6. Savickas’ın Kariyer Yapılandırma Kuramı

21. yüzyıl ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilen kariyer yapılandırma kuramı, Super’in yaşam alanı, kariyer evreleri/yaşam dönemleri, mesleki gelişim dönemleri ve Holland’ın tipoloji kuramında yer alan mesleki kişilik tipleri temel alınarak geliştirilen kariyer gelişimini postmodern bakış açısıyla açıklayan bir yaklaşımdır (Zunker, 2006). Kariyer yapılandırma kuramının temel kavramları kariyer uyumu, yaşam temaları ve mesleki benliktir. Birey çocukluk döneminde benliğini yapılandırmak amacıyla istediği modeli taklit etmekte veya örnek almaktadır ve böylece başa çıkma tutumlarını veya etkinliklerini prova etmekte yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini hem biçimlendirmekte hem de becerilerini keşfedici uygulamalar yapmaktadır (Savickas, 2002). Ayrıca aile ve rol modeli olarak görülen kişiler mesleki benliğin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Savickas, 2006). Bu açıdan kariyer yapılandırma kuramı bireylerin yaşamına, mesleki rollerine ve iş dünyasına nasıl uyum sağladığını açıklamaya çalışmaktadır (Savickas, 2002).

2.2.7. Parsons'un Özellik- Etmen Kuramı

Parsons kuramında meslek seçimini üç aşamada ele almıştır. Birey öncelikle kendi yetenek, ilgi ve değerlerinin sınırlılıklarını tam anlamıyla anlamalıdır. İkinci aşamada ise mesleklerin iyi- kötü yönlerine, gerekliliklerine ve kazançlarına yönelik bilgi edinmelidir. En son aşamada ise meslek ve kendisine yönelik edinmiş olduğu bilgiler doğrultusunda gerçekçi bir seçim yapılmalıdır (Parsons, 1909:5). Ayrıca Parsons mesleklere dair gözlemler yapmanın, meslek çalışanlarının biyografilerini okumanın, iş ve meslek tanımlarını öğrenmenin meslek seçimine yardım edeceğini savunmuştur (Niles ve Harris-Bowlsbey, 2013:18).

Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın temel aldığı kuramlar Super'in Çocuklarda Kariyer Gelişim Modeli, Holland'ın Tipoloji Kuramı, Savickas'ın Kariyer Yapılandırma Kuramı ve Parsons'un Özellik- Etmen Kuramıdır. Super geçmişten günümüze incelendiğinde çocuklarla ilgili ilk teorik modeli oluşturan kişidir. Kuram bilgi, merak, planlama, araştırma, zaman perspektifi, benlik kavramı, ilgiler, denetim odağı, anahtar figürler olmak üzere 9 alt boyuta vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu boyutların gelişimi kariyer ve kişilik gelişimine katkı sağladığını ifade etmiştir. Holland'ın Tipoloji Kuramında meslek seçiminin aynı zamanda kişiliğin bir ifadesi olarak görmüştür ve realistik/ gerçekçi, araştırmacı, yaratıcı, sosyal, girişimci ve düzenli(geleneksel) olmak üzere 6 kişilik tipinden bahsetmiştir ve birçok insanın arasındaki benzerlikler dikkate alındığında 6 kişilik tipinden birine yerleştirebileceğini ifade etmiştir. Savickas'ın Kariyer Yapılandırma Kuramı Super ve Holland'ın kuramlarını postmodern bakış açısıyla ele alarak kariyer uyumu, yaşam temaları ve mesleki benlik kavramlarını ele almıştır. Ayrıca kuramında mesleki benliğin gelişimi açısından ailenin rolünü vurgulamıştır. Parsons'un özellik etmen kuramı ilk mesleki/kariyer kuramı olmakla birlikte meslek seçimini 3 aşamada ele almıştır; bireyi tanıma, meslekleri tanıma ve yerleştirme. Kurama göre bireyin özellikleri ile mesleğin özelliklerini eşleştirerek bireyin uygun bir mesleğe yerleştirilebileceğini ifade etmiştir. Kuramlar incelendiğinde Holland ve Parsons'un kuramları daha çok bireyin kişilik özelliklerine vurgu yaparken; Super ve Savickas meslek/kariyer seçimini sadece kişilik üzerinden değil diğer faktörler ve kavramları da kuramlarında (aile, merak, yaşam temaları, denetim odağı, ilgiler, mesleki benlik vb.) ele almışlardır. Programda yer alan kuramların ele aldığı özellikler incelendiğinde ise ilgi, merak, planlama, araştırma, aile, meslekler hakkında bilgi verme, meslekleri eşleştirme ve anahtar figürler gibi temel kavram ve özelliklerin psikoeğitim programı etkinliklerinde sıklıkla kullanıldığı söylenebilir.

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. Özel Yetenekli Çocukların Kariyer Gelişimiyle İlgili Yurtiçi Çalışmalar

Ülkemizde kariyer gelişimiyle ilgili birçok çalışma mevcut olmasına karşın özel yetenekli öğrenciler uyum gösterme becerileri yüksek olarak kabul edildiğinden onların kariyer gelişimleri çoğu zaman göz ardı edilmektedir (Yalın Yaman, 2014). Ülkemizde üstün yetenekli öğrencilerle ilgili çalışmalar son derece kısıtlıdır. Ülkemizdeki üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleriyle ilgili çalışmalar incelendiğinde;

Kaya (2023), yapmış olduğu tez çalışmasında BİLSEM' e devam eden 7. ve 8. Sınıf düzeyinde özel yetenekli öğrencilerin (n=275) kariyer ve yetenek gelişimi öz yeterliliğinin, cinsiyete ve mesleki karar vermeye göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmıştır. İlişkisel tarama modelinde gerçekleştirilen çalışmada ayrıca özel yetenekli öğrenciler için olumlu-olumsuz mükemmeliyetçilik ve benlik saygısının yetenek gelişimi, kariyer keşfi, çalışma alışkanlıkları ve değerleri üzerindeki yordayıcı rolü de incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre olumlu mükemmeliyetçiliğin ve benlik saygısının kariyer ve yetenek gelişimi öz yeterliliğini anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşmıştır.

Aydoğdu (2022), BİLSEM'ler de eğitim gören 6. 7. ve 8. sınıf (n=184) düzeyinde özel yetenekli öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin benlik algısı, olumsuz veya olumlu mükemmeliyetçilik ve kariyere ilişkin ebeveyn desteği tarafından yordanıp yordanmadığını incelemiştir. İlişkisel tarama türünde yapılan çalışma sonucunda olumsuz mükemmeliyetçilik ve benlik algısından oluşan modelin, kariyer karar verme güçlüklerini anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca benlik algısının ve olumsuz mükemmeliyetçiliğe ilişkin ebeveyn desteğinin kariyer karar verme güçlüklerini yordamadığı; olumsuz mükemmeliyetçilik ile kariyer karar verme güçlükleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki, benlik algısı ile kariyer karar verme güçlükleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki, kariyere ilişkin ebeveyn desteği ile kariyer karar verme güçlükleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bircan ve Köksal (2020), ilkokulda çeşitli sınıflarda (5, 6, 7 ve 8.) eğitim gören özel yetenekli öğrencilerin (n=127) STEM tutum düzeyleri ve STEM kariyer mesleklerine yönelik ilgilerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Yaptığı çalışma sonucunda özel yetenekli öğrencilerin STEM tutumlarının genel olarak olumlu olduğu ve STEM kariyer mesleklerine yönelik ilgilerinin olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca özel yetenekli öğrencilerin en az ilgi duydukları mesleklerin veterinerlik, çevre ve enerji/elektrik, yer bilimleri alanları olduğu;

meslek alanlarından en çok mühendislik, matematik, bilgisayar bilimi ve kimya alanlarına ilgi duydukları görülmüştür.

Doğan (2020), BİLSEM' e devam eden özel yetenekli (n=198) ortaokul öğrencilerinin tercih etmek istediği meslek grubunun özellikleri hakkındaki bilgilerini, görüşlerini, seçmek istediği meslek kolları hakkındaki düşüncelerini ve mesleki tercihlerini araştırmıştır. Ardışık karma desen modeli kullanılan araştırmanın nicel boyutunda “Kariyer ve Yetenek Gelişimi Öz Yeterlik Ölçeği” kullanılırken; nitel boyutunda yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre özel yetenekli öğrencilerin çoğunluğunun tıp alanıyla ilgili meslek seçmek istediği, diğer öğrencilerin ise mühendislik, mimarlık, uzay bilimleri, bilim dallarında uzmanlık ve sanat dallarıyla ilgili meslekleri tercih ettikleri ortaya çıkmıştır. Araştırmanın nicel bulgularında ise özel yetenekli öğrencilerin kariyer öz yeterliliklerinin genel itibarıyla yüksek olduğu, devlet okuluna giden özel yetenekli öğrencilerin özel okula giden özel yetenekli öğrencilere göre daha yüksek kariyer öz yeterliliğe sahip olduğu, kariyer öz yeterliliğinin cinsiyete göre fark göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca kariyer öz yeterliliğinin sınıf düzeylerine göre değiştiği belirlenmiştir.

Ateş (2019), yapmış olduğu tez çalışmasında BİLSEM' e devam eden 5. ve 8. Sınıf (n=285) düzeyinde özel yetenekli çocuklarla, 4 devlet okulunda bir özel ortaokulda öğrenimine devam eden normal gelişim gösteren çocukların (n=291) kariyer gelişimlerini etkileyen sosyo-demografik özelliklerin özel yetenekli olup olmama durumuna göre değişip değişmediğini incelemiştir. Nedensel karşılaştırma türü ilişkisel tarama araştırmasında “Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği” ile veriler toplanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda normal çocuklar ve özel yetenekli öğrenciler arasındaki kariyer gelişimi puanlarının sosyo-demografik değişkenlerde anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

Kara (2019), 12 ve 13 yaşında BİLSEM' ler de eğitim gören özel yetenekli öğrencilerin (n=20) kariyer seçimlerinde yaşadıkları sorunları ve kullandıkları dijital medyanın özel beceri programı geliştirme sürecindeki seçimlere etkisini ortaya koymaya yönelik bir durum çalışması yapmıştır. Çalışma sonucunda özel yetenekli öğrencilerin daha önceden belirledikleri mesleklere yönelik araştırmada dijital medyayı kullandıkları sonucuna varmıştır.

Kontaş, Ünişen ve Sürücü (2016), özel yetenekli ortaokul öğrencilerinin (n=133) kariyer gelişimleriyle problem çözme yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi ve kariyer gelişiminin problem çözme becerilerini yordama gücünü incelemiştir. İlişkisel tarama modeline dayanan çalışmanın sonucunda göre özel yetenekli öğrencilerin problem çözme beceriyle kariyer gelişimleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu; kariyer gelişim alt boyutları olan

denetim odağı, benlik, planlama, merak ve araştırmanın problem çözme yeterliliklerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna varmışlardır.

Sürücü, Bacanlı ve Kontaş (2015), BİLSEM'lere devam eden özel yetenekli öğrencilerin(n=136) kariyer gelişimlerini sınıf düzeyi, gelir düzeyi, cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi ve alan değişimlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırmada “Çocuklar için Kariyer Gelişim Ölçeği-ÇKGÖ” ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırmanın sonuca göre özel yetenekli kız öğrencilerin merak/araştırma puanları özel yetenekli erkek öğrencilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur; altıncı sınıf öğrencilerinin ölçekten almış olduğu toplam, planlama ve bilgi alt ölçeklerinden aldıkları puanlar yedinci sınıf öğrencilerinin puanlarından anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Orta gelir düzeyine sahip üstün yetenekli öğrencilerin zaman perspektifleri puanları gelir düzeyi yüksek olanlardan anlamlı bir şekilde farklılık bulunmuştur. Ayrıca resim alanında olan özel yetenekli öğrencilerin planlama ve merak/araştırma alt ölçek puanlarının genel zihinsel yetenek alanına devam eden özel yetenekli öğrencilerin puanlarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Ogurlu, Kaya ve Hizli (2015), çalışmasında 5. Sınıftan 8. Sınıfa kadar olan özel yetenekli öğrencilerin (n=63) kariyer kararlarını incelemek için nitel bir çalışma yapmıştır. Araştırmacı verileri kendi geliştirmiş olduğu demografik bilgilerin yer aldığı açık uçlu iki sorudan oluşan bir soru formu ile verileri toplamış, elde edilen verileri içerik analizi ile analiz etmiştir. Araştırmanın sonucuna göre özel yetenekli öğrencilerin en çok tercih ettikleri meslek alanlarının sırasıyla mühendislik ve tıp olduğunu, %76.5'inin spesifik bir mühendislik alanını % 60'ının ise belirli bir tıp alanı tercih ettiği, tıp alanında pediatri ve tıp bilimi olduğu, mühendislik alanlarından en çok tercih edilen alanların ise bilgisayar ve genetik mühendisliği olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin daha çok mühendislik tercih ederken, kız öğrencilerin ise daha çok tıp alanını seçtiği, araştırmaya katılan öğrencilerden %19'unun ise henüz bir karar vermediği sonucuna ulaşmıştır.

Özel yetenekli öğrencilerin kariyerlerine yönelik yapılan yurt içi çalışmalar incelendiğinde çalışmaların daha çok 6. 7. ve 8. sınıf düzeylerine yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmaların çoğunluğunun betimsel ve ilişkisel tarama türü çalışmalar olduğu çok azının ise yarı deneysel, nitel ve karma çalışma olduğu gözlenmiştir. Çalışmalarda kariyer ve yetenek gelişimi öz yeterliliği, mesleki karar verme, kariyer karar verme güçlüğü, benlik algısı, kariyer konusunda ebeveyn desteği, olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik, STEM (Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik) tutum düzeyleri, STEM kariyer meslekleri, mesleki

tercihler, kariyer seçiminde yaşanan sorunlar, kariyer gelişiminde problem çözme yeterliliği, kariyer kararı konularına yer verildiği görülmektedir.

2.3.2. Özel Yetenekli Çocukların Kariyer Gelişimiyle İlgili Yurtdışı Çalışmalar

Özel yetenekli çocukların kariyer gelişimiyle ilgili yurtdışı çalışmalarda genellikle 13-17 yaş grubuna yönelik ergen gruplarına yönelik özel yetenekli öğrencilerle çalışmalar yapıldığı ifade edilmektedir (Bulut ve Bacanlı, 2022). Aşağıda özel yetenekli çocukların ilkököl ve ortaokul düzeyinde kariyer gelişimlerini ele alan bazı yurtdışı çalışmalara yer verilmiştir.

Joel (2019), yaptığı araştırmada altı ortaokuldan seçilen özel yetenekli öğrencinin (n=130) başarı motivasyonu, kariyer karar verme ve öğrenme ortamları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. İlişkisel tarama modeline dayanan araştırma sonucunda özel yetenekli öğrencilerin sınıf öğrenme ortamları ile kariyer kararı vermeleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu; öğrenme ortamının ve başarı motivasyonunun kariyer kararı verme konusunda önemli bir rolü olduğu; ideal öğrenme ortamı ile başarı motivasyonunu ve kariyer kararı verme arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca çalışmada öğrenme ortamlarında bireysel ihtiyaçların karşılanmaması ve gelişimsel düzeylerine uygun yeterli deneyimler sunulmadığı takdirde kariyer karar verme sürecinde çeşitli sorunlarla karşılaşılacağı sonucuna varmıştır.

Kim (2011), 12-17 yaş arasındaki özel yetenekli öğrencilerle (n=209) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin kariyer seçimleri ile düşünme tarzı farklılıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya katılan katılımcılar müfredat ağırlıklarına göre matematik- teknoloji alanı ve sosyal bilimler alanı olmak üzere iki farklı okuldan seçilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre düşünme stillerinin özellikle matematik- teknoloji ve sosyal bilimler alanında bireylerin gelecekte seçmek istedikleri kariyerler üzerinde yordayıcı etkisi olduğu belirlenmiştir. İçe dönük düşünme stiline matematik- teknoloji alanındaki meslek seçimlerinde, özgürlükçü/dışa dönük düşünme stiline ise sosyal bilimler meslek tercihlerini anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir.

Yoo ve Moon (2006), yaptığı çalışmasında 4-18 yaş arasında okul öncesi, ilkököl ve lise düzeylerinde eğitim gören özel yetenekli öğrencilerin eğitim planlamasına, okul akran ilişkileri, aile ilişkileri, duygusal sorunlar ve kariyer psikolojik danışmanlığına duydukları gereksinimlerini araştırmışlardır. Yapılan araştırma sonucunda yaş faktörünün kariyer gereksinimleri için önemli bir faktör olduğu ve yaşı büyük olan öğrencilerin kariyer danışmanlığına daha fazla ihtiyacı olduğu sonucuna varmıştır.

Gassin, Kelly ve Feldhusen (1993), yapmış olduğu araştırmada yaşları 8-16 arasında değişen özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinde cinsiyetler arasında anlamlı bir farkın

olup olmadığını belirlemek için özel yetenekli öğrencilerin kariyer planlarını, kariyer kesinliğini ve akademik istek düzeylerini incelemişlerdir. 605 öğrencinin katıldığı çalışmada cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gözlenmezken, kızların erkeklere göre erken yaşlarda kariyer konusunda daha net olduğu fakat yaş düzeyi arttıkça erkeklerin kariyer kesinliğinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sınıf seviyesi arttıkça kariyer planlamasının arttığı özellikle yüksek sınıf seviyelerinde kızların kariyer planlama konusunda daha aktif bir şekilde katıldığı ve sınıf düzeyi arttıkça akademik istek düzeyinin de arttığı sonucuna varmışlardır.

İlkokul düzeyinde özel yetenekli öğrencilerin kariyerlerine yönelik yapılan yurt dışı çalışmalar incelendiğinde çalışmaların daha çok 5.,6.7. ve 8. Sınıf ve üstüne yönelik yapıldığı, ilkokul 1.,2.,3. ve 4. Sınıfların ise ihmal edildiği görülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda yaş değişkeninin 4-17 arasında geniş bir skala da ele alındığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların çoğunluğunun betimsel ve ilişkisel tarama türünde çalışmalar olduğu görülmektedir. Çalışmalarda başarı motivasyonu, kariyer karar verme, öğrenme ortamı, kariyer seçimi, düşünme tarzı farklılıkları, kariyer psikolojik danışmasına duyulan gereksinim, kariyer planı, kariyer kesinliği ve akademik istek konularına odaklanılmıştır.

2.3.3. Çocuk Kariyer Programlarına Yönelik Yurtiçinde Yürütülen Çalışmalar

Çocuk kariyer programlarına yönelik yapılan yurt içi çalışmalar incelendiğinde çocukların kariyer gelişimlerini sağlamaya yönelik programlar oluşturulduğu ve bu programların uygulanarak etkililiğinin test edildiği görülmüştür. Çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Eker (2023), çalışmasında BİLSEM Geleceğe Hazırlık Psikoeğitim Programının etkisini incelemiştir. Çalışma grubunu BİLSEM 'de eğitim gören 7. Sınıf (n=32) özel yetenekli öğrenciler oluşturmuştur. Yarı deneysel olarak tasarlanan çalışma sonucunda geleceğe hazırlık psikoeğitim programının kariyer karar verme zorluklarını azalttığı, geleceğe yönelik beklentileri olumlu yönde etkilediği; özel yetenekli kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek kariyer karar verme zorlukları yaşadığı gelecekteki beklentiler açısından cinsiyete göre önemli bir fark olmadığı sonucuna varmıştır. Katılımcıların değerlendirme formları ve görüşleri incelendiğinde programla ilgili memnuniyetin yüksek olduğu, yapılan etkinliklerin uygulama açısından zenginleştirilebileceği, faaliyetleri tek bir oturumda ve geniş bir süreye yaymanın daha faydalı olacağı sonucuna varmıştır.

Özaydın (2021), ilkokul 4. Sınıf öğrencilerine yönelik öyküsel kariyer psikolojik danışmanlığı temelli kariyer gelişimini destekleme psikoeğitim programının etkililiğini yarı

deneysel desen kullanarak araştırmıştır. Araştırmada deney grubu katılımcılarına çevrimiçi olarak 8 haftalık öyküsel kariyer psikolojik danışmanlığı temelli kariyer gelişimini destekleme psikoeğitim programı uygulanırken kontrol grubu katılımcılarına herhangi bir işlem uygulanmamıştır. Araştırmada öyküsel kariyer psikolojik danışmanlığı temelli kariyer gelişimini destekleme psikoeğitim programının kariyer keşfi, kariyer ve yetenek gelişimi öz-yeterlik düzeylerini anlamlı şekilde arttığını sonucuna varmıştır.

Özkan (2019), Super'ın çocukluktaki kariyer gelişim modeline dayandırarak geliştirdiği kariyer gelişimi psikoeğitim programının ortaokul 5.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi ve karar verme düzeylerine olan etkisini incelemiştir. Araştırma kontrol gruplu yarı deneysel desene dayanmaktadır. Araştırma sonucu psikoeğitim programının öğrencilerin kariyer gelişimi ve karar verme düzeylerini geliştirmede olumlu etkisi olduğunu göstermiştir.

Bostancı (2014), kariyer farkındalığı geliştirme amaçlı grup rehberliği programının 7. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyleri üzerinde etkisini tekrar ölçümlü (iki grup ve iki ölçüm) desen modeli ile incelemiştir. Araştırmada ön test-son test şeklinde kontrol gruplu deneysel desen kullanılmış olup araştırma sonucunda programın 7. Sınıf öğrencilerinin kariyer farkındalıklarını, kariyer gelişim düzeylerini kısmen arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

İlkokul düzeyinde çocuk kariyer programlarına yönelik yapılan yurt içi çalışmalar incelendiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunun yarı deneysel desen kullanılarak programın değerlendirilmesine yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak 5. Sınıf ve üzeri sınıf düzeyinde yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların sonucunda; kariyer gelişimine yönelik programların çocukların kariyer karar verme zorluklarını azaltmasına, geleceğe yönelik beklentilerine, kariyer keşfine, kariyer ve yetenek gelişimi öz yeterliliklerine, kariyer gelişimine, karar verme düzeylerine ve kariyer farkındalığına olumlu etkide bulunduğu sonuçlarına ulaşıldığı görülmektedir.

2.3.4. Çocuk Kariyer Programlarına Yönelik Yurtdışında Yürütülen Çalışmalar

Çocuk kariyer programlarına yönelik yapılan yurt dışı çalışmalar incelendiğinde çocukların kariyer gelişimlerini sağlamaya yönelik programlar oluşturulduğu ve bu programların uygulanarak etkililiğinin test edildiği görülmüştür. Çalışmalar aşağıda sunulmuştur.

Keumala, Nurihsan ve Budiamin (2018), çalışmasında 5.sınıf öğrencilerinin (n=53) kariyer farkındalığını arttırma amacıyla modelleme yöntemiyle kariyer rehberliği programı geliştirmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın çalışma grubunu 2017-2018 yılında Aceh Al- Fityan ilkokulunun 5. Sınıf öğrencileri (n=53) oluşturmuştur. Yapılan araştırma sonucunda modelleme

tekniklerini kullanarak geliştirilen kariyer rehberliği programının öğrencilerin kariyer farkındalığını geliştirmede ve arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Carvalho, Pocinho ve Fernandes (2018), ilkokulda kariyer farkındalığını arttırmak için tasarlanan programı değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışma yapmışlardır. Örneklem grubunu 9-11 yaşları arasında değişen 155 Portekizli öğrenci oluşturmuştur. Çalışma yarı deneysel bir çalışma olup oluşturulan programın öğrencilerin kariyer farkındalıklarında orta düzeyde bir etkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lapan vd. (2016), İngilizce Dil Sanatları (ELA) sınıfında eğitimi güçlendirmek ve öğrencilerin kariyer gelişimini arttırmak amacıyla 8 haftadan oluşan bir ELA kariyer gelişim programı hazırlamışlardır. Araştırmaya 90 7. Sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucuna göre programla bütünleştirilen kariyer geliştirme uygulamalarının öğrencilerin derslere katılımlarını ve başarıyı arttırdığı belirlenmiştir. Ayrıca programa entegre edilen kariyer uygulamalarının öğrencilere kariyer geliştirme deneyimleri sunduğu ve okul içerisinde sürdürülebilir kariyer anlayışı gelişimine katkı sağladığı belirtilmiştir.

Carlisle (2006), çalışmasında ilkokul 5. Sınıf öğrencilerinin üniversite ve kariyer farkındalıklarını arttırmak amacıyla geliştirilen okulda uygulanan kariyer programını değerlendirmiştir. Çalışmada 673 öğrenciye ön test- son test olacak şekilde ölçümler yapılmıştır. Çalışma sonucunda kariyer ve üniversite farkındalık programının beşinci sınıf öğrencilerinin benlik kavramları üzerindeki etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Gillies vd. (1998), çalışmasında 6. Sınıf öğrencileri için 10 haftalık kariyer eğitim programının etkilerini araştırmıştır. Uyguladığı çalışma sonucunda programa katılan öğrencilerin katılmayan öğrencilere göre meslekler hakkında bilgisinin arttığı bunun yanı sıra bilgi edinmek için kullanabilecekleri araştırma yolları hakkında bilgi edindikleri ayrıca meslek bilgisi, okul ve iş arasındaki bağlantıları daha rahat kurabildikleri sonucuna varmıştır.

Trebilco (1984), Super'ın kuramında yer alan kariyer olgunluğunu temel alarak Avusturalya'da okullarda uygulanan kariyer eğitim programlarının 9-11 yaşlarındaki çocukların kariyer olgunluğuna etkisini incelemiştir. Araştırma 38 ortaokulda gerçekleşmiş ve yapılan araştırma sonucunda kariyer eğitim programlarının uygulandığı okullarda öğrenim gören öğrencilerin kariyer olgunluklarının uygulanmayan okullara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocuk kariyer programlarına yönelik yapılan yurt dışı çalışmalar incelendiğinde çalışmaların büyük çoğunluğunun yarı deneysel desen kullanılarak programların etkililiğinin incelenmesine yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak 5. Sınıf ve üzeri sınıf düzeyinde yapıldığı görülmektedir. Çalışmaların ağırlıklı olarak kariyer

farkındalığına vurgu yaptığı bununla birlikte kariyer gelişimini arttırma amaçlarının olduğu görülmektedir. Araştırmaların tamamı kariyer gelişim programlarının çocuklar üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymuştur.

BÖLÜM 3

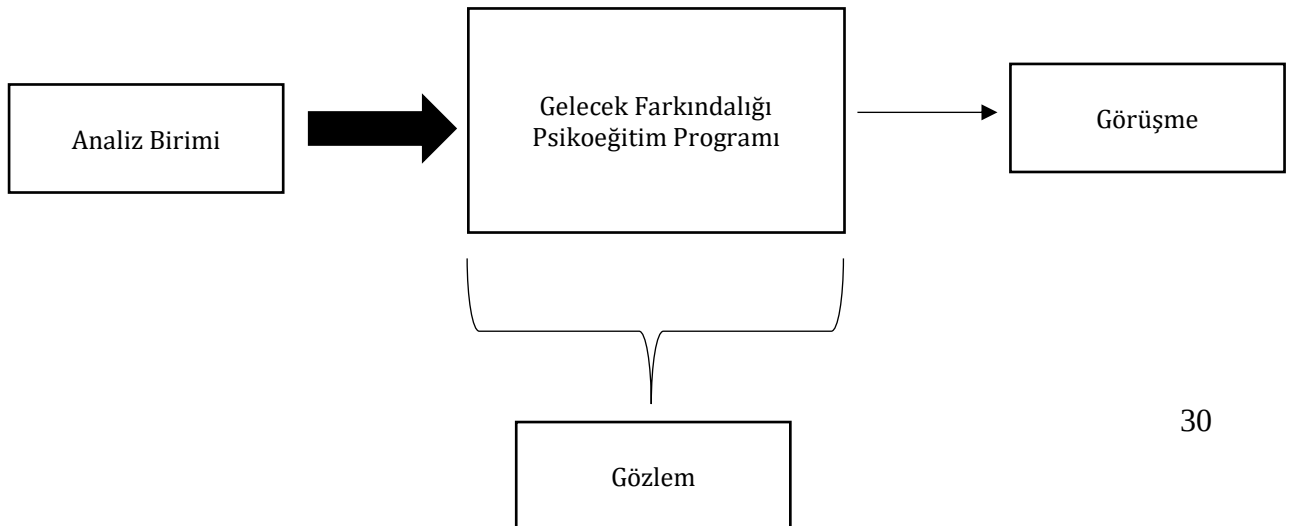
YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın problemine uygun olarak seçilen araştırma modeli/deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesi, araştırmada güvenirlik ve geçerlilik, araştırmacının rolü ve araştırmada etik başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma 2021 yılından itibaren BİLSEM 'de eğitim alan özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla MEB tarafından hazırlanan “Gelecek Farkındalığı Psiko eğitim Programı'na” ilişkin öğrenci kazanımlarını ve görüşlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla araştırmada durum çalışması yöntemi temel alınmıştır. Durum çalışmaları; gerçek yaşamın, güncel ortamın veya ortamın içerisinde yer alan bir durumun araştırılmasına dayanmaktadır (Yin,2009). Creswell (2021)'e göre durum çalışması; güncel bir durumun veya belirli bir zaman dilimi içindeki durumların çoklu bilgi kaynaklarıyla (mülakatlar, gözlemler, işitsel- görsel belge- rapor ve materyaller) detaylı bir şekilde bilgi toplayarak derinlemesine betimlenmesine veya durumla ilgili temaların ortaya konmasına dayalı nitel bir yaklaşımdır. Bu araştırma kapsamında Gelecek Farkındalığı Psiko eğitim Programı'nın uygulanma süreci gözlem ve görüşme gibi nitel veri toplama teknikleri ile derinlemesine betimlenmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma kapsamında durum çalışması türlerinden bütüncül tek durum deseni kullanılmıştır. Tek durum desenlerinde, bir birey, bir kurum, bir program ya da bir okul gibi tek bir analiz birim bulunmaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2008). Gerring (2007)'e göre durum çalışması; var olan tek bir durumun derinlemesine çalışılmasıdır. Araştırma kapsamında uygulanan bütüncül tek durum desenine ait görünüm Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2 Bütüncül Tek Durum Deseni

Şekil 2’de görüldüğü gibi bu araştırma kapsamında da Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı analiz birim olarak kabul edilmiş olup programın uygulamaya yansımada gözlem ve görüşme gibi veri toplama teknikleri ile elde edilen nitel verilerden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Mersin ili Tarsus ilçesinde yer alan bir Bilim ve Sanat Merkezi’nde destek eğitim programı aşamasında yer alan 4. Sınıf’a devam eden 8 kişilik özel yetenekli öğrenci grubu oluşturmuştur. Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’nın uygulanmasında büyük gruplar yerine 8-12 kişilik öğrenci grubuyla çalışılması önerildiğinden (MEB, 2021), araştırma 8 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniklerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmanın amacına göre bilgi açısından zengin durumların derinlemesine incelenmesine olanak sağlamaktadır (Baltacı, 2018). Amaçlı örnekleme yöntemine dayalı ölçüt örnekleme; araştırmacı tarafından belirlenen kriterleri karşılayan durumlar üzerinde çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırma kapsamında destek eğitim programına devam eden grup çalışmasına uyumlu olan ve çalışmaya gönüllü olan öğrenciler araştırma grubuna dahil edilmiştir. Araştırma grubunun oluşturulmasında belirlenen ölçütlere sahip öğrenciler kurum yönetiminden elde edilen bilgilerle belirlenmiştir. Araştırma kapsamında 4. Sınıf öğrencilerinin seçilmesinin nedeni ise uygulanan programın 3. ve 4. Sınıf öğrencilerine yönelik olmasıdır. Araştırma kapsamında her bir öğrenciye Ö1’den Ö8’e kadar kodlar verilmiştir. Tablo 3’te araştırmaya katılan öğrencilerin kod ve cinsiyet bilgileri sunulmuştur.

Tablo 3 Katılımcıların Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet/Kodlar	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8
Cinsiyet	Kız	Kız	Erkek	Erkek	Erkek	Kız	Erkek	Kız

Tablo 3 incelendiğinde BİLSEM gelecek farkındalığı psikoeğitim programına katılım sağlayan üstün yetenekli öğrencilerin 4’ünün erkek 4’ünün de kız öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Gelecek farkındalığı psikoeğitim programının uygulamaya yansımaları belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak “Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programına İlişkin Öğrenci Görüşme Formu” ve “Gözlem Formu” kullanılmıştır. Ölçme araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1. Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'na İlişkin Görüşme Formu

Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programına İlişkin Görüşme Formu, programa katılan BİLSEM öğrencilerinin programa ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde öncelikle alan yazın taraması yapılmış ve araştırmacı tarafından bir taslak form oluşturulmuştur. Hazırlanan taslak form iki eğitim programları iki psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında olmak üzere 4 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar soruları araştırma problemine uygunluk, çocukların seviyesine uygunluk, açıklık, anlaşılabilirlik açısından değerlendirmişlerdir. Uzmanlardan alınan geri bildirimler doğrultusunda oluşturulan formda düzenlemeler yapılmıştır. Hazırlanan görüşme formunda 6 açık uçlu görüşme sorusu bulunmaktadır. Araştırmanın görüşme soruları EK-7'de sunulmuştur. Görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular aşağıda sunulmuştur;

- 1- *BİLSEM Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın neyle ilgili olduğunu düşünüyorsun? Yapılan etkinliklerden aklında kalanlar neler? Açıklar mısın?*
- 2- *BİLSEM Gelecek Farkındalığı Programı kapsamında en çok keyif aldığın etkinlikler nelerdir? Niçin?*
- 3- *BİLSEM Gelecek Farkındalığı Programı kapsamında keyif almadığın etkinlikler nelerdir? Niçin?*
- 4- *BİLSEM Gelecek Farkındalığı Programı kapsamında uygulanan etkinliklerin yararlı olduğunu düşünüyor musun? Neler öğrendiğini düşünüyorsun? Meslekleri tanımanı sağladı mı nasıl?*
- 5- *Sana göre bu etkinlikler nasıl yapılırsa daha faydalı olur, ne tür etkinlikler bu programın faydasını arttırır? Açıklar mısın?*
- 6- *Bu programa katılmayı başka arkadaşlarınıza önerir misiniz? Eğer önerecek olursan bu programı onlara nasıl anlattırırın?*

3.3.2. Gözlem Formu

BİLSEM Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim programına ilişkin öğrencilerin kazanımlarını gözlemlemek amacıyla araştırmacı tarafından katılımcı gözlem formu oluşturulmuştur. Gözlem formu, gelecek farkındalığı psikoeğitim programının her bir oturumdaki kazanımları göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Programın birinci oturumu “İlgi ve Yeteneklerini Tanıma- Kariyer Uyum Yetenekleri” amacına yönelik 9 kazanımdan; programın ikinci oturumu “Amaç Belirleme” ye yönelik 5 kazanımdan; programın üçüncü haftası “Psikolojik Sağlamlık- Öğrenme Çevikliği” ne yönelik 9 kazanımdan; programın

dördüncü haftası ise “Meslekleri Tanıma- Karar Verme” ye yönelik 9 kazanımdan oluşmaktadır. Her bir oturumla ilgili gözlem formu oluşturulurken öncelikle program kazanımları ve etkinlikler incelenmiştir. Gözlem formuna alınacak kazanımlar seçilirken programda bu kazanıma uygun etkinliklerin ve uygulamaların olmasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda 4 kazanımla ilgili olarak program içerisinde etkinliklerin yer almadığı görülmüş ve gözlem formunda bu kazanımlara yer verilmemiştir. Programda etkinliklerin bulunmadığı kazanımlar aşağıda sunulmuştur:

1.Hafta (İlgi ve Yeteneklerini Tanıma-Kariyer Uyum Yetenekleri):

“Verdiği kararların sorumluluğunu açıklar.”

“Güçlükler karşısında vazgeçmeden çaba göstermenin önemini açıklar.”

4. Hafta (Meslekleri Tanıma-Karar Verme):

“Mesleklerle ilgili bilgilerin nasıl toplanması gerektiğini ifade eder.”

“Her mesleğin değerli olduğunu açıklar.”

Gözlem formu oluşturulurken her bir oturumun kazanımları ölçülebilir ve gözlenebilir ifade şekline getirilmiştir. Formun değerlendirilmesi ise her kazanımın hangi öğrencilerde gözlemlendiği hangi öğrencide gözlenmediğinin ifade edilmesi ve yanında da gözlenen öğrencilerin her biri için hangi özelliklerin gözlemlendiğine dair betimlemelerin yazılmasını içermektedir. Oluşturulan form iki “Eğitim Programları ve Öğretim”, iki “Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik” alanından olmak üzere dört uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar formdaki kazanımları araştırma amacı doğrultusunda ölçülebilir ve gözlenebilir olma açısından değerlendirmişlerdir. Uzmanlardan gelen geri bildirimler doğrultusunda forma son şekli verilmiştir. Gözlem formunun bir bölümüne ilişkin örnek Şekil 3’te sunulmuştur. Araştırmanın gözlem formları EK-6’da sunulmuştur.

GÖZLEM FORMU-1			
Tarih:			
Etkinlik/ler:			
Konu:			
Yeterlilik:			
	Gözlendi	Gözlenmedi	Gözlenenler
Kazanımlar			
1.Yapmaktan hoşlandığı etkinlikleri ifade eder.			

Şekil 3 Gözlem Formundan Bir Kesit

Araştırmada video kaydı izni alınamadığı için gözlem formunun doldurulmasına ilişkin veriler programın uygulanması sürecinde tüm etkinliklerin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınması ve öğrencilerin uygulama sürecindeki etkinliklerine ilişkin ürünleri, araştırmacının uygulama sonrasında aldığı gözlem notları aracılığıyla toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

1- Araştırma İzinlerinin Alınması: Örneklem olarak seçilen BİLSEM’ de Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’nın uygulanması ve araştırma verilerinin toplanması amacıyla Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden araştırma izni alınmıştır (E-34776202-605.01-76206150 sayılı). Buna ek olarak Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Kurulu’nun 05/12/2023 tarihli 307 sayılı kararı ile etik kurul izni alınmıştır. İlgili araştırma izinleri EK-4 ve EK-5’te sunulmuştur.

2- Araştırma grubunun seçilmesi ve program hakkında bilgilendirme: Program uygulama süreci başlamadan araştırma grubunu belirlemek kurum yönetimiyle görüşülmüş, programın öngördüğü sayıda olmak üzere destek eğitim programına devam eden grup çalışmasına uyumlu ve gönüllü 8 öğrenci seçilmiştir. Öncelikli olarak araştırma için seçilen öğrenci grubuna programın amacı ve uygulama süreci hakkında bilgi verilmiştir. Ardından öğrenci grubuyla 10 dakika süren bir tanışma etkinliği yapılmıştır.

3- Programın uygulanması

Çalışma araştırmacı tarafından 2022-2023 Eğitim Öğretim yılının 2. döneminde uygulanmış olup 4 haftalık bir süreci kapsamaktadır. Bu 4 haftalık süreçte etkinlikler 40+40 dakikalık toplamda 80 dakika olacak şekilde uygulanmıştır. Her bir etkinliğe 40 dakika süre ayrılmış ve her 40 dakikalık etkinliğin sonunda 10 dakika mola verilmiştir. Programın uygulanma planı EK-8’de sunulmuştur. Psikoeğitim programının işleyişi ve oturum bilgileri Tablo 4’te sunulmuştur;

Tablo 4 *Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programının İşleyişi ve Oturum Bilgileri*

Oturum-Hafta	Yeterlilik Alanı	Konu	Kazanım Sayısı	Etkinlikler	Süre
1.Hafta	Kariyer Benliği	İlgi ve Yetenekleri Tanıma-Kariyer Uyum Yetenekleri	7	Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerim-Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur	40+40
2.Hafta	Kariyer Benliği	Amaç Belirleme	5	Geleceğe İz Bırakıyorum-	40+40

				Planlama Hikayem	
3. Hafta	Kariyer Benliği	Psikolojik Sağlamlık- Öğrenme Çevikliği	9	Hayaller Adasına Yolculuk- Öğrenmenin Rengi	40+40
4. Hafta	Seçeneklerin Farkındalığı- Karar Verme Yetkinliği	Meslekleri Tanıma- Karar Verme	7	Meslekleri BİLSEM- Kararlıyım	40+40

Tablo 4 incelendiğinde BİLSEM gelecek farkındalığı psikoeğitim programının 1. Hafta “Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerim”, “Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur”; 2. Hafta “Geleceğe İz Bırakıyorum”, “Planlama Hikayem”; 3. Hafta “Hayaller Adasına Yolculuk”, “Öğrenmenin Rengi” ve 4. Hafta “Meslekleri BİLSEM”, “Kararlıyım” etkinliklerinden oluştuğu görülmektedir.

4- Veri toplama araçlarının uygulanması: Program uygulandıktan sonra programa katılan her bir öğrenci ile birebir yüz yüze görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler dijital ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiştir. Ayrıca soruları somutlaştırmak ve anlaşılmayan noktalarda “Bu durumu açabilir misiniz, örnek verebilir misiniz?” şeklinde birtakım sonda sorular sorularak öğrencinin açıklamalarını detaylandırması ve örneklerini daha da somutlaştırması sağlanmıştır. Öğrencilerle yapılan her bir görüşme ortalama 10 dakika sürmüştür. Her bir ders araştırmacı tarafından ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış, öğrenci ürünleri, ses kayıtları ve araştırmacı notlarından elde edilen verilerle her bir oturumun sonrasında araştırmacı ve bir uzman tarafından gözlem formu doldurulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada öğrencilerin programa ilişkin kazanımlarının ve görüşlerinin analiz edilmesinde nitel verilerin analizinde kullanılan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, gözlem veya görüşme sonucu elde edilen verilerin düzenlenip ardından okuyucuya sunulmasıdır. Elde edilmiş veriler daha önceden belirlenen temalara göre sınıflandırılarak özetlenir ve yorumlanır. Elde edilen bulgular arasında neden- sonuç ilişkisi bağlamında ele alınır ve ihtiyaç duyulursa olgular arasında karşılaştırma yapılır. Bu bağlamda betimsel analiz; betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması şeklinde dört adımdan oluşmaktadır. Betimsel analiz veri analiz yaklaşımında tümdengelimci analiz türüne karşılık gelmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008;224). Bu araştırma kapsamında da görüşmeden elde

edilen verilerin betimsel analizi için kuramsal çerçevenin oluşturulmasında programın ön gördüğü yeterlik alanları olan *kariyer benliği*, *seçeneklerin farkındalığı* ve *karar verme yetkinliği* temaları temel alınmıştır. Bu temalara göre elde edilen veriler düzenlenmiş ardından düzenlenen veriler ilgili katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Gözlem formundan elde edilen verilerin analizinde ise yeterlik alanlarıyla ilgili öngörülen her bir kazanımla ilgili öğrencilerin ses kayıtları ve ürünlerinde yer alan ifadeleri ve ifadelerin frekansları betimlenmiştir. Öğrenci ürünlerinden örneklerle kanıtlar sunulmuştur. Betimlemeler yapılırken araştırma grubu kısmında belirtilen Ö1, Ö2 gibi kodlarla öğrenciler isimlendirilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulguların analizi bilgisayar programı aracılığıyla yapılmıştır. Creswell (2002) bilgisayar analiz programı seçiminde; programın sağlamış olduğu kolaylıklar, metni okuma ve incelemelerde sağladığı yeterlilikler, kavram haritası çıkarma ve görselleştirme gibi analiz özellikleri oluşturma, farklı veri tabanlarını kaynaştırma ve çoklu araştırmacılara yönelik desteği, kategorize etme süreci, not yazma işlevleri gibi kriterler belirlemiştir. Belirlenen bu kriterler doğrultusunda bu araştırmanın veri analiz süreci için MAXQDA PRO 2020 programının uygun olduğu düşünülmüş ve veri analizinde bu program kullanılmıştır. Ayrıca MAXQDA programı araştırmacıların araştırmaları daha kolay ve hızlı yapmasını sağlayarak geçerliliğe katkı sunmakla birlikte (Kuş, 2006); büyük miktardaki verilerin incelenmesine olanak sağladığı için araştırmanın bilimsel güvenilirliğini, geçerliliğini ve bütünlüğünü arttırmaktadır (İlgar ve İlgar, 2014).

Görüşmeden elde edilen verilerin güvenilirliği Miles ve Huberman iç tutarlılık katsayısı ile hesaplanmıştır. Elde edilen benzerlik oranı aynı zamanda nitel araştırmanın güvenilirliğini sağlamaktadır (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2002). Bu amaçla görüşmeden elde edilen veriler öncelikle metin haline getirilmiş; biri eğitim programları ve öğretim diğeri ölçme ve değerlendirme alanından olmak üzere iki uzman tarafından kodlanmıştır. Her bir görüşme sorusu için ayrı ayrı iç tutarlılık hesaplaması yapılmıştır.

Görüşme Formunun 1. Sorusunda Hesaplanan İç Tutarlılık Katsayısı %88,88

Görüşme Formunun 2. Sorusunda Hesaplanan İç Tutarlılık Katsayısı %82,35

Görüşme Formunun 3. Sorusunda Hesaplanan İç Tutarlılık Katsayısı %78,57

Görüşme Formunun 4. Sorusunda Hesaplanan İç Tutarlılık Katsayısı %92,30

Görüşme Formunun 5. Sorusunda Hesaplanan İç Tutarlılık Katsayısı %80

Görüşme Formunun 6. Sorusunda Hesaplanan İç Tutarlılık Katsayısı %90

Yapılan iç tutarlılık hesaplaması sonucunda elde edilen sonuçların ortalaması %85,35 olarak bulunmuştur. Buna göre kodlayıcılar arası görüş birliğinin en az %80 ve üzeri olması

gerektiğinden (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2002) içsel tutarlılığın yüksek olduğu söylenebilir. Araştırmada gözlemden elde edilen verilerin analizinde ses kayıtları, öğrencilerin ürünleri ve araştırmacının notları iki araştırmacı tarafından incelenmiş ve görüş birliği sağlanmıştır.

3.6. Araştırmada Güvenirlik ve Geçerlilik

Bilimsel araştırmalarda en önemli ölçütlerden biri de inandırıcılıktır. Bu açıdan güvenilirlik ve geçerlilik araştırmada kullanılan iki önemli ölçüttür. Nicel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlilik kavramları ön plandayken; nitel araştırmalarda inandırıcılık, araştırmacının yetkinliği ve sonuçların doğruluğu ifadeleri kullanılmaktadır (Krefting, 1991). Lincoln ve Guba (1985) nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik kavramları yerine *inandırıcılık, teyit, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik* kavramlarını kullanmıştır (Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2021).

İnandırıcılığı (credibility) nitel çalışmalarda sağlamanın ve arttırmanın en iyi yolu uzun süreli etkileşim kurmaktır ve böylelikle araştırmacı çalışmanın yapıldığı ortamda bulunarak ön yargılarını kontrol edebilir. Bununla birlikte araştırmacı veri toplamak için yeterli zaman ayırarak çalışma yaptığı grup hakkında derinlemesine bilgi (kültür, dil, görüş vb.) edinebilir (Başkale,2016). Yapılan bu çalışmada araştırmacı programın uyguladığı grupla program süresinde etkileşimde bulunmuştur. Aktarılabilirlik, çalışmanın sonuçlarını benzer bağlamda ve ortamdaki durumlara aktarılabilmedir (Houser, 2015; Streubert ve Carpenter, 2011). Bu araştırma kapsamında araştırmacı programın uygulanması, verilerin toplanması ve analiz edilmesi sürecini detaylı olarak betimlemiş ve katılımcıların ürün ve ifadelerinden aynen alıntılar kanıt olarak sunulmuştur. Ayrıca araştırmacının rolü açık bir şekilde ortaya konmuştur. Ek olarak nitel araştırmalarda geçerliğin saplanması için araştırmacının araştırmış olduğu konuyu olabildiğince yansız biçimde ortaya koyabilmesi için araştırmadan elde edilen verilerin teyit edilmesine yardımcı birtakım ek yöntemler (uzman incelemesi, katılımcı teyidi, meslektaş teyidi vb.) kullanılması gerektiği ifade edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 256). Yapılan bu araştırmanın geçerliliğini sağlamak amacıyla *ölçüt örnekleme, uzman incelemesi* unsurları kullanılmıştır.

3.7. Araştırmada Etik

Araştırmada etiği, araştırmada etkin ve gerçekçi bir şekilde araştırmanın ihtiyacına cevap verebilecek şekilde tasarlanmasının yanı sıra araştırma sürecinde katılımcıların

bütünlüğünün korunmasına, yürütülmesine ve sonlandırılmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca araştırma sonucunda elde edilen sonuçların dürüstçe yayınlanmasına rehberlik ederek çeşitli etik gereklilikler sunarak, insanlar üzerinde yapılan çalışmaların ahlaki olarak haklı çıkartılmasına olanak sağlamaktadır (Ersoy, 2015). Yapılan bu araştırma kapsamında araştırma etiğine yönelik olarak yapılan çalışmalar şunlardır;

1. Araştırma kapsamında Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden (E-34776202-605.01-76206150 sayılı) araştırma izni alınmıştır. Bunun yanı sıra yapılan bu araştırma Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Kurulunun 05/12/2023 tarihli 307 sayılı kararı ile alınan izin doğrultusunda yürütülmüştür.
2. Araştırma sürecine katılan öğrenciler 18 yaşından küçük olduğu için velilerine araştırma hakkında bilgi verilmiş ve velilerden yazılı izin alınmıştır.
3. Katılımcılara araştırmanın amacı ve süreci hakkında bilgi verilmiş gizlilik ve kişisel bilgilerin korunmasına yönelik açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca katılımın gönüllülük esaslı olduğu ve istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri belirtilmiştir.
4. Araştırmada elde edilen veriler sadece tez için kullanılmıştır ve araştırma sonuçları talep eden katılımcılarla paylaşılmıştır.

3.8. Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada gelecek farkındalığı psikoeğitim programı bizzat araştırmacı tarafından uygulanmış ve veriler araştırmacı tarafından toplanmıştır. Araştırmacı çalışmada katılımcı bir rol pozisyonunda bulunuyorsa bunu açıklaması ve mümkün mertebe ön yargılarının ve kendi varsayımlarının veri toplama ve analiz sürecini etkilememesine dikkat etmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırma kapsamında araştırmacı katılımcı rolde olup doğal ortamı minimum düzeyde etkilediği öngörülmüştür. Ayrıca görüşmelerin yüz yüze olmasının ve programın sonunda yapılmasının program süresince araştırmacı ve katılımcı arasında oluşan güvenin veri toplama sürecine katkı sağladığı düşünülmüştür.

Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından uygulanan bir programdır (MEB, 2021). Programın uygulayıcısı olarak araştırmacı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında lisans eğitimini tamamlamış olup bir Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde iki yaz dönemi (2018-2019) staj yaparak özel yetenekli öğrencilerle çalışmıştır. Bu nedenle araştırmacı "Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nı" uygulama yeterliğine sahiptir. Tablo 5'te araştırma yöntemi özetlenmiştir;

Tablo 5 *Araştırmanın Yöntemi*

Araştırma Yöntemi	
Araştırma Yöntemi	Durum Çalışması
Çalışma Grubu	Tarsus Bilim ve Sanat Merkezi'nde Eğitim Gören 8 Özel Yetenekli Öğrenci (4 Kız ve 4 Erkek)
Veri Toplama Araçları	Görüşme Formu, Gözlem Formu
Verilerin Toplanması	Araştırma izinlerinin alınması Araştırma grubunun seçilmesi ve program hakkında bilgilendirme Programın uygulanması Veri toplama araçlarının uygulanması
Verilerin Analizi	Betimsel Analiz MAXQDA PRO 2020

BÖLÜM 4

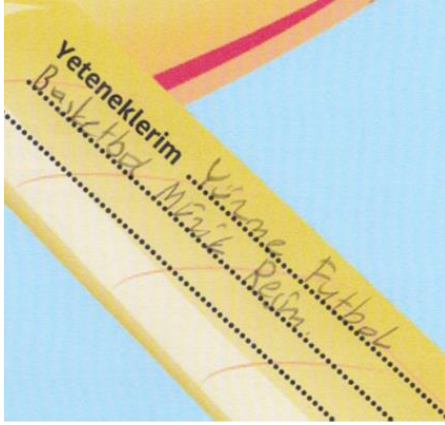
BULGULAR

Araştırmanın birinci alt probleminde “Özel yetenekli öğrencilerin BİLSEM Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim programına ilişkin kazanımları nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla program esnasında alınan ses kayıtları ve öğrenci ürünleri betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Öğrencilerin kariyer benliği yeterlilik alanı ilgi ve yeteneklerini tanıma-kariyer uyum yetenekleri konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur;

Tablo 6 *Özel yetenekli öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini tanıma- kariyer uyum yetenekleri konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları*

GÖZLEM FORMU-1			
Tarih: 17.05.2023			
Etkinlik/ler: Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerim- Parçalarını Birleştir Geleceğini Oluştur			
Konu: İlgi ve Yeteneklerini Tanıma- Kariyer Uyum Yetenekleri			
Yeterlilik: Kariyer Benliği			
	Gözlendi	Gözlenmedi	Gözlenenler
Kazanımlar			
1.Yapmaktan hoşlandığı etkinlikleri ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Futbol, yüzme, masa tenisi, basketbol, resim Ö2: Futbol, satranç, dans etmek, şarkı söylemek Ö3: Futbol, sanal oyunlar, el becerileri, akıl oyunları, yüzmek Ö4: Bilimsel araştırma, el becerileri, akıl oyunları Ö5: Coğrafya, futbol, basketbol, resim, origami Ö6: Voleybol, resim, yüzmek, dans etmek, şarkı söylemek Ö7: Müzik, futbol, badminton Ö8: Futbol, yüzme, satranç
2.Neleri iyi yapabildiğini açıklar.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Yüzme, futbol, basketbol, müzik, resim Ö2: Satranç, şarkı söylemek, dans etmek Ö3: Bilgisayar oyunu oynamak, yüzmek Ö4: Akıl oyunları, el becerileri Ö5: Origami, futbol, coğrafya Ö6: Yüzmek Ö7: Müzik, futbol, badminton, yüzme Ö8: Yüzme, zekâ oyunları, futbol
3. İlgi ve yeteneklerinin akranlarından farklı olabileceğini ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6,		Ö1: Bir arkadaşım sanal oyun oynamak demişti. Ö2: Badminton diyen arkadaşım vardı ve o farklı. Ö3: Araştırma yapmak vardı. Farklı olan oydu.

	Ö7, Ö8		Ö4: Coğrafya farklı olarak var. Ö5: Badminton ve satranç farklı olarak var. Ö6: Yüzme diyen bir arkadaşım vardı. Ö7: Futbol farklı. Ö8: Araştırma diyen arkadaşlarım vardı.
4. Geleceğine ilişkin merakını gidermek için araştırma yollarını ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Kursa gitmek, üniversite okumak, rehberlik servisinden destek almak Ö2: Kütüphaneye gitmek, öğretmenlerden bilgi almak, insanlarla iletişimde olmak Ö3: Araba sanayisiyle ilgili araştırma yapmak Ö4: O işteki bir uzmanla danışmak ve araştırma yapmak Ö5: Araştırma yapmak, üniversite okumak Ö6: Araştırma yapmak, farklı maddelerin özelliklerini araştırmak Ö7: İnternette araştırırım, kitaplardan araştırırım Ö8: Öğretmenlerden bilgi almak, kitaplardan araştırma yapmak
5. Geleceğe ilişkin sorumluluklarını ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Kararlılık, sağlıklı olmak, motivasyon, çok çalışmak Ö2: Çok çalışmak, ders çalışma, planlı olmak, kitap okumak, insanlarla iyi anlaşma Ö3: Çok çalışmak Ö4: Ders çalışma, özgüvenli olmak Ö5: Kararlılık, çok çalışmak Ö6: Ders çalışmak, problem çözme becerileri, bilgi edinmek Ö7: Motivasyon Ö8: Kararlılık, çok çalışmak
6. Geleceğe ilişkin sorumluluk almanın önemini açıklar.	Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7	Ö3, Ö8	Ö1: Gelecekteki amaçlarımıza ulaşmak için sorumluluk alıp, hayatımızda değişiklik yapıp engellere çözüm bulmalıyız. Ö2: Geleceğimizi belirlemek için amaç, değişiklik, sorumluluk, çözüm, engellerimize göre karar vermeliyiz. Ö4: Gelecekte değişikliklerle engelleri aşıp çözümleri bulup sorumluluklarla amacıma ulaşacağım. Ö5: Gelecekte amaçlarımıza ulaşmak için sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz, önümüze çıkacak engelleri değişiklik yaparak çözebiliriz. Ö6: Gelecekteki amaçlarımıza ulaşmak için ve değişik engelleri çözebilmek için sorumluluklarımızı yerine getirmeliyiz. Ö7: Gelecekte amacımız neyse onun için sorumluluklarımızı kendimiz üstlenip engellere çözüm bulup kendimizde değişiklik yapmalıyız.
7. Çalışma yaşantısına ilişkin ilgilerini ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6,		Ö1: Ailemle, evde, kaleci, doktor Ö2: Öğretmen olmuşum, öğrencilerimle eğleniyordum, apartmanda ailemle oturuyorum

Şekil 5 Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerim Etkinliğiyle İlgili Ö1 Kodlu Öğrenci Ürünü

“İlgi ve yeteneklerinin akranlarından farklı olabileceğini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin tamamının (f=8) ilgi ve yeteneklerinin akranlarından farklı olabileceğini ifade ettikleri görülmektedir. Tablo 6’da yer alan öğrenci ifadelerinde aynen alıntılar incelendiğinde öğrencilerin arkadaşlarının sanal oyun, badminton, araştırma yapmak, coğrafya, yüzmeye, futbol gibi birbirlerinden farklı ilgi ve yeteneklerinin olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

“Geleceğine ilişkin merakını gidermek için araştırma yollarını ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin; üniversite okumak (f=2), öğretmenlerden bilgi almak (f=2), kursa gitmek (f=1), kütüphaneye gitmek (f=1), rehberlik servisinden destek almak (f=1), insanlarla iletişimde olmak (f=1), uzmandan bilgi almak (f=1), internetten araştırma (f=1), kitaplardan araştırma (f=2), ilgili işle araştırma (f=3) cevaplarını verdiği görülmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmının (f=3) ilgili işle araştırma yapmak yanıtını verdiği görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö4 kodlu öğrencinin “Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur” isimli etkinlikle ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 6’da sunulmuştur;

Şekil 6 Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö4 Kodlu Öğrenci Ürünü

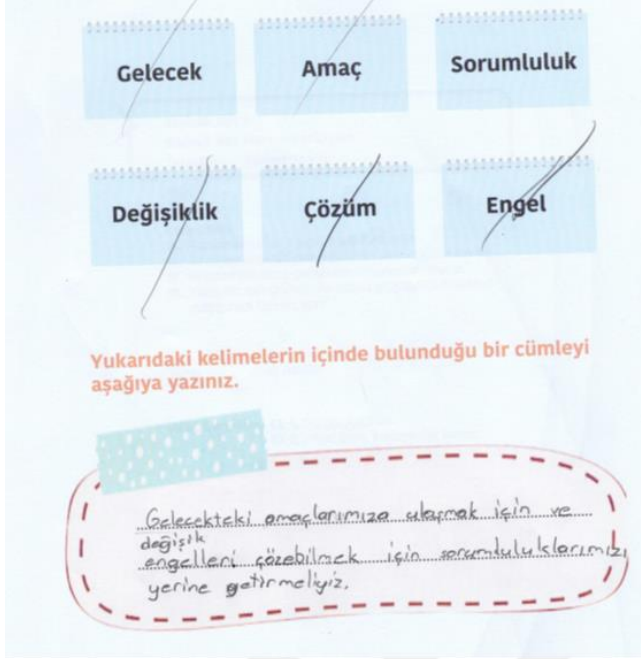
“Geleceğe ilişkin sorumluluklarını ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin kararlılık (f=3), motivasyon (f=2), ders çalışma (f=3), çok çalışmak (f=5), özgüvenli olma (f=2), problem çözme becerileri (f=1), bilgi edinmek (f=1), sağlıklı olmak (f=1) yanıtlarını verdiği görülmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmının çok çalışmak (f=5) yanıtını verdiği görülmektedir. Ö3 ve Ö8 kodlu öğrencilerde ise bu kazanım gözlenmemiştir. Bu kazanım doğrultusunda Ö3 kodlu öğrencinin “Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur” isimli etkinlikle ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 7’de sunulmuştur;

Şekil 7 Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö3 Kodlu Öğrenci Ürünü

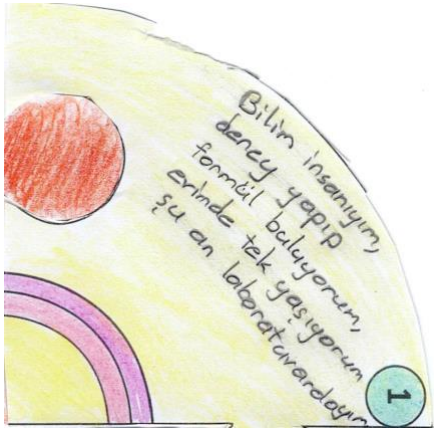
“Geleceğe ilişkin sorumluluk almanın önemini açıklar.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmının (f=6) kazanıma uygun slogan yazdığı görülmektedir. Tablo 6’da yer alan öğrenci sloganlarından aynen alıntılar incelendiğinde öğrencilerin sloganlarında çoğunlukla gelecekteki amaçlara ulaşmaya, sorumluluk almaya ve engellere çözüm bulmaya vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu kazanım

doğrultusunda Ö6 kodlu öğrencinin “Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 8’de sunulmuştur;

Şekil 8 Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Çalışma yaşantısına ilişkin ilgilerini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin tamamının (f=8) çalışma yaşantısına ilişkin ilgilerini ifade ettikleri görülmektedir. Tablo 6’da yer alan öğrenci ifadelerinden aynen alıntılar incelendiğinde öğrencilerin gelecekte kendilerini doktor, öğretmen, bilim insanı, iş adamı, inşaat mühendisi gibi mesleklerde hayal ettikleri görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö6 kodlu öğrencinin “Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 9’da sunulmuştur;

Şekil 9 Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü

Tablo 7’de Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programına katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin “Geleceğe İz Bırakıyorum- Planlama Hikâyem” etkinlikleriyle ilgili öğrenci ürünleri ve program esnasında alınan ses kayıtları betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Öğrencilerin kariyer benliği yeterlilik alanı amaç belirleme konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur;

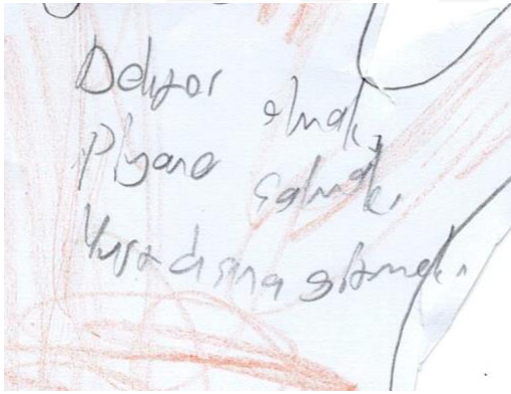
Tablo 7 Özel yetenekli öğrencilerin amaç belirleme konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları

GÖZLEM FORMU- 2			
Tarih: 24.05.2023			
Etkinlik/ler: Geleceğe İz Bırakıyorum- Planlama Hikâyem			
Konu: Amaç Belirleme			
Yeterlilik: Kariyer Benliği			
Kazanımlar	Gözlendi	Gözlenmedi	Gözlenenler
1. Gelecekte gerçekleştirmek istediği amaçları belirtir.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Doktor olmak, kaleci olmak Ö2: Kitap okumak, ders çalışmak, zihinsel aktivite Ö3: Bilim insanı olmak, doktor olmak Ö4: Mesleğimde başarılı olmak Ö5: İnşaat mühendisi olmak Ö6: Meslek sahibi olmak, ünlü olmak, araştırmalarda başarılı olmak Ö7: Yurt dışına gitmek, piyano çalmak, doktor olmak Ö8: Bilim insanı olmak, doktor olmak
2. Amaçlarını gerçekleştirmek için sorumluluklarını ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Antrenman yapmak, ders çalışmak Ö2: Kursu gitmek Ö3: Takdir almak Ö4: Düzenli ve planlı ders çalışmak Ö5: Ders çalışmak Ö6: Kararlı olmak, çok çalışmak Ö7: Ders çalışmak, problem çözmek Ö8: Ders çalışmak, kararlı olmak
3. Planlamanın nasıl yapıldığını açıklar.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		İhtiyaçlarınız neler olabilir? Ö1: Yemek ihtiyacımız var. Ö2: Yemek, su Ö3: Müdürü ikna etmek Ö4: Müdürle konuşup izin almalıyız. Ö5: Yemek ihtiyacı Ö6: Tost, hamburger, kısacası besin içecek

		Ö7: Yiyecek, içecek Ö8: Yemek ihtiyacı Bu planı uygularken ne gibi engellerle karşılaşabilirsiniz? Ö1: Bütçe yetmeyebilir. Ö2: Para azlığı Ö3: Bazı öğretmenler kabul etmeyebilir. Ö4: Müdürün izin vermemesi Ö5: Herkesin evinde yemek kalmayabilir. Ö6: Para bulmak. Ö7: Derse geç kalmak. Ö8: Para konusunda Bu engelleri aşmak için neler yapabilirsiniz? Ö1: Aidatı arttırabiliriz. Ö2: Kantinde çalışarak. Ö3: Onları da ikna etmeliyiz. Ö4: Çalışırım, umudumu kaybetmem. Ö5: Devlet herkese yemek dağıtabilir. Ö6: Annelerimize başvururuz. Ö7: Daha erken çıkabiliriz. Ö8: Para bulabiliriz. Yaptığınız plan için kimlerden destek alabilirsiniz? Ö1: Müdülden destek alabiliriz. Ö2: Ailemden Ö3: Müdür yardımcısından. Ö4: Ailem. Ö5: Devlet görevlilerinden Ö6: Ailemiz Ö7: Anne- baba Ö8: Para bulabileceğimiz yerler Yaptığınız bu çalışmanın sürekliliğini nasıl sağlarsınız? Ö1: Kantinde kampanya yapabiliriz. Ö2: Gün boyu kantinde çalışabiliriz. Ö3: Bir süre para öderiz. Sonra da ikna olurlar. Ö4: Müdürle konuşurum. Ö5: Devlet kendi yemek dağıtabilir (Her gün). Ö6: Aidat öderiz. Ö7: Her zaman erken çıkarım. Herkes kendi beslenmesini kendisi getirsin. Ö8: Sürekli destek ararım.
--	--	---

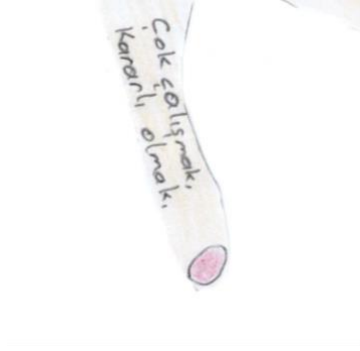
4. Bir planın uygulanmasında çıkabilecek sorunlara karşı önlemler geliştirir.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Bu engelleri aşmak için neler yapabilirsiniz? Ö1: <i>Aidatı arttırabiliriz.</i> Ö2: <i>Kantinde çalışarak.</i> Ö3: <i>Onları da ikna etmeliyiz.</i> Ö4: <i>Çalışırım, umudumu kaybetmem.</i> Ö5: <i>Devlet herkese yemek dağıtabilir.</i> Ö6: <i>Annelerimize başvururuz.</i> Ö7: <i>Daha erken çıkabiliriz.</i> Ö8: <i>Para bulabiliriz.</i>
5. Yakın ve uzak çevresinde sosyal girişimcilik örnekleri verir.		Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	

Tablo 7’de “Gelecekte gerçekleştirmek istediği amaçları belirtir.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin gelecekteki amaçlarına ilişkin bilim insanı (f=2), doktor (f=4), kaleci (f=1), öğretmen (f=1), iş insanı (f=1), inşaat mühendisi (f=1) şeklinde yanıtlar verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı gelecekteki amaçlarını doktor olmak (f=4) şeklinde ifade etmiştir. Bu kazanım doğrultusunda Ö7 kodlu öğrencinin “Geleceğe İz Bırakıyorum” isimli etkinlikle ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 10’da sunulmuştur;

Şekil 10 Geleceğe İz Bırakıyorum Etkinliğiyle İlgili Ö7 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Amaçlarını gerçekleştirmek için sorumluluklarını ifade eder” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin antrenman yapma (f=1), kursa gitmek (f=1), takdir almak (f=1), çok çalışmak (f=1), problem çözme (f=1), kararlı olma (f=2), ders çalışma (f=5) şeklinde yanıt verdiği görülmektedir. Öğrencilerin büyük bir kısmı amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik sorumluluklarını ders çalışmak (f=5) şeklinde ifade etmişlerdir. Bu kazanım doğrultusunda Ö6 kodlu öğrencinin “Geleceğe İz Bırakıyorum” isimli etkinlikle ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 11’de sunulmuştur.

Şekil 11 Geleceğe İz Bırakıyorum Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Planlamanın nasıl yapıldığını açıklar.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin tamamının (f=8) planlamanın nasıl yapıldığını ifade ettikleri görülmektedir. Tablo 7’de yer alan öğrenci ifadelerinden aynen alıntılar incelendiğinde öğrencilerin planlama yaparken ihtiyaçları, engelleri, engellerle nasıl başa çıkabileceği, kimlerden destek alabileceklerini ve planın sürekliliğini nasıl sürdürecekleri konusunda ifadeleri görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö5 kodlu öğrencinin “Planlama Hikayem” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 12’de sunulmuştur;

"Sevgili öğrenciler, aşağıda günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz bir durum ifade edilmiştir. Lütfen durumu okuduktan sonra sorulan sorular doğrultusunda çözüme yönelik plan akışınızı hazırlayınız."

Okulunuzda kantin bulunmamaktadır. Siz ve okuldaki diğer arkadaşlarınız bazı ihtiyaçlarınızı kantin olmadığı için karşılamakta zorlanmaktasınız. Bu durum sizi oldukça rahatsız etmekte ve bazı engeller olsa da buna bir çözüm bulma konusunda kararsınız. Bu sorunun çözümü için bir plan yapmanız gerekmektedir.

Yapacağınız planda, verilen duruma uygun olarak;

✓ İhtiyaçlarınız neler olabilir?
Yemek, içecek.

✓ Bu planı uygularken ne gibi engellerle karşılaşabilirsiniz?
Herkesin evinde yemek bulamayacağı.

✓ Bu engelleri aşmak için neler yapabilirsiniz?
Herkesi her kase yemek dağıtmak.

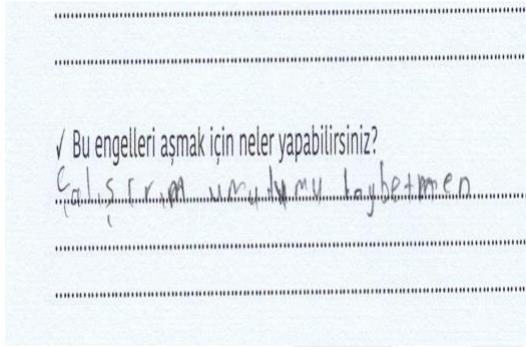
✓ Yaptığınız plan için kimlerden destek alabilirsiniz?
Devlet görevlilerinden.

✓ Yaptığınız bu çalışmanın sürekliliğini nasıl sağlayabilirsiniz?
Devlet görevlilerinden yemek dağıtmak (her gün).

Plan = her keş kend
yemekleri kendisi
götürsün

Şekil 12 Planlama Hikayem Etkinliğiyle İlgili Ö5 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Bir planın uygulanmasında çıkabilecek sorunlara karşı önlemler geliştirir.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde tüm özel yetenekli öğrencilerin(f=8) sorunlara karşı önlemler geliştirdiği gözlemlenmiştir. Tablo 7’de yer alan öğrenci ifadelerinden aynen alıntılar incelendiğinde öğrencilerin etkinlikte verilen senaryoya göre aidatı arttırma, kantinde çalışma, ikna etme, çalışma, aileden destek ve maddi destek arayışı konularına vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö4 kodlu öğrencinin “Planlama Hikayem” isimli etkinlikle ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 13’te sunulmuştur;

Şekil 13 Planlama Hikayem Etkinliğiyle İlgili Ö4 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Yakın ve uzak çevresindeki sosyal girişimcilik örnekleri verir” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde hiçbir özel yetenekli öğrencinin (f=8) sosyal girişimcilik kavramını bilmediği gözlemlenmiştir.

Tablo 8’de Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programına katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin “Psikolojik Sağlamlık-Öğrenme Çevikliği konusunda gerçekleştirilen Hayaller Adasına Yolculuk- Öğrenmenin Rengi” etkinlikleriyle ilgili ürünleri ve program esnasında alınan ses kayıtlarına ilişkin betimsel analiz sonuçları görülmektedir.

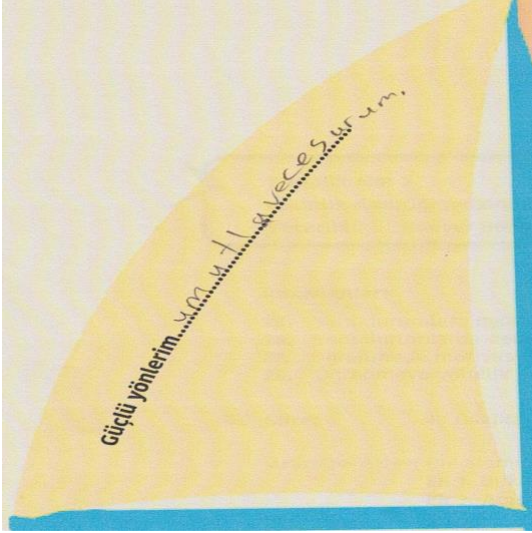
Tablo 8 Özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlık- öğrenme çevikliği kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları

GÖZLEM FORMU-3
Tarih: 31.05.2023
Etkinlik/ler: Hayaller Adasına Yolculuk- Öğrenmenin Rengi
Konu: Psikolojik Sağlamlık- Öğrenme Çevikliği
Yeterlilik: Kariyer Benliği

Kazanımlar	Gözlendi	Gözlenme di	Gözlenenler
1. Güçlü yönlerini ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Futbol oynamak, tasarım yapmak, problem çözmek, ikna edici olma, sabırlı olma Ö2: Cesur olma, kararlı olma Ö3: Pes etmemek Ö4: Cesur olmak, umutlu olmak Ö5: Sabırlı olmak, cesur olmak, pes etmemek Ö6: Sabırlı olmak, kararlı olmak, pes etmemek Ö7: Sabırlı olmak, pes etmemek Ö8: Cesur olmak, pes etmemek
2. Zorluklar karşısında başa çıkma yollarını ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Sabretmek, pes etmemek Ö2: Azim Ö3: Pes etmemek Ö4: Vazgeçmemek Ö5: Sabretmek, pes etmemek Ö6: Sabretmek, pes etmemek Ö7: Azim, pes etmemek Ö8: Sabretmek, pes etmemek
3. Destek kaynaklarının neler olduğunu açıklar.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Aile, öğretmen, arkadaş Ö2: Aile Ö3: Aile Ö4: Aile, uzman Ö5: Aile, öğretmen, arkadaş Ö6: Aile, öğretmen, arkadaş Ö7: Aile, öğretmen Ö8: Aile, öğretmen
4. İnsanların yaşamlarında engellerle karşılaşabileceğini ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8	Ö5	Ö1: Yüzmede ilk suya atlamaya korkuyordum ama atlardım yere düşmüştüm ama ben gene çıkıp yüzmüştüm. Ö2: Bende bisiklet sürmede düşe kalka sürdüm. Ö3: Bisikleti sürerken hep düşe kalka sürdüm. Ö4: Bir şey öğrenirken bazı hatalar yapabiliyorum. Ders konularında. Ama düzeltiyorum. Ö6: Bisiklette iki teker sürmeyi öğreniyordum. Babam ve kardeşim bahçeye inmişti. Kardeşim benden önce öğrenmiş. Ama sonradan deneye deneye öğrendim. Ö7: Benimde aynı şekilde bisiklet sürme konusunda. Ö8: Bisiklet sürme konusunda benim de.
5. Başarıya ulaşma konusunda kendine inanmanın önemini açıklar.		Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	

6. Azmin geleceği üzerindeki etkisini ifade eder.	Ö4	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	Ö4: Azimli olma, kendine güvenme
7. Yeni durumlara uyum sağlamanın önemini ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö7	Ö3, Ö4, Ö8	Ö1: Mesela basit elektrik devrelerinde ışığı nasıl yakacağımızı öğrendik. Basit elektrik devrelerini öğrendik. İlerde bir şey icat edecek olursam onları kullanabilirim. Ö2: Genel tekrar yapıyorum. Sonra bunları hayatımda kullanıyorum. Ö5: Bir şey satın alırken hesap yapıyoruz. Ö6: Ben okula ilk başladığımda birinci sınıftayken hiç arkadaşım yoktu. Çünkü böyle kaynaşmayı bilmiyordum. Nasıl arkadaşlık kurulacağını bilmiyordum. Ama şimdi son zamanlarda bir sürü yeni yerde arkadaşım oldu. Onlarla nasıl iyi geçineceğimi öğrendim. Beşinci sınıfta ortaokula başladığımda bunu kullanacağım. Ö7: Fenle ilgili araştırma yaparken kullanıyoruz.
8. Yeni durumlarda deneyimlerinden faydalanabileceğini ifade eder.		Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	
9. Öğrenmede motivasyonun önemini ifade eder.	Ö5, Ö6	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8	Ö5: Azimli çalışma Ö6: Motivasyon

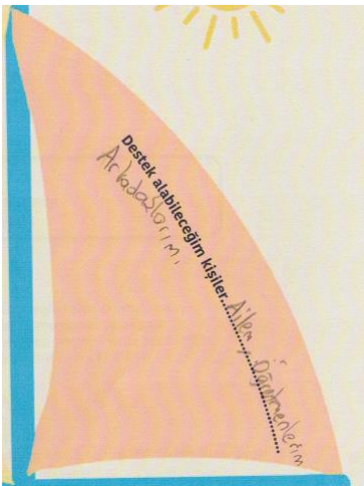
Tablo 8’de “Güçlü yönlerini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin futbol oynamak (f=1), sabırlı olmak (f=4), tasarım yapmak (f=1), problem çözme (f=1), ikna edici olma (f=1), cesur olmak (f=5), kararlı olmak (f=3), umutlu olmak (f=1), pes etmemek (f=4) yanıtlarını verdikleri görülmektedir. Buna göre özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmının cesur olmak (f=5) yanıtı verdiği görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö4 kodlu öğrencinin “Hayaller Adasına Yolculuk” isimli etkinlikle ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 14’te sunulmuştur;

Şekil 14 Hayaller Adasına Yolculuk Etkinliğiyle İlgili Ö4 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Zorluklar karşısında başa çıkma yollarını ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin zorluklar karşısında başa çıkma yollarına ilişkin vermiş oldukları cevaplar Tablo 8’de görülmektedir. Tablo 8’ de yer alan öğrenci ifadelerine göre özel yetenekli öğrenciler sabretmek (f=4), pes etmemek (f=7), azim (f=2) yanıtlarını vermişlerdir. Buna göre özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmı pes etmemek (f=7) yanıtını vermişlerdir.

“Destek kaynaklarının neler olduğunu açıklar.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin aile (f=8), öğretmen (f=5), arkadaş(f=3), uzman (f=1) yanıtlarını verdiği görülmektedir. Buna göre özel yetenekli öğrencilerin tamamının aile (f=8) yanıtı verdiği görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö1 kodlu öğrencinin “Hayaller Adasına Yolculuk” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 15’te sunulmuştur;

Şekil 15 Hayaller Adasına Yolculuk Etkinliğiyle İlgili Ö1 Kodlu Öğrenci Ürünü

“İnsanların yaşamlarında engellerle karşılaşabileceğini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin yüzme, bisiklet sürme, ders çalışma sürecinde yaşamış oldukları engelleri ifade ettikleri görülmüştür. Yedi öğrencide kazanım gözlenirken bir öğrencide (Ö5) bu gözlenememiştir.

“Başarıya ulaşma konusunda kendine inanmanın önemini açıklar.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde hiçbir özel yetenekli öğrencide (f=8) kendine inanmanın önemine yönelik cevap gelmediği gözlemlenmiştir.

“Azmin geleceği üzerindeki etkisini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin yalnızca birinde (f=1) kazanımın gözlemlendiği görülmüştür (Ö4). Yedi öğrencide ise kazanım gözlenmemiştir (Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8).

“Yeni durumlara uyum sağlamanın önemini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmında (f=5) bu kazanımın gözlemlendiği görülmüştür. Öğrenciler yeni durumlara uyum sağlarken öğrendiklerini gelecekte kullanma, hesap yapma, araştırmada kullanma, arkadaşlık ilişkileri kurma şeklinde ifadeler kullanmışlardır Üç öğrencide ise (Ö3, Ö4, Ö8) bu kazanım gözlenmemiştir.

“Yeni durumlarda deneyimlerinden faydalanabileceğini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde hiçbir özel yetenekli öğrencide (f=8) yeni durumlarda deneyimlerinden faydalanabileceğine dair yönelik gelmediği gözlemlenmiştir.

“Öğrenmede motivasyonun önemini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin az bir kısmı (Ö5, Ö6) motivasyonun önemini ifade ettiği görülmektedir. Diğer 6 öğrencide ise kazanım gözlenmemiştir (Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö7, Ö8).

Tablo 9’da Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programına katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin Meslekleri Tanıma ve Karar Verme konusunda “Meslekleri BİLSEM- Kararlıyım” etkinlikleriyle ilgili ürünleri ve program esnasında ses kayıtlarına ilişkin betimsel analiz sonuçları yer almaktadır.

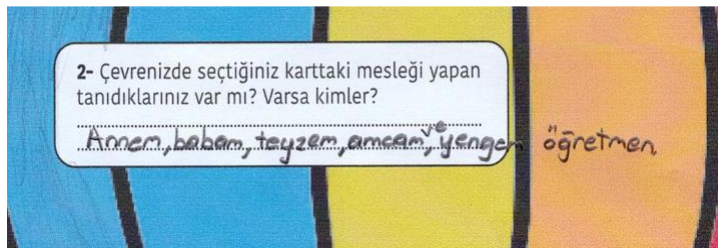
Tablo 9 Özel yetenekli öğrencilerin meslekleri tanıma ve karar verme konusundaki kazanımlarına ilişkin gözlem sonuçları

Gözlem Formu- 4			
Tarih: 07.06.2023			
Etkinlik/ler: Meslekleri BİLSEM- Kararlıyım			
Konu: Meslekleri Tanıma- Karar verme			
Yeterlilik Alanı: Seçeneklerin Farkındalığı- Karar Verme Yetkinliği			
Kazanımlar	Gözlendi	Gözlenmedi	Gözlenenler
1. Yakın çevresindeki meslekleri söyler.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Doktor kuzenim var. Ö2: Öğretmen ablam var. Ö3: Akrabalarımından bazıları öğretmen Ö4: Doktor tanıdığım var. Ö5: Öğretmen annem Ö6: Annem, babam, teyzem, amcam ve yengem öğretmen Ö7: İtfaiyeci akrabam var. Ö8: Öğretmen akrabam var.
2. Yakın çevresindeki mesleklerin dışında farklı mesleklerin de olduğunu açıklar.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Doktor, bilim insanı, makine mühendisi Ö2: Öğretmen, ekonomist, makine mühendisi Ö3: Doktor, bilim insanı, pilot Ö4: Bilim insanı, arkeolog, kütüphaneci Ö5: Öğretmen, kasiyer, heykeltıraş Ö6: Öğretmen, bilim insanı, çiftçi Ö7: Doktor, bilim insanı, itfaiyeci Ö8: Vezneci, halkla ilişkiler uzmanı, garson
3. Mesleklerin farklı işler yapabildiğini ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: Doktor insanları iyileştirir. Hastanede çalışır. Bilim insanı üniversitelerde çalışır. Araştırma yapar. Makine mühendisi her türlü mekanik şeyi yapar. Fabrika da çalışır. Ö2: Öğretmen, okul, öğretmen. Ekonomist ekonomiyle ilgilenir. Makine mühendisi fabrikada çalışır. Ö3: Hastanede çalışır, doktorluk yapar. Bilim insanı bilim yapar ve pilot uçak kullanır. Ö4: Bilim yerinde çalışır. Kazı yapar. Kütüphanede çalışır. Ö5: Okulda, markette ve atölyede çalışır. Ö6: Öğrenim gösterir. Okulda çalışır. Bilim insanı laboratuvarında çalışır, deney yapar. Çiftçi çiftlikte çalışır, tarım yapar. Ö7: Hastanede çalışır, deney yapar, yangınları söndürür. Ö8: Para işleriyle uğraşır, işe alımla ilgilenir, kafelerde çalışır.
4. Kişisel özellikleri ile mesleklerin	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4,		Ö1: Evet, hepsine ilgi ve yeteneğim var. Ö2: Evet, bir şey öğretmeyi çok seviyorum.

gerektirdiği nitelikler arasındaki ilişkiyi açıklar.	Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö3: <i>Evet, çünkü insanlara yardım etmeyi seviyorum.</i> Ö4: <i>Evet, çünkü çoğu zaman bilimle uğraşırım.</i> Ö5: <i>Heykeltıraşın ilgi ve yeteneklerime uygun olduğunu düşünüyorum.</i> Ö6: <i>Evet çünkü öğretmeye çok meraklıyım.</i> Ö7: <i>İnsanlara yardım etmeyi seviyorum.</i> Ö8: <i>Evet bilimle ilgili olan şeylere ilgi duyuyorum.</i>
5. Kararlarının geleceği üzerindeki etkilerini açıklar.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Hangi kararları verirdiniz? Bu kararları vermenizdeki sebepler nelerdir? Ö1: <i>Çevremdekileri bilinçlendirirdim. Toplu taşımaya binmeye özen gösterirdim.</i> Ö2: <i>Okulda küresel ısınma ile ilgili sosyal girişimcilik yapardım.</i> Ö3: <i>Olumsuz etkileri düzeltmeye çalışırım. Çünkü dünyamız kötü bir hale gelebilir.</i> Ö4: <i>İzlemesi iyi olur çünkü daha iyi öğrenir.</i> Ö5: <i>Ağaç dikebiliriz küresel ısınmayı azaltmak için.</i> Ö6: <i>Elektrikli araç kullanırız, toplu taşımaya binmeye özen gösteririz.</i> Ö7: <i>Toplu taşımaya bineriz, ağaç dikeriz.</i> Ö8: <i>Yerlere çöp atmamız</i> Verdiğiniz kararın sonucunda yapmanız gerekenler/sorumluluklarınız nelerdir? Ö1: <i>Toplu taşımaya binerim, yerlere çöp atmam, deodorant kullanmam.</i> Ö2: <i>Küresel ısınma ile ilgili araştırma yapmak</i> Ö3: <i>Olumsuz etkileri azaltmam gerekir.</i> Ö4: <i>Küresel ısınmayı araştırmalıyız.</i> Ö5: <i>Çevreyi ağaçlandırmak.</i> Ö6: <i>Denize çöp atmam</i> Ö7: <i>Ağaç dikerim.</i> Ö8: <i>Yerlere çöp atmam.</i> Bu sorumlulukları yerine getirmediğinizde ne gibi sonuçlarla karşılaşabilirsiniz? Ö1: <i>Küresel ısınma çoğalır, kuraklık olur.</i> Ö2: <i>Küresel ısınma gittikçe artar.</i> Ö3: <i>Dünya kötü olmaya başlar.</i> Ö4: <i>Kendimizi kötü hissederiz.</i> Ö5: <i>Küresel ısınmayı engelleyemeyiz, kuraklık olur.</i> Ö6: <i>Küresel ısınma olur. Kuraklık başlar.</i> Ö7: <i>Küresel ısınma daha da artar, kuraklık yaşanır.</i> Ö8: <i>Kuraklık daha çok artar.</i> Bu sorumlulukları yerine getirdiğinizde ne gibi sonuçlarla karşılaşabilirsiniz? Ö1: <i>Küresel ısınma azalır.</i>

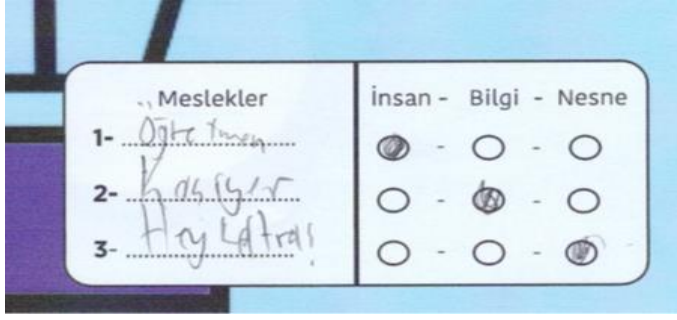
			Ö2: <i>Küresel ısınmayı yenebiliriz.</i> Ö3: <i>Dünya iyi olmaya başlar.</i> Ö4: <i>Rahatlarız.</i> Ö5: <i>Küresel ısınmayı engelleriz, kuraklık olmaz</i> Ö6: <i>Küresel ısınma durur. Kuraklık durur.</i> Ö7: <i>Küresel ısınma azalır.</i> Ö8: <i>Küresel ısınmayı durdururuz.</i>
6. Farklı seçenekler arasında kendine uygun olanı seçebileceğini ifade eder.	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8		Ö1: <i>Yüzme kursuna giderdim. Çünkü yüzmeyi daha çok seviyorum.</i> Ö2: <i>Satranç. Satrancı çok seviyorum.</i> Ö3: <i>Yüzme çünkü yüzmeyi çok seviyorum.</i> Ö4: <i>Satranç kursuna gitmek isterdim. Çünkü kendimi geliştirdim.</i> Ö5: <i>Yüzme kursuna giderdim çünkü yüzmeyi çok seviyorum.</i> Ö6: <i>Piyanoya giderdim. Çünkü çok meraklıyım.</i> Ö7: <i>Yüzmeyi seçerdim çünkü eğlenceli geliyor.</i> Ö8: <i>Satrancı seçerdim. Çünkü satranç bilgimi artırır.</i>
7. Gelecekte yapabileceklerine ilişkin kendine inanmanın önemini ifade eder.	Ö2, Ö3, Ö4	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	Ö2: <i>Bugün benim günüm.</i> Ö3: <i>Sana güveniyorum.</i> Ö4: <i>Yapabilirsin.</i>

Tablo 9’da “Yakın çevresindeki meslekleri söyler.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin tamamının (f=8) yakın çevresinde kişilerin mesleklerini söylediği görülmektedir. Bu meslekleri doktor, öğretmen ve itfaiyeci olarak ifade etmişlerdir. Bu kazanım doğrultusunda Ö6 kodlu öğrencinin “Meslekleri BİLSEM” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 16’da sunulmuştur;

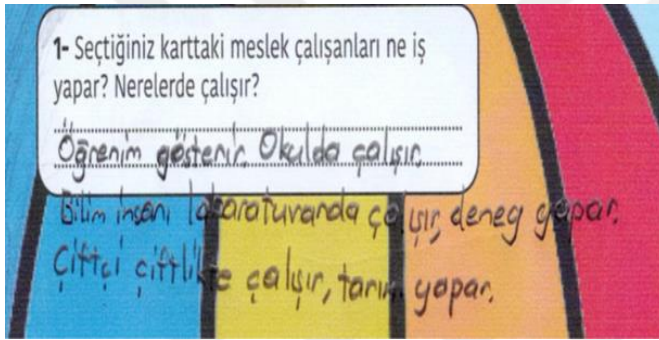
Şekil 16 Meslekleri BİLSEM Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Yakın çevresindeki mesleklerin dışında farklı mesleklerin de olduğunu açıklar.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin tamamının (f=8) yakın çevresindeki meslekler dışında farklı meslekler olduğunu açıkladığı görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö5 kodlu öğrencinin “Meslekleri BİLSEM” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 17’de sunulmuştur;

Şekil 17 Meslekleri BİLSEM Etkinliğiyle İlgili Ö5 Kodlu Öğrenci Ürünü

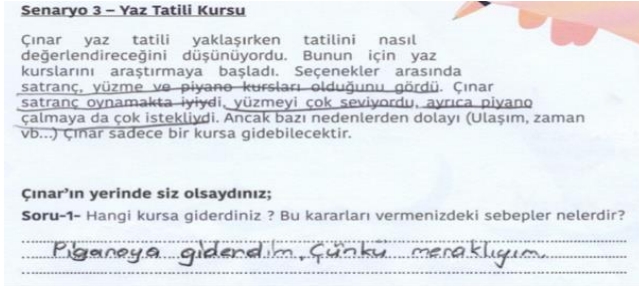
“Mesleklerin farklı işler yapabildiğini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin tamamının (f=8) mesleklerin farklı işler yapabildiğini ifade ettiği görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö6 kodlu öğrencinin “Meslekleri BİLSEM” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 18’de sunulmuştur;

Şekil 18 Meslekleri BİLSEM Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü

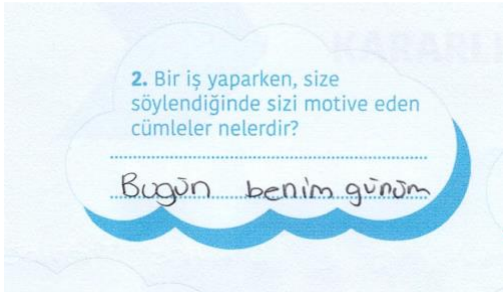
“Kişisel özellikleri ile mesleklerin gerektirdiği nitelikler arasındaki ilişkiyi açıklar.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin tamamının (f=8) kişisel özellikleriyle mesleki nitelikleri açıkladıkları görülmektedir. Bu kazanım doğrultusunda Ö2 kodlu öğrencinin “Meslekleri BİLSEM” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 19’da sunulmuştur;

kendine uygun olanı seçebileceğine yönelik ifadeleri olduğu görülmektedir. Öğrenciler kendine uygun seçenekleri yüzme (f=4), satranç (f=3), piyano (f=1) şeklinde ifade etmişlerdir. Bu kazanım doğrultusunda Ö6 kodlu öğrencinin “Kararlıyım” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 21’de sunulmuştur;

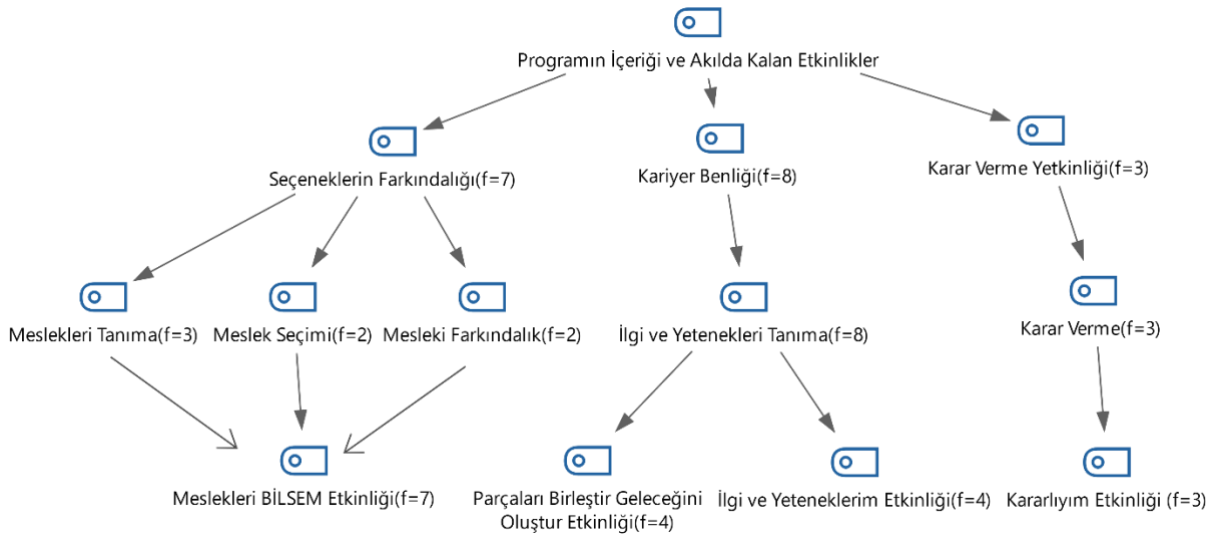
Şekil 21 Kararlıyım Etkinliğiyle İlgili Ö6 Kodlu Öğrenci Ürünü

“Gelecekte yapabileceklerine ilişkin kendine inanmanın önemini ifade eder.” kazanımına ilişkin bulgular incelendiğinde özel yetenekli öğrencilerin küçük bir kısmı (Ö2, Ö3, Ö4) kendine inanmanın önemine yönelik ifadeler söylediği görülmektedir. Dört öğrencide ise bu kazanım gözlenmemiştir (Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8). Bu kazanım doğrultusunda Ö2 kodlu öğrencinin “Kararlıyım” isimli etkinlik ile ilgili olarak oluşturduğu ürün örneği Şekil 22’de sunulmuştur;

Şekil 22 Kararlıyım Etkinliğiyle İlgili Ö2 Kodlu Öğrenci Ürünü

Araştırmanın ikinci alt probleminde “Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim programına ilişkin öğrenci görüşleri nasıldır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla program sonrasında öğrencilere uygulanan görüşme formundaki her bir soru için ayrı ayrı betimsel analiz yapılmıştır. Görüşme formunun birinci sorusunu oluşturan “Bilsem Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’nın neyle ilgili olduğunu düşünüyorsun? Yapılan etkinliklerden aklında kalanlar neler? Açıklar mısın?” sorusuna ilişkin bulgular Şekil 23’te sunulmuştur;

Şekil 23 Programın İçeriği ve Akılda Kalan Etkinlikler(n=8)

Şekil 23'te görüldüğü gibi programa katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin verdikleri yanıtlar programın içeriği programın içeriğine ve akılda kalan etkinlikler teması altında ele alınmıştır. Öğrencilerin görüşlerinin seçeneklerin farkındalığı teması altında meslek seçimi(f=2), meslekleri tanıma(f=3) ve mesleki farkındalık(f=2); karar verme yetkinliği temasında altında karar verme(f=3); kariyer benliği teması altında ise ilgi ve yetenekleri tanıma(f=8) kodu altında toplandığı görülmüştür. Öğrencilerin görüşlerinin büyük çoğunluğunun(f=8) ilgi ve yetenekleri tanıma kodu altında toplandığı görülmüştür. Özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoegitim Programı'nın içeriğine ve akıllarında kalan etkinliklere yönelik görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir;

Ö1: *Mesleki farkındalıkları anlamamızla ilgili olduğunu düşünüyorum. Mesela bizler meslekleri tanıyor muyuz, tanıyamıyor muyuz gibi (Seçeneklerin Farkındalığı). İlgi ve yeteneklerimiz hakkında konuştuk. Bunlarla ilgili yapboz yaptık (Kariyer Benliği). Karar alma ve mesleklerimiz üzerine konuştuk (Karar Verme Yetkinliği).*

Ö2: *Gelecekte hangi mesleği seçmemize yardımcı olduğunu düşünüyorum. Bir sürü meslekler öğrendik. Harita vardı. Yelkenli gemi aklımda kaldı. Slogan yazdık. En son da meslekleri eşleştirdik. Bunlar aklımda kaldı (Seçeneklerin Farkındalığı). Uçak etkinliği aklımda kaldı. İlgiyerimizi ve yeteneklerimizi yazmıştık. Yapboz etkinliği vardı. Kelimeleri kullanarak cümle kurmuştuk (Kariyer Benliği).*

Ö3: *Meslekleri öğrendik. Bilgi ile çalışan meslekler bilim insanı, insanlar için çalışan meslekler öğretmen (Seçeneklerin Farkındalığı). Keyif aldığım etkinlikler ise daha çok uçak uçurtma etkinliği (Kariyer Benliği) ve balon etkinliği (Seçeneklerin Farkındalığı).*

Ö4: Mesleklerle ilgili becerileri geliştirmeyeyle ilgili olduğunu düşünüyorum. Aklımda mesleklerle ilgili etkinlik kaldı. En çok keyif aldığım etkinlik ise meslekleri öğrenmekti (Seçeneklerin Farkındalığı).

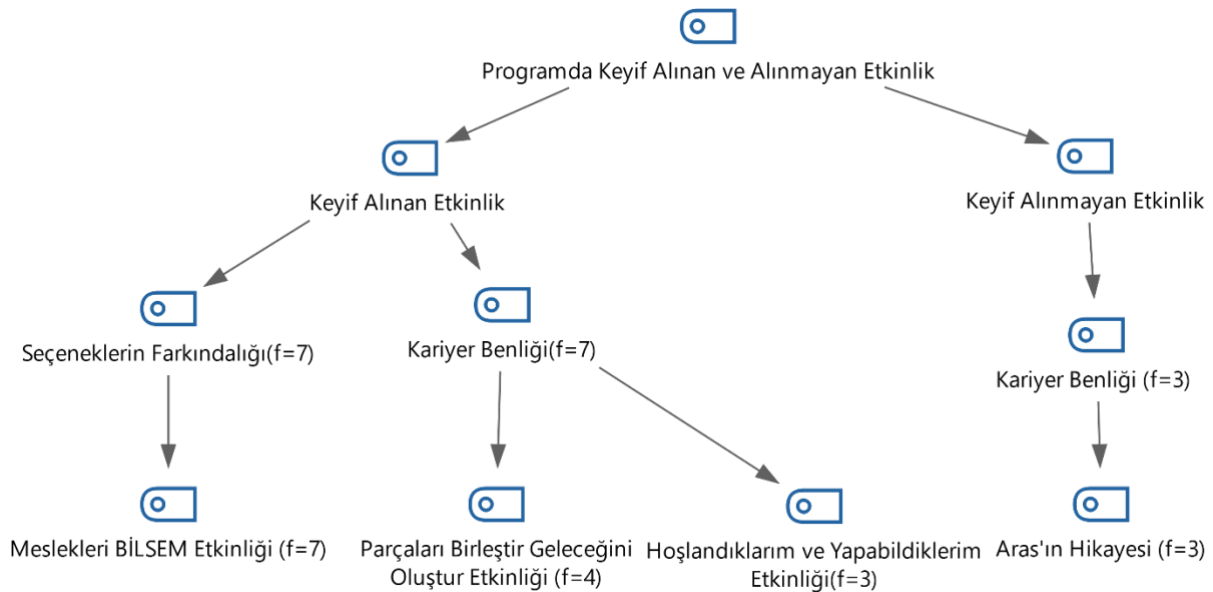
Ö5: Meslekleri bize öğretmekle ilgili olduğunu düşünüyorum (Seçeneklerin Farkındalığı). Keyif aldığım etkinlikler ise meslekler ve ilgi ve yetenekler etkinliği (Kariyer Benliği).

Ö6: Meslek seçimi (Seçeneklerin Farkındalığı), karar verme (Karar Verme Yetkinliği), ilgi ve yeteneklerimizi öğrenme (Kariyer Benliği). Karar vermek, ilgi ve yeteneklerimiz, uçak etkinliği, yapboz etkinliği, mesleklerle ilgili etkinlikler kaldı. Yapboz etkinliği, uçak etkinliği ve meslekler etkinliğinden keyif aldım. Eğlenceli geldiler bana. Daha görsel geldi.

Ö7: İlgi, yeteneklerimi öğrendik (Kariyer Benliği) ve meslek seçimi (Seçeneklerin Farkındalığı) konusunda nasıl kararlar alabileceğimizi (Karar Verme Yetkinliği) öğrendik. En çok keyfi aldığım etkinlik uçak etkinliği ve meslekler etkinliği.

Ö8: Mesleklerle ilgili şeyler. En çok keyif aldığım etkinlik mesleklerle ilgili olandı (Seçeneklerin Farkındalığı).

Görüşme formunun ikinci ve üçüncü sorusunu oluşturan “BİLSEM Gelecek Farkındalığı Programı kapsamında en çok keyif aldığın etkinlikler nelerdir? Niçin? ve BİLSEM Gelecek Farkındalığı Programı kapsamında keyif almadığın etkinlikler nelerdir? Niçin?” sorusuna ilişkin bulgular Şekil 24’te sunulmuştur;

Şekil 24 Programda Keyif Alınan ve Alınmayan Etkinlik (n=8)

Şekil 24’te görüldüğü gibi programa katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin verdikleri yanıtlar programdan keyif alınan ve keyif alınmayan etkinlikler teması altında ele alınmıştır.

Öğrencilerin görüşlerinin keyfi alınan etkinlik temasında seçeneklerin farkındalığı alt teması altında Meslekleri BİLSEM etkinliği (f=7); kariyer benliği alt teması altında Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur etkinliği (f=4) ve Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerin Etkinliği (f=3); keyif alınmayan etkinlik temasında kariyer benliği alt teması altında Aras'ın Hikayesi (f=3) kodu altında toplandığı görülmüştür. Öğrencilerin keyif aldıkları etkinliklerle ilgili görüşlerinin büyük çoğunluğu seçeneklerin farkındalığı alt teması altında “Meslekleri BİLSEM” etkinliği (f=7) olarak ifade ettikleri görülmektedir. Öğrenciler keyif almadıkları etkinlik ise kariyer benliği alt teması altında toplandığı görülmektedir. Öğrenciler bu alt temada “Aras'ın Hikayesi” etkinliğinden keyif almadıklarını ifade etmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nda en çok keyif etkinliklere yönelik görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir;

Ö1: *En çok keyif aldığım meslekler ve yapboz yaptığımız. Yapbozda boyama ve konuşma yapmıştık bu benim hoşuma gitti. Mesleklerden de bilmediklerim vardı bunları öğrendim bu da benim hoşuma gitti (Seçeneklerin Farkındalığı ve Kariyer Benliği).*

Ö2: *En çok keyif aldığım uçak etkinliği ve yapboz etkinliği (Kariyer Benliği). Hem eğlenceliydi hem de ilgimi çekti. Meslekleri öğrenmek hoşuma gitti (Seçeneklerin Farkındalığı)*

Ö3: *En çok keyif aldığım mesleklerle ilgili olan etkinlikti. İlgimi çeken ise eğlenceli anlatım oldu (Seçeneklerin Farkındalığı).*

Ö4: *Mesleklerle olan etkinlikten keyif aldım ve eğlenceli anlatım olması da güzeldi (Seçeneklerin Farkındalığı)*

Ö5: *Mesleklerden daha çok bilgi aldım, meslekler hakkında bilgim yoktu, merak ettiğim konulardı ve meslekleri öğrenmekten keyif aldım (Seçeneklerin Farkındalığı).*

Ö6: *Yapboz etkinliği, uçak etkinliği (Kariyer Benliği) ve meslekler etkinliğinden keyif aldım (Kariyer Benliği). Eğlenceli geldiler bana. Daha görsel geldi.*

Ö7: *En çok keyif aldığım etkinlik mesleklerle ilgili olandı (Seçeneklerin Farkındalığı). Bir de uçak etkinliği benim için eğlenceliydi (Kariyer Benliği).*

Ö8: *Mesleklerle ilgili (Seçeneklerin Farkındalığı) olan ve yapboz yapmıştık (Kariyer Benliği) o etkinlikler en çok keyfi aldıklarımды. Eğlenceli geldi bana.*

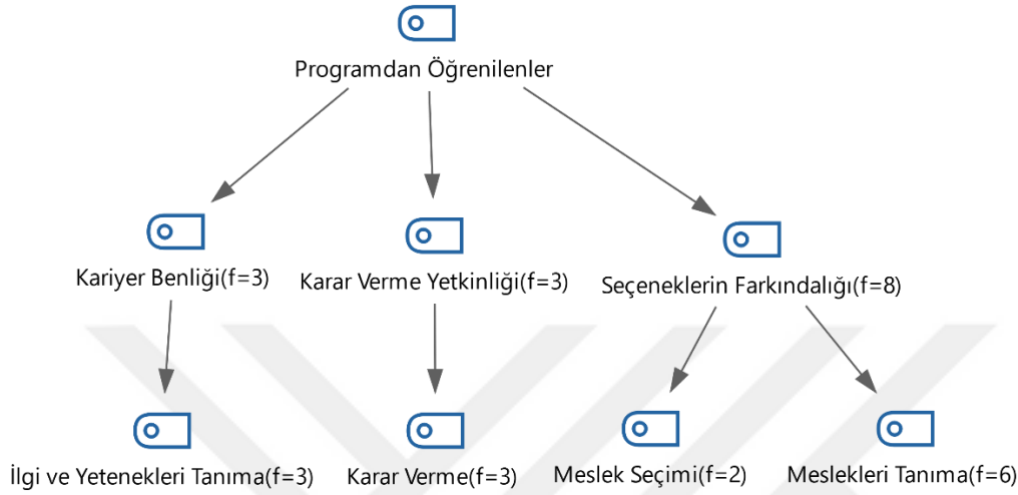
Üstün yetenekli öğrencilerin keyif almadıkları etkinliklere yönelik görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir;

Ö3: *Keyif almadığım etkinlik Aras'ın hikayesi oldu. Yazı yazmaktan hoşlanmıyorum çok fazla. (Kariyer Benliği)*

Ö4: *Yazmayı sevmediğim için Aras'ın hikayesi. (Kariyer Benliği)*

Ö6: *Aras'ın hikayesinde yazı yazmayı çok sevmedim. Başka da olmadı. (Kariyer Benliği)*

Görüşme formunun dördüncü sorusunu oluşturan “BİLSEM Gelecek Farkındalığı Programı kapsamında uygulanan etkinliklerin yararlı olduğunu düşünüyor musun? Neler öğrendiğini düşünüyorsun? Meslekleri tanımanı sağladı mı nasıl?” sorusuna ilişkin bulgular Şekil 25’te sunulmuştur;

Şekil 25 Programdan Öğrenilenler(n=8)

Öğrencilerin tamamı BİLSEM Gelecek farkındalığı programı kapsamında uygulanan etkinliklerin yararlı olduğunu ifade etmişlerdir (f=8). Şekil 25’te yer alan bulgular incelendiğinde programa katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin görüşlerinin programdan öğrenilenler ve bu tema altında kariyer benliği, seçeneklerin farkındalığı ve karar verme alt temaları altında ele alındığı görülmektedir. Öğrencilerin programdan öğrendikleriyle ilgili görüşlerinin büyük çoğunluğunun seçeneklerin farkındalığı(f=8) alt teması altında meslek seçimi (f=2) ve meslekleri tanıma (f=6) olarak ifade ettikleri görülmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’nda öğrenilenlere yönelik görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir;

Ö1: *Evet düşünüyorum. Öncelikle ilgi ve yeteneklerimin farkına vardım (Kariyer Benliği). Sonra mesleklerle ilgili bilgiler öğrendim. Bir sürü kağıtları okuduk onlar hep aklımda kaldı. Etkinlik yaptık kendimiz eşleştirdik. Sosyolog diye bir meslek varmış onu öğrendim (Seçeneklerin Farkındalığı). Nasıl hızlı karar verileceğini öğrendim (Karar Verme Yetkinliği).*

Ö2: *Meslekleri öğrendik. Bilmediğim meslekler falan vardı daha fazla meslek öğrendim. Heykeltıraş diye bir meslek varmış onu öğrendim. (Seçeneklerin Farkındalığı).*

Ö3: Meslekleri öğrendik. Bilmediğim meslekler falan vardı daha fazla meslek öğrendim. İnsan, bilgi ve nesneyle ilgilenen meslekleri öğrendim. İstatistikçi mesleğini öğrendim (Seçeneklerin Farkındalığı).

Ö4: Meslekleri öğrendim. Meslekler konusunda baya yararlı oldu. Bilmediğim meslekler olduğunu gördüm. Hangisi nesneyle ilgili hangisi insanla ilgili olduğunu öğrendim. Ekonomist, muhasebeci, genetik mühendisliği mesleklerini öğrendim (Seçeneklerin Farkındalığı).

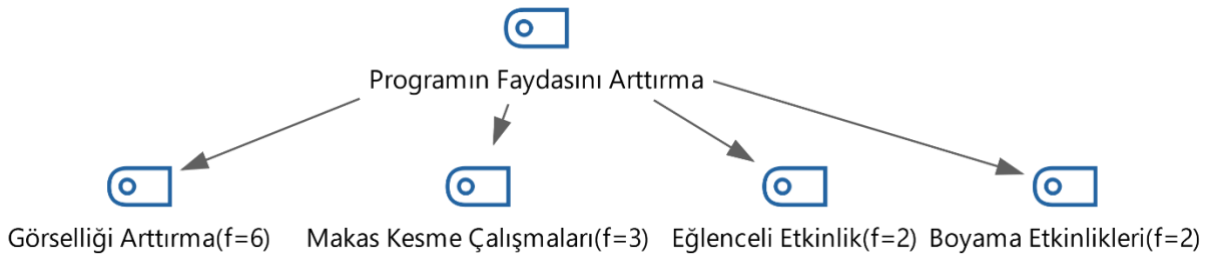
Ö5: Meslekleri öğrenme konusunda faydalı oldu. Bilmediğim meslekler vardı ve onları öğrendim. Kâtip, at bakımıyla ilgili mesleği, veznedar, genetik mühendisi, heykeltıraş. Bunları tanımama yardımcı oldu (Seçeneklerin Farkındalığı).

Ö6: Evet düşünüyorum. Daha iyi karar vermeyi öğrendim (Karar Verme yetkinliği). İlgi ve yeteneklerimi iyice daha öğrendim.

Ö7: Evet faydalı oldu. Meslekler hakkında bilgiler edindik ve farklı mesleklerin olduğunu öğrendim. Vezneci ne iş yapar onu bilmiyordum öğrendim. (Seçeneklerin Farkındalığı).

Ö8: Nasıl karar almamız konusunda bilgiler öğrendik (Karar Verme Yetkinliği). Meslekleri öğrendik. Çok meslek vardı zaten. İçinde bilmediğim meslekler vardı. Genetik mühendisliğini bilmiyordum (Seçeneklerin Farkındalığı).

Görüşme formunun beşinci sorusunu oluşturan “Sana göre bu etkinlikler nasıl yapılsa daha faydalı olur, ne tür etkinlikler bu programın faydasını artırır? Açıklar mısın?” sorusuna ilişkin bulgular Şekil 26’da sunulmuştur;

Şekil 26 Programın Faydasını Arttırma (n=8)

Şekil 26’da yer alan bulgular incelendiğinde programa katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin programın faydasını arttırmaya yönelik görüşleri incelendiğinde öğrencilerin büyük bir kısmı (f=6) görselliği arttırmaya yönelik görüş bildirdiği görülmektedir. Öğrencilerin programın faydasını arttırmaya yönelik görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir;

Ö1: Yazı yazmak yerine boyamalı, kesmeli etkinlikler olabilirdi. Ama tabi bu yaptığımız etkinliklerde güzeldi.

Ö2: Daha görsel, eğlenceli etkinlik yapardım.

Ö3: Yazma çok olmasa görsel olsa daha iyi olur.

Ö4: Eğlenceli olması için biraz daha etkinliğe benzer şeyler konulabilirdi. Meslekler daha görsel kullanılabilirdi.

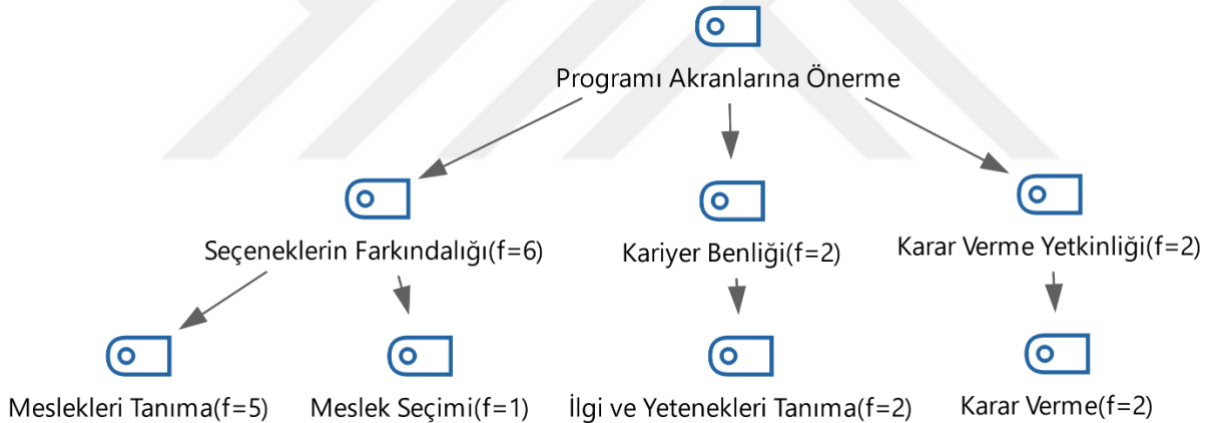
Ö5: Görsel olsa daha iyi olabilir. Kesmeli etkinlikler olabilir.

Ö6: Daha fazla görselli etkinlik olabilir.

Ö7: Etkinliklerde çok yazı vardı daha görsel olabilirdi.

Ö8: Çok yazı vardı. Daha çok boyama, kesme oyun tarzı olsa daha iyi olabilirdi.

Görüşme formunun altıncı sorusunu oluşturan “Bu programa katılmayı başka arkadaşlarınıza önerir misiniz? Eğer önerecek olursan bu programı onlara nasıl anlatırsın?” sorusuna ilişkin bulgular Şekil 27’de sunulmuştur;

Şekil 27 Programı Akranlarına Önerme (n=8)

Şekil 27’de yer alan bulgular incelendiğinde programa katılım sağlayan özel yetenekli öğrencilerin görüşlerinin programı akranlarına önerme teması ve bu tema altında kariyer benliği, seçeneklerin farkındalığı ve karar verme alt temaları altında ele alındığı görülmektedir. Öğrencilerin programı akranlarına önerme ilgili görüşlerinin büyük çoğunluğunun seçeneklerin farkındalığı alt teması altında meslek tanıma(f=5) olarak ifade ettikleri görülmektedir. Özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’nda programı akranlarına önermeye yönelik görüşlerinden doğrudan alıntılar aşağıdaki gibidir;

Ö1: Özellikle benim gibi meslek seçimine (Seçeneklerin Farkındalığı) karar veremeyen arkadaşlarıma önerirdim (Karar Verme Yetkinliği). Diğer arkadaşlarıma da daha iyi karar vermeleri için önerirdim.

Ö2: Orada eğlenceli aktiviteler yaparak eğleniyoruz. Hem de mesleklerle ilgili bilgi öğreniyoruz (Seçeneklerin Farkındalığı).

Ö3: Meslekleri öğrendik ve çok yazı var, görsellerde var diye anlatırdım (Seçeneklerin Farkındalığı).

Ö4: Evet önerirdim. Mesleklerle bilgisi olması için ona daha iyi gelebileceğini söylerdim (Seçeneklerin Farkındalığı).

Ö5: Öneririm. Çünkü bu program çok faydalı, çok eğlenceli, karar vermemizi sağlıyor (Karar Verme Yetkinliği).

Ö6: Önerirdim. Farklı etkinlikler yaptık derdim. Etkinliklerden birkaç örnek verirdim. Mesleklerle ilgili farkındalıklara vardık diye anlatabilirdim (Seçeneklerin Farkındalığı).

Ö7: Evet önerirdim. Mesleklerle ilgili güzel etkinlikler yaptık. Sonra ilgi ve yeteneklerimizin farkına vardık. Bu açıdan önerirdim (Kariyer Benliği).

Ö8: Meslek seçimi (Seçeneklerin Farkındalığı) konusunda sorun yaşayan arkadaşlarıma önerirdim ve ilgi yeteneklerimizi (Kariyer Benliği) tanıdık. Etkinlikler güzel ve eğlenceliydi derdim.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Araştırma kapsamında Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın uygulanması sürecinin gözlenmesinden elde edilen sonuçlar ile program hakkında öğrenci görüşlerinden elde edilen sonuçlar birlikte tartışılmıştır. Bu doğrultuda tartışma, özel yetenekli öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini tanıma-kariyer uyum yetenekleri, amaç belirleme, psikolojik sağlamlık-öğrenme çevikliği ve meslekleri tanıma-karar verme konularındaki kazanımlarına ilişkin gözlem ve görüşme sonuçları ilişkilendirilerek ele alınmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre özel yetenekli öğrenciler Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın kariyer benliği yeterlik alanı ilgi ve yetenekleri tanıma-kariyer uyum yetenekleri konusundaki kazanımlarına ulaşmışlardır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamı kariyer benliği yeterlik alanı ile ilgili olarak yapmaktan hoşlandığı etkinlikleri, neleri iyi yapabildiklerini, ilgi ve yeteneklerinin akranlarından farklı olabileceğini, geleceğe ilişkin sorumluluklarını ve çalışma yaşantılarına ilişkin ilgilerini ifade etmişlerdir. Bireyi tanıyabilmek için bireyin yeteneklerini, ilgilerini, güçlü ve zayıf yönlerini, başarı ve başarısızlıklarını, değer ve tavır gibi birçok özelliğini ifade edebileceği bir ortam gerekmektedir (Aktepe, 2005). Bireyin kendini tanıyabilmesinde en büyük yardımcı unsurlardan biri kariyer programlarıdır. İlkokulda kariyer gelişimi ile ilgili olarak çocuğun benlik kavramını ve kariyer farkındalığını güçlendirmek hedeflenmektedir (Travis,2020). Özel yetenekli öğrencilere yönelik oluşturulan kariyer programlarında da ilgi ve yetenekler önemli bir rol oynamaktadır (Hotaman, 2020). Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nda da özel yetenekli öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini tanıması amacıyla “Maceracı Pamuk” isimli bir köpeğin ilgi ve yeteneklerinden yola çıkılarak ilgi ve yeteneklere yönelik bir farkındalık oluşturulmuş ardından uçak uçurma etkinliği ile kendi ilgi ve yeteneklerini ifade etmesi sağlanmıştır. Yapılan bu etkinliklerin öğrencilerin geleceğine yön verme anlamında kendilerini tanımalarına imkân sağladığı görülmüştür. Özel yetenekli öğrencilerin görüşleri de gözlem sonuçlarını destekler niteliktedir. Öğrencilerin tamamı uygulanan programın ilgi ve yetenekleri tanıma ile ilgili olduğunu “Hoşlandıklarım ve Yapabildiklerin Etkinliği” ile “Parçaları Birleştir Geleceği Oluştur” etkinliğinin akıllarında kaldığını, bu etkinliklerden keyif aldıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan araştırmalar kariyer gelişim programlarının ortaokul ve lise öğrencilerinin kariyer olgunluğunu (Greene, 1973), 6. Sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimini (Haynes, 1977) olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Benzer şekilde ilkokul düzeyinde gerçekleştirilen kariyer eğitime yönelik programların

öğrencilerin kariyer farkındalığı üzerindeki olumlu etkisini gösteren araştırma sonuçları yer almaktadır (Barton ve Cox, 2005; Colston, Thomas, Ley, Ivey ve Utley, 2017; Soo vd., 2015). Fox (1976), özel yetenekli öğrencilerle yapmış olduğu kariyer farkındalığı programına yönelik pilot çalışmasında programın matematiksel kavramları öğretmede ve öğrencilerin bilimsel ve matematiksel kariyerlere olan ilgilerini artırmada etkili olduğu; Eker (2023), Gelecek Hazırlığı Psiko eğitim Programı'nın özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerine olumlu katkıda bulunduğu sonucuna varmıştır. Napier, Jarvis, Clarck, ve Halsey (2024), özel yetenekli kız öğrencilerle yapmış olduğu çalışmada kariyer programının okul müfredatına sistematik olarak entegre edilmesi ve kariyerle ilgili eğitim desteğinin sürekli olması gerektiğini sonucuna ulaşmıştır. İlgili çalışmalar incelendiğinde ilkokulda uygulanan kariyer programlarının öğrencilerin kariyer gelişimlerini sağladığı kendilerini tanımalarına, kariyere yönelik ilgi ve farkındalıklarını arttırmalarına imkân tanıdığı görülmüştür. Bundan hareketle bu çalışmalardan elde edilen sonuç ile araştırma sonuçları arasında paralellik bulunduğu söylenebilir.

21.Yüzyıl şartlarında bireylerin yaşamlarının şekillendirilmesi sürecinde kariyer hikayelerine, bireylerin mesleki gelişimlerine ve kariyer uyumlarına odaklanılması gerektiği belirtilmektedir (Savickas, 2012). Kariyer uyum yeteneği bireylerin kariyer yaşamında ortaya çıkan değişim ve yeniliklere karşı uyum sağlayabilme becerisi ile ilgilidir (Savickas, 2002). Kariyer uyumunun motivasyon, karar verme, iletişim becerileri, amaç belirleme, sorumluluk alma ve problem çözme becerileriyle de olumlu bir ilişkisi bulunmaktadır (Savickas, 2005). Bu araştırma kapsamında kariyer uyum yeteneği ile ilgili olarak “Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur” etkinliği ile “gelecek ilgisi”, “gelecek kontrolü”, “gelecek merakı”, “gelecek güveni” olmak üzere dört parçadan oluşan bir etkinlik uygulanmıştır. Yapılan etkinlik sonucunda özel yetenekli öğrenciler kariyer uyum yetenekleri ile ilgili kazanımlara ulaşmışlardır. Öğrenciler görüş olarak da yapılan bu etkinlikleri eğlenceli ve ilgi çekici olarak nitelemişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı arkadaşlarına bu etkinlikleri önereceğini ifade etmişlerdir. Bu noktadan hareketle öğrencilerin kazanımlara ulaşmalarında yapılan etkinliklerin eğlenceli ve ilgi çekici olmasının rolü olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde lise öğrencilerine yönelik geliştirilen kariyer uyum programlarının öğrencilerin kariyer uyumuna (Kim, 2022; Turan ve Çelik, 2023) olumlu etkisi olduğu görülmüştür. İlgili araştırma sonuçlarının Gelecek Farkındalığı Psiko eğitim Programı'nın uygulanmasına ilişkin elde edilen sonuçlar ile benzerlik gösterdiği gözlenmiştir. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuca göre kariyer benliği yeterlik alanı ile ilgili olarak öğrencilerin çoğunluğunun geleceğe ilişkin sorumluluk almanın önemini açıklayabildiği ancak iki öğrencinin bu kazanıma ulaşamadığı görülmüştür. Kazanım “Parçaları Birleştir Geleceğini Oluştur” etkinliğiyle ilgili olmakla birlikte etkinlikten yansıyanlar

formunda verilen kelimelerden slogan yazmaları şeklindedir. Öğrenci görüşleri incelendiğinde bu durumun daha çok etkinliğin yazmaya dayalı olmasından kaynaklı olduğunu düşünülmektedir. Ayrıca öğrenciler öneri olarak görselliğin daha fazla artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre özel yetenekli öğrenciler Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın kariyer benliği yeterlik alanının amaç belirleme konusunun kazanımlarına ulaşmışlardır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamı gelecekte gerçekleştirmek istedikleri amaçları belirtmişler, amaçlarını gerçekleştirmek için sorumluluklarını ifade etmişler, planlamanın nasıl yapıldığını açıklamışlar ve bir planın uygulanmasında çıkabilecek sorunlara karşı önlemler geliştirmişlerdir. Özel yetenekli öğrencilerin kariyer planlamalarında en çok vurgulanan nokta iş/meslek seçimidir. Bu noktada öğrencilerin amaç seçimlerini sağlıklı bir şekilde yapmaları, bunun için de kendilerini tanımaları, değerlerini ve ihtiyaçlarını bilmeleri önemlidir (Shulman ve Nurmi, 2010). Yapılan bu araştırmada programa katılan özel yetenekli öğrenciler amaç belirlemeyle ilgili olarak “Geleceğe İz Bırakıyorum” adlı etkinlikle boş bir sayfaya ellerinin çizimi yaptırılmış ardından öğrencilere amaçları, amaçları gerçekleştirmek için sorumlulukları, yardım alacağı kişiler, engeller, çözüm önerileri ve amaca ulaşmak için neler yapılması gerektiği yazdırılmıştır. Öğrencilerin bu etkinliğin kazanımlarının tamamına ulaştıkları gözlenmiştir. Buna karşın öğrencilerin tamamının yakın ve uzak çevresinden sosyal girişimcilik örneği veremediği gözlenmiştir. Bu kazanım kapsamına uygun olarak yapılan etkinlikle ilgili olarak öğrencilerin girişimcilik kavramını bilmedikleri gözlenmiştir. Araştırmalar BİLSEM’lerde öğrenim gören özel yetenekli öğrencilerin girişimcilik düzeylerinin ilkokullarda öğrenimini sürdüren diğer öğrencilerden yüksek olduğunu Çetin, Şahin, Mertol, Arcagök ve Grigin, 2017; Nacaroğlu, 2020; Yıldız ve Karaduman, 2023) ortaya koymasına karşın bu araştırma kapsamında öğrencilerin sosyal girişimcilik örneği verememesi dikkat çekici bir durum olarak nitelenmektedir. Girişimcilik ve sosyal girişimcilik arasında bir ilişki bulunmaktadır ve sosyal girişimcilik sosyal ekonomide gelir amacı olmaksızın sosyal bir etkiye sahip olmayı amaçlayan özel bir faaliyetken (Lapin, 2023); girişimcilik ticari faaliyetler aracılığıyla değer yaratma fırsatlarını kullanma ve değerlendirme sürecini ifade etmektedir (Yang vd., 2022). Sosyal girişimcilik, bilgi ve becerilerini geliştiren, sosyal etki yaratan ve kariyer seçimlerini ve iş tercihlerini etkileyen eğitim ve deneyimler sağlayarak kariyer programlarında çok önemli bir rol oynamaktadır (Singh, Chakraborty ve Patoju, 2023; Sousa-Filho vd. 2023; Yulianah, 2023). Bu amaçla Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nda da sosyal girişimcilikle ilgili etkinliğe yer verilmiştir. Programda önce sosyal girişimciliğe yönelik örnek bir metin okunmuş ardından “Sizin çevrenizde de buna benzer örnekler var mı?”,

“Bu tarz planlar yapmamızın geleceğimiz üzerindeki etkisi neler olabilir?” soruları yöneltilmiş fakat öğrencilerin sosyal girişimcilik kavramını bilmedikleri gözlenmiştir.

Kariyer programlarında amaç belirleme yeni bilgileri ortaya çıkarma, bir işe odaklanma, hedefe doğru ilerleme ve motivasyonu arttırmaya yardımcı olmaktadır (Jason ve Elpert, 2017). Kariyer gelişim programlarında programa katılan katılımcıların çeşitli yönlerden hedeflerini belirlemelerine ve bu hedeflere ulaşmalarına yardımcı olmak amaçlanmaktadır (Velasco vd., 2019). Benzer şekilde Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerin özel yetenekli öğrencilerin amaçlarını belirlemelerine katkı sağladığı görülmüştür.

Araştırmada özel yetenekli öğrencilerin çoğunluğunun kariyer benliği yeterli alanının psikolojik sağlık kazanımlarının çoğuna ulaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamı psikolojik sağlıkla ilgili güçlü yönlerini, zorluklar karşısında başa çıkma yollarını ve destek kaynaklarının neler olduğunu ifade etmiştir. Psikolojik sağlık, yaşanan zor koşullara karşı bireyin olumsuz koşulların üstesinden başarıyla gelebilme ve duruma uyum sağlayabilme yeteneği anlamına gelmektedir (Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009). Psikolojik sağlık çocuk kariyer programlarının önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Kariyer gelişimi sırasında öğrencilere psikolojik destek ve rehberlik sağlamanın daha bilinçli kariyer seçimleri yapma ve kariyer yetkinliklerini geliştirmede yardımcı olduğu belirlenmiştir (Людсова ve Солянкина, 2020). Bunun yanı sıra kariyer programlarında yer alan psikolojik sağlık; beceri gücünde artış, esneklik, örtük bilgi oluşumuna da katkı sunmaktadır (Sart ve Sezgin, 2023). Bu amaçla Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’nda da psikolojik sağlık ile ilgili etkinliklere yer verilmiş ancak öğrencilerin bu etkinliklerle ilgili kazanımların bir kısmına ulaşamadıkları gözlenmiştir. Bu sonuca göre özel yetenekli öğrencilerden biri, insanların yaşamlarında engellerle karşılaşabileceğini ifade edememiş öğrencilerin tamamı başarıya ulaşma konusunda kendine inanmanın önemini açıklayamamış ve büyük çoğunluğu azmin geleceği üzerindeki etkisini ifade edememiştir. Özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlığı üzerinde etkili olabilecek pek çok değişkenden bahsedilebilir. Benlik saygısı, akran ilişkileri ve ebeveyn tutumları bu değişkenlerden bir kaçıdır (Yörük-Topuz ve Cihangir-Çankaya 2022). Dolayısıyla bu değişkenlerin bir programın etkisinin değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması önem taşımaktadır.

Psikolojik sağlık konusundaki bazı kazanımlara paralel olarak öğrenme çevikliği konusundaki kazanımlarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Özel yetenekli öğrencilerin büyük ölçüde öğrenme çevikliği kazanımlara ulaşamadıkları gözlenmiştir. Bu sonuca göre özel yetenekli öğrencilerden bir kısmının yeni durumlara uyum sağlamanın önemini tamamının yeni durumlarda deneyimlerinden faydalanabileceğini, çoğunluğunun da öğrenmede motivasyonun

önemini ifade edemediği görülmüştür. Öğrenme çevikliği ile ilgili program kapsamında uygulanan etkinlikler incelendiğinde “Aras’ın Hikayesi” isimli etkinlik ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerin bu etkinliği yazıya dayalı olması nedeniyle keyif alınmayan etkinlik olarak belirttikleri görülmüştür.

Öğrenme çevikliği öğrencilerin zorluklar karşısında çözüm sunma konusunda esnek ve çevik olma; deneyimlerinden yararlanarak yeni durumlara uyum sağlama yeteneğidir (Hammami ve Khemaja, 2019). Kariyer programlarında öğrenme çevikliği önemlidir çünkü bireylerin sürekli olarak kendilerini geliştirebilmeleri ve gelecekte karşılaşılabilecek problemlere yönelik yeni stratejiler kullanmalarını sağlar. Bunun yanı sıra öğrenme çevikliği liderlik potansiyelini belirleme açısından önemli bir faktördür ve merak, öğrenme arzusu gibi özelliklerle yakından ilişkilidir (Janson ve Rawlings, 2022). Özel yetenekli öğrencilerin öğrenme çevikliği kazanımlarına ulaşamamaları psikolojik sağlamlıkla ilgili sonuçlara paralel olarak motivasyonel ve çevresel faktörlerle açıklanabilir. Mükemmeliyetçilik, motivasyon gibi içsel faktörlerin yanı sıra aile ve okul çevresi gibi önemli çevresel faktörler özel yetenekli öğrencileri etkileyen önemli değişkenlerdir (Gönültaş ve Serap, 2022). Bu faktörler öğretmenin rolünden, öğretim tarzlarından ve diğer özel yetenekli akranlarıyla iletişim gibi birtakım özellikleri barındırır (Ambrose, 2023). Bunun yanı sıra okul iklimi, öğretmen ve ebeveyn desteği özel yetenekli öğrencilerin yaratıcılığını, motivasyonunu ve yeteneklerini şekillendirme konusunda önemli bir role sahiptir (Susantya ve Hawadi, 2019). Özellikle de motivasyon konusu özel yetenekli öğrencilerin eğitiminde araştırmaların odak noktasını oluşturan çok yönlü ve karmaşık bir konudur. Özel yetenekli öğrenciler katılımlarını, öğrenme arzularını ve meraklarını yönlendiren hem içsel hem de dışsal motivasyona sahip olabilirler. İçsel motivasyon merak, hedeflere ulaşma, yeni şeyler keşfetme arzusu ile ilgiliyken (Snyder ve Wormington, 2020); dışsal motivasyonlar sınav puanları, ödüller, sözel olarak övgü, ebeveynler ve çevresel faktörler tarafından şekillenir (Barabwd, Nor ve Ishak, 2017). Dolayısıyla öğrencilerin program kazanımlarına ulaşmalarında etkili olabilecek motivasyon kaynaklarının da göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir.

Araştırmada özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı’nın seçeneklerin farkındalığı-karar verme yetkinliği meslekleri tanıma ve karar verme konusundaki kazanımlara ulaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamına yakını çevresindeki ve yakın çevresi dışındaki meslekleri, mesleklerin yaptığı farklı işleri tanıdıklarını, kişisel özellikleri ile mesleklerin nitelikleri arasındaki ilişkiyi, kararlarının geleceği üzerindeki etkilerini, farklı seçenekler arasından kendine uygun olanı seçebileceğini açıklamışlardır. Yapılan araştırmalar özel yetenekli öğrencilerin meslekleri tanıdığı (Koyunlu Ünlü ve

Dökme,2017) tercih etmek istedikleri meslek kolları hakkında bilgi sahibi olduklarını ve ilgilendikleri meslekleri ifade ettiklerini (Barçın ve Yavuz Topaloğlu, 2018; Doğan 2020; Oğurlu, Kaya ve Hızlı, 2015) göstermiştir. Bu çalışma kapsamında da öğrenciler Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı aracılığı ile meslekleri tanıma ve karar verme kazanımlarına ulaşmışlardır. Öğrenci görüşlerinde elde edilen sonuçlar da gözlem sonuçlarını destekler niteliktedir. Özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmı “Meslekleri BİLSEM” adlı etkinliğin akıllarında kaldığı ve en fazla keyif aldıkları etkinlik olduğunu ayrıca meslek seçimi hakkında bilgi sahibi oldukları ve meslekleri tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşe ek olarak öğrenciler meslekleri tanıma ve meslek seçimi anlamında programı akranlarına önereceklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen sonuca göre karar verme yetkinliği ile ilgili olarak özel yetenekli öğrencilerin tamamının kararlarının geleceği üzerindeki etkilerini açıkladığı, farklı seçenekler arasından kendine uygun olanı seçebileceğini ifade ettiği belirlenmiştir. Karar verme becerisi uygun çocukların eğitim seçenekleri seçme, bilinçli seçim yapma, sorunları tanıma ve çözme, yaşamdaki değişimlere hazırlanmalarını sağladığı için çocuk kariyer programlarında önemli bir yer tutmaktadır (Pekdoğan ve Ulutaş, 2018; Rouvrais vd., 2020, Vries ve Kroukamp, 2023). Ball, Mann ve Stamm (1994) araştırmalarında özel yetenekli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarına oranla daha yetkin ve hızlı kararlar aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Kaya ve Bayra (2019), özel yetenekli öğrencilerin karar verme becerilerinin iyi düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmalar kariyer programlarının öğrencilerin karar verme güçlüklerini azalttığını ve karar verme yetkinliklerini arttırdığını göstermiştir (Eker, 2023; Lam ve Santos, 2018). Benzer şekilde bu araştırmanın sonucunda da uygulanan psikoeğitim programı öğrencilerin karar verme kazanımlarına ulaşmalarını sağlamıştır. Gözlem sonuçlarına paralel olarak yapılan görüşmede de karar vermeyle ilgili etkinliklerin öğrencilerin akıllarında kaldığı, karar vermeyi öğrendikleri ve programı akranlarına önerecekleri tespit edilmiştir. Buna karşın öğrencilerin çoğunluğunun gelecekte yapabileceklerine ilişkin kendine inanmanın önemini ifade edememiştir. Öğrencilerin bu konuda da motivasyon eksiklikleri olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin programla ilgili ulaşamadıkları kazanımlar incelendiğinde bu kazanımların daha çok motivasyonel özellikler olduğu gözükmektedir. Bu noktada duyuşsal niteliklerin kazandırılmasında öğrenmeye etki eden faktörlerin dışında uygulanan programın süresinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Dört hafta süren psikoeğitim programında her haftada bir oturum olmakla birlikte bir oturumda iki etkinlik bulunmaktadır. Bu durumda bazı duyuşsal kazanımların kazandırılmasında yetersiz kalmıştır. Gati, Ryzhik ve Vertsberger (2013), yapmış olduğu bir çalışmada 5 günlük bir programın öğrencilerin kariyer karar verme zorlukları ve

kariyer karar alma öz-yeterlilikleri üzerinde etkisi olmadığını tespit etmiştir. Bu durum uygulanan programların sürece yayılması gerektiğini göstermektedir. Tassel- Baska (1981), özel yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinin her aşamasında uygun programlara ihtiyaç duyduğunu ve okul öncesinden 12. Sınıfa kadar olması gerektiği ve bunun yanı sıra bu programları uygulamak için gerekli personelin de (sınıf öğretmenleri, özel eğitim öğretmenleri, psikolojik danışmanlar, psikologlar ve sosyal çalışmacılar) programda yer alması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca ebeveynlerin de bu modelin uygulanmasına dahil olmalarının önemli olduğunu ifade etmiştir. Bu anlamda program oturumlarının genişletilmesi, programın sürece yayılması, daha küçük gruplarla çalışmaların yapılması ve program paydaşlarının uygulamaya dahil edilmesini programı daha etkili bir hale getirebilir. Ayrıca kariyer gelişim programlarında sadece kariyer kavramlarının değil psikolojik sağlık, öğrenme çevikliği gibi psikososyal unsurların da ön plana çıkarılması gerektiği düşünülmektedir. Psikososyal özelliklerin her alanda performans açısından çeşitli avantajlar sunduğu belirtilmektedir (Mitchell, 2022). Bu nedenle psikososyal unsurların kariyer programlarının başarıya ulaşmasında önemli etkiye sahip olacağı söylenebilir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlara ve araştırmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuç

Özel yetenekli öğrencilere Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın uygulanmasından elde edilen sonuçlarına göre özel yetenekli öğrenciler kariyer benliği yeterli alanının ilgi ve yetenekleri tanıma-kariyer uyum yetenekleri konusundaki kazanımlarına ulaşmışlardır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamı kariyer benliği yeterli alanı ile ilgili olarak yapmaktan hoşlandığı etkinlikleri, neleri iyi yapabildiklerini, ilgi ve yeteneklerinin akranlarından farklı olabileceğini, geleceğe ilişkin sorumluluklarını ve çalışma yaşantılarına ilişkin ilgilerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bu kazanımlara ulaşmada etkinliklerin eğlenceli ve ilgi çekici olmasının rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre özel yetenekli öğrenciler Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın kariyer benliği yeterli alanının amaç belirleme konusundaki kazanımlarına ulaşmışlardır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamı gelecekte gerçekleştirmek istedikleri amaçları belirtmişler, amaçlarını gerçekleştirmek için sorumluluklarını ifade etmişler, planlamanın nasıl yapıldığını açıklamışlar ve bir planın uygulanmasında çıkabilecek sorunlara karşı önlemler geliştirmişlerdir. Buna karşın öğrencilerin tamamının yakın ve uzak çevresinden sosyal girişimcilik örneği veremediği ve bu kavramı bilmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada özel yetenekli öğrencilerin kariyer benliği yeterli alanının psikolojik sağlık konusundaki kazanımlarının çoğuna ulaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamı psikolojik sağlıkla ilgili güçlü yönlerini, zorluklar karşısında başa çıkma yollarını ve destek kaynaklarının neler olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın özel yetenekli öğrencilerden biri, insanların yaşamlarında engellerle karşılaşabileceğini ifade edememiş, öğrencilerin tamamı başarıya ulaşma konusunda kendine inanmanın önemini açıklayamamış ve büyük çoğunluğu azmin geleceği üzerindeki etkisini ifade edememiştir.

Psikolojik sağlık konusundaki bazı kazanımlara paralel olarak öğrenme çevikliği konusundaki kazanımlarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Özel yetenekli öğrencilerin büyük ölçüde öğrenme çevikliği kazanımlara ulaşamadıkları gözlenmiştir. Bu sonuca göre özel

yetenekli öğrencilerden bir kısmının yeni durumlara uyum sağlamanın önemini tamamının yeni durumlarda deneyimlerinden faydalanabileceğini, çoğunluğunun da öğrenmede motivasyonun önemini ifade edemediği görülmüştür.

Araştırmada özel yetenekli öğrencilerin Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı'nın seçeneklerin farkındalığı-karar verme yetkinliği meslekleri tanıma ve karar verme konusundaki kazanımlara ulaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin tamamına yakını çevresindeki ve yakın çevresi dışındaki meslekleri, mesleklerin yaptığı farklı işleri tanıdıklarını, kişisel özellikleri ile mesleklerin nitelikleri arasındaki ilişkiyi, kararlarının geleceği üzerindeki etkilerini, farklı seçenekler arasından kendine uygun olanı seçebileceğini açıklamışlardır. Araştırmadan elde edilen sonuca göre karar verme yetkinliği ile ilgili olarak özel yetenekli öğrencilerin tamamının kararlarının geleceği üzerindeki etkilerini açıkladığı, farklı seçenekler arasından kendine uygun olanı seçebileceğini ifade ettiği belirlenmiştir. Özel yetenekli öğrencilerin büyük bir kısmı “Meslekleri BİLSEM” adlı etkinliğin akıllarında kaldığı ve en fazla keyif aldıkları etkinlik olduğunu ayrıca meslek seçimi hakkında bilgi sahibi oldukları ve meslekleri tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşe ek olarak öğrenciler meslekleri tanıma ve meslek seçimi anlamında programı akranlarına önereceklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen sonuca göre karar verme yetkinliği ile ilgili olarak özel yetenekli öğrencilerin tamamının kararlarının geleceği üzerindeki etkilerini açıkladığı, farklı seçenekler arasından kendine uygun olanı seçebileceğini ifade ettiği belirlenmiştir. Gözlem sonuçlarına paralel olarak yapılan görüşmede de karar vermeye ilgili etkinliklerin öğrencilerin akıllarında kaldığı, karar vermeyi öğrendikleri ve programı akranlarına önerecekleri tespit edilmiştir. Buna karşın öğrencilerin çoğunluğunun gelecekte yapabileceklerine ilişkin kendine inanmanın önemini ifade edememiştir. Öğrencilerin bu konuda da motivasyon eksiklikleri olduğu gözlenmiştir.

6.2. Öneriler

1. İlkokula devam eden özel yetenekli öğrencilere yönelik kariyer gelişim çalışmalarında kariyer programlarının etkin bir şekilde kullanılması, eğitim programına entegre edilmesi ve bu çalışmaların sürekli olması gerektiği düşünülmektedir.
2. İlkokula yönelik hazırlanacak kariyer programlarında öngörülen etkinliklerin ilgi çekici ve eğlenceli olması, yazmaya dayalı etkinliklerin azaltılması ve görselliğin artırılması gerektiği söylenebilir.
3. Özel yetenekli öğrencilere yönelik kariyer programlarında girişimcilik ve sosyal girişimciliğe daha fazla yer verilmesi ve öğrencilerin bu kavramları daha derinlemesine anlayabilecekleri etkinliklerin olması önem taşımaktadır.
4. Özel yetenekli öğrencilere yönelik kariyer programlarının oturumlarının genişletilmesinin, programın daha uzun bir sürece yayılmasının, daha küçük gruplarla çalışmaların yapılması ve program paydaşlarının uygulamaya dahil edilmesinin programı daha etkili bir hale getirebileceği düşünülmektedir.
5. Kariyer gelişim programlarında sadece kariyer kavramlarının değil psikolojik sağlık, öğrenme çevikliği gibi psikososyal unsurların daha fazla ön plana çıkarılması gerektiği söylenebilir.
6. Özel yetenekli öğrencilere yönelik kariyer programları, bireyselleştirilmiş rehberlik sistemi ve kariyer danışmanlığıyla desteklenebilir.
7. Özel yetenekli öğrencilere yönelik hazırlanan kariyer programlarında öğrencilerin içsel motivasyonlarını sağlayacak daha uzun süreli çalışmalara yer verilmesi gerektiği söylenebilir.
8. Özel yetenekli öğrencilerin kariyer programlarında yer alan kazanımlarına ulaşmalarında etkili olabilecek motivasyon kaynaklarının incelenmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.
9. Özel yetenekli öğrencilerde sosyal girişimcilik farkındalığının araştırılmasına yönelik araştırmalara yer verilebilir.
10. Öğrencilerin programa ilişkin kazanımları doğrultusunda gözlem formu oluştururken az sayıda da olsa bazı kazanımlara yönelik etkinliklere yer verilmediği gözlenmiştir. Bu anlamda programda kazanım ve öğrenme-öğretme süreci ilişkisinin gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Achter, J. A., ve Lubinski, D. (2005). Blending Promise with Passion: Best Practices for Counseling Intellectually Talented Youth. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (pp. 600–624). John Wiley & Sons, Inc.
- Akın Akbüber, B., Erdik, E., Güney, H., Çimşıtoğlu, G. ve Akbüber, C. (2019). Bilim ve Sanat Merkezleri’nde özel yetenekli öğrencilerin sorunlarının değerlendirilmesinde bir yöntem önerisi “Özel Yetenekli Çocuk Çalıştayı”. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 6(1), 22-39. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/jgedc/issue/45283/547023>
- Akkutay, Ü. (1984) *Enderun Mektebi*. Gazi Üniversitesi Basımevi.
- Aktaş, K. (2015). Genel anlamda kariyer ve kariyer sorunları. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, (1), 26-36. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/sadab/issue/34985/388192>.
- Aktepe, V. (2005). Eğitimde bireyi tanımanın önemi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 15-24.
- Ambrose, D. (2023). Interdisciplinary insights that reveal contextual influences on the development of giftedness and talent. *Education Sciences*, 13(7), 690.
- American School Counselor Association. (2003). *The ASCA national model: A frame work for school counseling progrms*. Alexandria, VA: Aut.
- Andersen, P. ve Vandehey, M. (2006). *Career Counseling and Development in a Global Economy*. Lahaska Press, Houghton Mifflin Company.
- Ateş, G. (2019). *Üstün zekalı olan ve olmayan ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimleri* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Atli, A ve Keldal, G. (2017). Mesleki kişilik tipleri envanterinin geliştirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 73-93.
- Austin, J. T. ve Vancouver, J. B. (1996). Goal constructs in psychology: structure, process and content, *Psychological Bulletin*, 120, 338-375
- Ayaş, B. M. (2021). Öğrenme Güçlüğü ve Özel Yetenek Yazar: Çok Yazarlı Editörler: Doç. Dr. Macit Ayhan Melekoğlu ve Prof. Dr. Uğur Sak. Türkiye de Özel Yetenekli Öğrencilerin Eğitimi, Şule Demirel ve Ercan Öpengin içinde. Basım Bilgileri: 2021, Pegem Akademi.
- Aydoğdu, Y.E. (2022). *Özel yetenekli öğrencilerin kariyer karar verme güçlüklerinin incelenmesi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Aytaç, S. (2005). *Çalışma yaşamında kariyer yönetimi planlanması geliştirilmesi ve sorunları* (2. Bas.) Ezgi Kitabevi.
- Bakır K. ve Kavas A.B. (2021). Çocukların kariyer gelişiminde ebeveyn desteği ve sosyo-demografik özelliklerin rolü. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 119–136.
- Balçın, M. D., ve Yavuz Topaloğlu, M. (2018). Gelecekte seçmek istedikleri mesleklere ilişkin öğrenci görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1331-1359. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2018.18.39790-471124>

- Ball, C., Mann, L., ve Stamm, C. (1994). Decision-making abilities of intellectually gifted and non-gifted children. *Australian Journal of Psychology*, 46(1), 13–20. doi:10.1080/00049539408259464.
- Baloğlu, N., Karadağ, E., Çalışkan, N., Korkmaz, T. (2006). “İlköğretim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı ve iş doyumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 345-358, 2006.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 231-274. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/bitlissos/issue/38061/399955>.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., ve Pastorelli, C. (2001). Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child development*, 72(1), 187-206.
- Barabwd, H. S. M., Nor, M. Y. B. M., ve Ishak, N. M. (2017). Gifted students' motivation and its impact on the development of their giftedness. *Journal of Education in Black Sea Region*, 3(1), 25-38.
- Barton-Cox, F. (2005). *The effects of a career education program on the career choices of fifth grade students* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 3206075)
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Baykoç Dönmez, N. (2004). Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimlerinde Bilim Sanat Merkezleri'nin Kuruluşu ve İşleyişinde Yapılması Gereken Düzenlemeler. Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı, Çocuk Vakfı Yayınları, 69-73.
- Baykoç, N. (2014). Üstün akıl, zekâ, deha, yetenek. *dâhiler- savanlar gelişimleri ve eğitimleri*. Vize Yayıncılık.
- Bilgiç, N., Taştan, A., Kurukaya, G., Kaya, K., Avanoğlu, O. ve Topal, T. (2013). Özel yetenekli bireylerin eğitimi strateji ve uygulama kılavuzu. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <http://orgm.meb.gov.tr>.
- Bilgiç, N., Taştan, A., Kurukaya, G., Kaya, Kaya A., O., ve Topal, T. (2021). Özel yetenekli bireylerin eğitimi strateji ve uygulama kılavuzu. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_11/25034903_zelyeteneklibireylerineitimitr_atejiveuygulamaklavuzu.pdf adresinden 17.10. 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Bilgili, A. (2000). Üstün yetenekli çocukların eğitimi sorunu-sosyal sorumluluk yaklaşımı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(12), 59-74.
- Bircan, M. A. ve Köksal, Ç. (2020). Özel yetenekli öğrencilerin STEM tutumlarının ve STEM kariyer ilgilerinin incelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education*, 5(1), 16-32. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tujped/issue/55035/738824>
- Bostancı, H. (2014). *Kariyer farkındalığı geliştirme amaçlı grup rehberliği programının 7. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerine olan etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Boyd, G., Hemmings, B. ve Braggett, E. (2001). A career education program for gifted high school students. *Australian Journal of Career Development*, 10(2), 6-10. <http://dx.doi.org/10.1177/103841620101000203>

- Bozgeyikli H., Bacanlı F.,Doğan H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 125- 136.
- Bozgeyikli, H. (2004). Meslek kararı verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 221-234. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61775/923513>
- Bozgeyikli, H., Doğan, H., ve Işıklar, A. (2010). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 133-149.
- Braverman, M. T., Young, J., King, N., Paterson, C. A., ve Weisskirch, R. S. (2002). Career awareness and part-time work examined in lives of high school seniors. *California Agriculture*, 56(2), 55–60. <https://doi.org/10.3733/ca.v056n02p55>.
- Brown, Steven D. Lent, ve Robert W. (2013). “*Career development and counseling*”. John Wiley & Sons Inc.
- Bulgurcu, S. (2021). Özel yetenekliler alanında uluslararası doktora tezlerinin analizi (2010-2020). *Journal of University Research / Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 137–153. <https://doi.org/10.26701/uad.904187>
- Bulut, B. ve Bacanlı, F. (2022). Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimi alanında 2000-2021 yılları arasında yapılmış olan makalelerin incelenmesi. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 5(2), 51-69. <http://doi.org/10.58501/kpdd.1172785>.
- Burak, M. (1995), *Üstün yetenekli öğrencilerin benlik kavramına ilişkin bir araştırma* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Carlisle, K. S. (2006). *An examination of a career and college awareness program and the effects on fifth-grade students* [Doctoral Thesis]. Auburn University.
- Carvalho, R., Pocinho, M., ve Fernandes, D. (2018). Fostering Career Awareness in Elementary Schools: Evaluation of an Intervention Proposal. *The Spanish Journal of Psychology*, 21, E16. doi:10.1017/sjp.2018.16
- Clark, B. (2013). Growing up gifted. Cambridge: Pearson
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2000), Research Methods İn Education. RoutledgeFalmer.
- Colston, N., Thomas, J., Ley, M. T., Ivey, T., & Utley, J. (2017). Collaborating for early-age career awareness: A comparison of three instructional formats. *Journal Of Engineering Education*, 106(2), 326-344.
- Connelly, L. M. (2016). Trustworthiness in qualitative research. *Medsurg Nursing*, 25(6), 435-43
- Coogan, T. A. (2016). Supporting school counseling in Belize: Establishing a middle school career development program. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 8(3), 379-390.
- Coxon, S. V., Dohrman, R. L., & Nadler, D. R. (2018). Children using robotics for engineering, science, technology, and math (crest-m): the development and evaluation of an engaging math curriculum. *Roeper Review*, 40(2), 86–96. doi:10.1080/02783193.2018.1434711
- Creswell W.J. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni (Çev. M. Bütün, S. Beşir Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Orijinal yayın tarihi, 2013).

- Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative*. Prentice Hall Upper Saddle River, NJ.
- Çetin, Ş., Şahin Ç., Mertol H., Arcagök S. ve Girgin D. (2017). Öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki girişimcilik becerileri: BİLSEM ve ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin karşılaştırılması. *Turkish Journal of Giftedness & Education*, 7(2), 110-125.
- Çitil, M. (2018). Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi politikalarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, Üstün-özel yeteneklilerin eğitimi, 143-172. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/40518/480017>
- Çitil, M. (2020). Geçmişten günümüze Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitimi: Prof. Dr. Ayşegül Ataman ile görüşme. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(10), 511-524.
- Daşdemir, A., ve Kıratlı, A. A. (2021). Bilsem görsel sanatlar alanı öğrencilerinin görsel araştırma yöntemleriyle hazırladıkları projelere yönelik görüşleri. *BAUNSOBED*, 24(6), 877-893.
- Daz Başar, T., Karagölge, Z., ve Ceyhun, İ., (2020). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Kimya Dersine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: Erzurum BİLSEM Örneği. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 159-179.
- Demirtaş Zorbaz, S. (2021). Vaka Örnekleriyle Kariyer Rehberliği ve Kariyer Psikolojik Danışması. Kemal Öztemel (Ed.), *Çocuklarda Kariyer Psikolojik Danışma Uygulamaları* içinde (s.121-150). Ankara: Pegem.
- Dier, H. N. (2000). Special Issue Introduction: Career and life planning key feature within comprehensive guidance program. *Journal of Career Development*, 27, 73-80.
- Doğan, A. (2020). Üstün yetenekli öğrencilerin meslek tercihleri. *Turkish Studies*, 15, 5.
- Donker T, Griffiths KM, Cuijpers P et al. (2009). Psychoeducation for depression, anxiety and psychological distress: a meta-analysis. *BMC Medicine*, 7(79), 1-9.
- Dursun, B., Yılmaz, İ. A., Pektaş, K., ve Altay, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin kariyer seçimlerinin demografik özellikler açısından incelenmesi: Pınarhisar MYO örneği. *Electronic Journal of Vocational Colleges*. 2(2), 9-21.
- Eker, A. (2023). Examining the effect of the future readiness psychoeducation program on gifted students’ career decision-making competencies and future expectations. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 11(3), 497–506. <https://doi.org/10.17478/jegys.1348101>
- Elementary Career Education Guide (1973), Volume 1: Self Awareness. Institution Watertown Independent School District 1, S. Dak. Spons Agency Office of Education (DREW), Washington, DC.
- Elitok, Y. (2019). Kariyer Çalışmalarının Tarihi Gelişimi. E. Kaygın ve Y. Zengin içinde. *Kariyer-Temel Kavramlar, Yönetimi, Güncel Konular*, 21-33.
- Ellington, C., ve Winkoff, L. (1982). Low Cost Implementation of a Career Education Program for Elementary School Children with Handicaps. *Journal of Career Education*, 8(4), 246–255.
- Erdoğan, N. ve Taşar, M. F. (2019). Fen bilimleri dersinde öğrencilerin kariyer farkındalığına yönelik motivasyon ve algı gelişimi: Bir öz-inceleme. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 244-273. Erişim Adresi: <http://ihead.aksaray.edu.tr/en/pub/issue/46867/604019>
- Erol, S. E. (2016). Üstün yetenekli öğrencilerin sanat alanında değerlendirmesinde dünya genelinde kullanılan yöntemler. *HAYEF Journal of Education*, 13(1), 85-94. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuhayefd/issue/26897/282780>

- Ersoy, E., ve Deniz, M. E. (2016). Üstün yetenekli çocukların öfkeyle başa çıkma ve karar verme becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(3), 1017-1030. <https://doi.org/10.17051/io.2016.20367>
- Ersoy, N. (2015). Araştırma etiği. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 2-8.
- Ertürk, A. (2019). *Bilim ve sanat merkezleri destek eğitim programının sınıf öğretmenleri görüşlerine göre incelenmesi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Trabzon Üniversitesi.
- Eryetiş, M. V. (2017). Meslek seçimi ve mesleki rehberlik. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu*, 44, 281-297.
- Eser, Y. (2011). *Bilim ve Sanat Merkezleri'nin eğitim programlarının Hammond modeliyle değerlendirilmesi*. [Yayınlanmış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Fox, L. H. (1976). Career education for gifted pre-adolescents. *Gifted Child Quarterly*, 20(3), 262-273. <https://doi.org/10.1177/001698627602000308>
- Gassin, E. A., Kelly, K. R. ve Feldhusen, J. F. (1993). Sex differences in the career development of gifted youth. *The School Counselor*, 41(2), 90-95.
- Gati, I., Ryzhik, T., ve Vertsberger, D. (2013). Preparing young veterans for civilian life: The effects of a workshop on career decision-making difficulties and self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 83(3), 373-385.
- Gerring, J. (2007). *Case study research: Principles and practices*. Cambridge University Press.
- Gillies, R. M., McMahon, M. L., ve Carroll, J. (1998). Evaluating a career education intervention in the upper elementary school. *Journal of Career Development*, 24(4), 267-287.
- Gottfredson, L.S. (2005). Applying Gottfredson's Theory of Circumscription and Compromise in Career Guidance and Counseling. In S. D. Brown & Lent (Eds.), *Career Choice and Developments*. Jossey-Bass.
- Gökdemir, S. (2017). *Ülkemizde özel yetenekli öğrencilerin tanılama sürecinin öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Gönültaş, A., ve Serap, E. (2022). Özel yetenekli öğrencilerde beklenmedik başarısızlık ve olası nedenleri. *Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*, 2(3), 177-211.
- Greene, M. J. (2006). Helping build lives: career and life development of gifted and talented students. *Professional School Counseling*, 10(1), 34-42. <https://psycnet.apa.org/doi/10.5330/prsc.10.1.b55j504360m48424>
- Greene, S. (1973). *The relationship between a developing career education program and the career maturity of secondary school students* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 7406614).
- Güçin, G. ve Oruç, Ş. (2015). Türkiye'de üstün yetenekliler ve üstün zekâlılar alanında yapılmış akademik çalışmaların çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 5(2), 113-135. DOI: 10.17984/adyuebd.05095
- Hammami, J., ve Khemaja, M. (2019). Towards agile and gamified flipped learning design models: application to the system and data integration course. *Procedia Computer Science*, 164. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2019.12.178>.

- Hartung, P. J. (2015). Life design in childhood: Antecedents and advancement. In L. Nota & J. Rossier (Eds.), *Life design and career counseling* (pp. 89–102).
- Hartung, P. J., Porfeli, E. J., ve Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 385–419
- Hartung, P. J., Porfeli, E. J., ve Vondracek, F. W. (2008). Career adaptability in childhood. *The Career Development Quarterly*, 57, 63–74.
- Haynes, F. (1977). *A comparison of career maturity and occupational aspirations: Of Black elementary students in a career education program with Black elementary students not in a career education program* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 7731117).
- Holland, J. L. (1973). *Making vocational choices: a theory of vocational personalities and work environments*. Prentice-Hall.
- Hotaman, D. (2020). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin eğitiminde fırsat eşitliği açısından eğitim programının önemi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(70), 530-537. doi: 10.17719/JISR.2020.4112
- Houser, J. (2015). *Nursing research: reading, using, and creating evidence*. (3rd ed.). Burlington: Jones ve Bartlett Learning
- Işık M. (2019). Algılanan aşırı vasıflılık ve bireysel kariyer planlaması ilişkisinde algılanan örgütsel desteğin düzenleyici etkisi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 1015–1041.
- İlgar, S. C. ve İlgar, M. Z. (2014). Nitel veri analizinde bilgisayar programları kullanılması. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi/IZU Journal of Social Science*.
- Janson, K., ve Rawlings, M. (2022). *What do we mean by learning agility? in determining leadership potential* (pp. 116-128).
- Jason, C., ve Elpert, L. R. (2017). Goal Setting: Effective Strategies to Plan for a Successful Career. *Hospital Medicine: Perspectives, Practices and Professional Development*, 45-53.
- Joel, O. P. (2019). Learning environment, achievement motivation and career decision making among gifted secondary school students. *American Journal of Education and Learning*, 4(1), 50-61.
- Kalp, G. (2023). *Holland tipi kişilik özelliklerinin işgörenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı ve örgütsel bağlılığına etkileri* [Yüksek lisans tezi]. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Kara, N. (2019). Impact of digital media on gifted students' career choices. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 7(2), 99-112–112. <https://doi.org/10.17478/JEGYS.555339>
- Karacan Özdemir N. (2018). Ekim düşü filminin üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(1), 31- 52.
- Karadağ, F. (2016). Özel yetenekli bireylerin tanınması ve tanılamaya yönelik alternatif değerlendirme araçları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 561-571.
- Karadayı, H. İ., ve Tanrıseven, I. (2022). Bilim ve Sanat Merkezleri'nde uygulanan uyum eğitim programının incelenmesine yönelik bir durum çalışması. *The Journal of Academic Social Science*, 10(130), 215-234.
- Kaya, F., Ogurlu, U. Ve Hizli, E. (2015). Career decisions of gifted students in Turkey. *Journal of European Education*, 5(1), 35-51.

- Kaya, S. (2023). *Üstün zekalı öğrencilerde kariyer ve yetenek gelişimi yetkinlikleri, benlik saygısı ve mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.
- Kaya, Z. ve Bayra, E. (2019). Özel yetenekli öğrencilerin üst düzey düşünme becerileri. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 49-76. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.644745>
- Kayışdağ, E. (2018). *Bilim ve Sanat Merkezleri'nin eğitim programlarının öğrenci görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Kelly, K.R. ve Colangelo, N. (1990). Effects of academic ability and gender on career development. *Journal for the Education of the Gifted*, 13(2), 168-175. <https://doi.org/10.1177/016235329001300205>.
- Kerr, B. ve Sodano S. (2003). Career Assessment with intellectually gifted students. *Journal of Career Assessment*, 11(2), 168-186. <https://doi.org/10.1177/1069072703011002004>.
- Keumala, E., Nurihsan, J., ve Budiamin, A. (2018). The development of career learning program with modeling technique to improve student career awareness. *Islamic Guidance and Counseling Journal*, 1(2), 53-61. <https://doi.org/10.25217/igcj.v1i2.270>
- Kırdök, O. ve Barın, R. (2021). Bilim ve Sanat Merkezleri Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı. Ankara: Afşar Medya Matbaacılık, https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_02/12223339_Gelecek_FarkYndalYgYY_PsikoegYitim_ProgramY.pdf adresinden 18.11.2023 tarihinde alınmıştır.
- Kim J. (2022). Development and effectiveness verification of an online career adaptability program for undergraduate students. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.857111>.
- Kim, M. (2011). The relationship between thinking style differences and career choices for high-achieving students. *Roeper Review*, 33(4), 252-262.
- Koçal, Z. D. (2009). *Matematikte Üstün Yetenek Özelliklerinin Rutin Olmayan Açık Uçlu Problem Durumlarına İrdelenmesi. Üstün Yetenekli Çocuklar 2. Ulusal Kongresi Özet Kitabı*, Anadolu Üniversitesi Kongre Merkezi.
- Kontaş, H., Ünişen, A., ve Sürücü, M. (2016). Üstün yetenekli öğrencilerin problem çözme becerileri ve kariyer gelişimleri. *Turkish Studies*, 11(3), 1569-1586.
- Korkut O. F. (2018). Üniversite öğrencilerinin kariyer gelişim ihtiyaçları. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 32(2), 28- 39.
- Koyunlu Ünlü, Z., ve Dökme, İ. (2017). Özel yetenekli öğrencilerin FeTeMM'in mühendisliği hakkındaki imajları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1).
- Kömek, E. (2012). *Bilim Sanat Merkezlerinde Bilim Etkinliklerinden Faydalanan üstün Zekalı öğrencilerin Bilim Okuryazarlığının Analizi* (Order No. 28676306). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2572327807). <https://www.proquest.com/dissertations-theses/bilim-sanat-merkezlerinde-etkinliklerinden/docview/2572327807/se-2>
- Krefting, L. (1991). Rigor in qualitative research: the assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45(3), 214-222.
- Kuş, E. (2006). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel veri analizi, örnek program nvivo ile gösterimler*. Anı Yayıncılık.

- Lam, M. ve Santos, A. (2018). Üniversite kariyer müdahale programının kariyer kararı öz yeterliliği, kariyer kararsızlığı ve karar verme zorlukları üzerindeki etkisi. *Kariyer Değerlendirme Dergisi*, 26(3), 425-444. <https://doi.org/10.1177/1069072717714539>
- Lapan, R. T., Marcotte, A. M., Storey, R., Carbone, P., Loehr-Lapan, S., Guerin, D., Mahoney, S. (2016). Infusing career development to strengthen middle school english language arts curricula. *The Career Development Quarterly*, 64(2), 126-139. doi:10.1002/cdq.12046.
- Lapin, A. (2023). *Social Entrepreneurship*. 1-4. doi: 10.1007/978-981-16-9859-0_221
- Leba, M. K., Öztürk, Y. K., ve Çelik, M. (2023) İnovasyon odaklı ders etkinliklerinin özel yetenekli çocukların girişimcilik becerisine etkisi. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 9(25), 16-36. <https://doi.org/10.51293/socrates25-209>
- Magnuson, C. S., ve Starr, M. F. (2000). How early is too early to begin life career planning? The importance of the elementary school years. *Journal of Career Development*, 27(2), 89-101. doi:10.1177/089484530002700203
- Maree, J. G. (2021). Counselling for career construction for an artistic child with career undecidedness: implications for early child development. *International Journal of Adolescence & Youth*, 26(1), 432-448. <https://doi.org/10.1080/02673843.2021.1976236>
- MEB (2019). *Özel eğitim ve rehberlik hizmetleri genel müdürlüğü bilsem yönergesi*. Erişim tarihi:07.12.2023.http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/18101802_bilimvesanat_merkezleriynergesi.
- MEB (2021). *Gelecek Farkındalığı Psikoeğitim Programı*. Afşar Medya Matbaacılık.
- MEB (2022). *Bilim ve sanat merkezleri öğrenci tanılama kılavuzu*. <https://orgm.meb.gov.tr/www/2018-2019-bilim-ve-sanat-merkezleri-ogrenci-tanilama-ve-yerlestirme-kilavuzu-yayimlandi/icerik/1121> sayfasından 13.08.2023 tarihinde erişilmiştir.
- MEB (2022). *Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi*.
- MEB (2022c). Bilsem sayısı 279'a yükseldi. <https://www.meb.gov.tr/bilsem-sayisi-279a-yukseldi/haber/25315/tr> (Erişim Tarihi: (08.11.2023).
- MEB. (2017'a). *2017- 2018 bilim ve sanat merkezleri öğrenci tanılama kılavuzu*. <https://orgm.meb.gov.tr> adresinden alınmıştır.
- Melekoğlu, M. A., ve Sak, U. (2021). *Öğrenme güçlüğü ve özel yetenek*. Pegem Yayıncılık.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Sage.
- Miller, R.C. (1990). *Discovering mathematical talent*. Reison. VA: Council for Exceptional Children. (Eric Document Reproduction Service No. ED321487)
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2007), Milli eğitim bakanlığı bilim ve sanat merkezleri yönergesi. *Tebliğler Dergisi* 3(3), 26-28.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). Özel yetenekli bireylerin eğitimi strateji ve uygulama kılavuzu. Erişim Adresi:https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_11/25034903_zelyeteneklibireylerineitimstratejiveuygulamaklavuzu.pdf
- Mitchell, T. O., Cowburn, I. H., Piggott, D., Littlewood, M. A., Cook, T., ve Till, K. (2022). Fostering psychosocial characteristics within an english soccer academy. *The Sport Psychologist*, 36(2), 139-149.

- Nacaroğlu, O. (2020). Özel yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrencilerin 21. yüzyıl becerilerinin incelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 53(2), 693-722. <https://doi.org/10.30964/auebfd.615067>
- Nacaroğlu, O., ve Kızılkapan, O. (2021). Özel yetenekli öğrencilerin stem tutumları ve 21. yüzyıl becerilerine sahip olma düzeyleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(2), 425-442.
- Napier, R. D., Jarvis, J. M., Clark, J., & Halsey, R. J. (2024). Influences on career development for gifted adolescent girls in selective academic programs in Australia. *Gifted Child Quarterly*, 68(1), 49-64. <https://doi.org/10.1177/00169862231201604>
- National Association for Gifted Children. (2016). A brief history of gifted and talented education. Erişim Adresi: [https:// www.nagc.org/brief-history-gifted-and-talented-education](https://www.nagc.org/brief-history-gifted-and-talented-education)
- National Career Development Association (2012). Policy and procedures manual 2012-13. <http://ncda.org/aws/NCDA/assetmanager/getfile/39961/policyan> dprocedures2012-13.doc.
- Niles, S. G., ve Harris-Bowlsbey, J. (2013). 21. yüzyılda kariyer gelişimi müdahaleleri. (F. K. Owen, Çev.) Ankara: Nobel Akademik.
- Orman, S. (2020). *Değerler eğitimi bağlamında BİLSEM eğitim programlarına ilişkin öğrenci, öğretmen ve yönetici görüşleri* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Öpengin, E. (2018). Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri, Feyzullah Şahin içinde, *Özel Yetenekli Öğrenciler ve Eğitimi* (s.212-233) Ankara: Anı.
- Öz F., Bahadır Yılmaz E (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık. *JOHUFON*, 16(3), 82-9.
- Özaydın, S. (2021). *Çocuklarda kariyer gelişimini destekleme psikoeğitim programının etkililiğinin incelenmesi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Özcan, D. (2017). Career decision-making of the gifted and talented. *South African Journal of Education*, 37(4), 1-8. <https://doi.org/10.15700/saje.v37n4a1521>
- Özgüler, N. (2009). 7-12 yaş arası üstün yetenekli çocukların eğitimi ve bir yöntem önerisi (İstanbul ili örneği) [Yayınlanmış yüksek lisans tezi] Beykent Üniversitesi.
- Özkan, A. (2019). *Kariyer gelişimi psikoeğitim programının 5. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi ve karar vermelerine etkisi* [Yayınlanmış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Öztemel, K. (2021), Çocuklarda Kariyer Psikolojik Danışma Uygulamaları, K. Temel içinde değil, *Vaka Örnekleriyle Kariyer Rehberliği ve Kariyer Psikolojik Danışması* (s. 122-146) Pegem.
- Öztemel, K. (2021). *Kariyer Planlama ve Geliştirme*. Pegem Yayıncılık.
- Palladino Schultheiss, D. E. (2008). Current status and future agenda for the theory, research, and practice of childhood career development. *Career Development Quarterly*, 57(1), 7-24.
- Parsons, F. (1909). *Choosing a vocation*. Houghton Mifflin Company.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). Sage Publications, Inc.
- Pekdoğan, S. ve Ulutaş, İ. (2018). Karar verme becerileri eğitim programının okul öncesi dönem çocuklarının karar verme becerileri üzerindeki etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 230-244. <https://doi.org/10.17679/inuefd.325966>

- Pleasant Hill School District, O. (1973). *Teacher Guide for Increasing the Career Awareness of Primary School Children; Grades 1-3. Revised Edition*
- Polat, M. Ve Polat, İ. (2021). Özel yetenekli öğrenciler için hazırlanmış destek eğitim programının incelenmesi. *AJER*, 6(1), 103-123.
- Renzulli, J.S. (2005). The three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity. In R. J. Stenberg & J.E.Davidson(Eds.), *Conceptions of giftedness*(2 nd Ed.,pp. 246-279). Cambridge Universty Press.
- Rouvrais, S., Haraldur, A., Esnault, L., ve Thordur, V. F. (2020). Decision Skills in Engineering Programs-a Key for a VUCA Era. In *WEEF/GEDC 2020: World Engineering Education Forum and the Global Engineering Deans Council*.
- Sart, G., ve Sezgin, F. H. (2023). The relationship between psychological resilience and career adaptability in university students. In *INTED2023 Proceedings* (pp. 5039-5045). *IATED*.
- Savickas, M. L. (2002). Career construction: A developmental theory of vocational behavior. D. Brown and R. W. Lent (Eds.). *Career choice and development* (Fourth Edition), (pp. 149-205). Jossey-Bass.
- Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. In S. D. Brown ve R. W. Lent (Eds.), *Career development and counseling: Putting theory and research to work* (pp. 42–70), NJ: Wiley.
- Savickas, M. L. (2006). Career construction theory. In J. H. Greenhaus & G. A. Callanan (Eds.), *Encyclopedia of Career Development Volume 1* (pp. 84-88). Sage Publications.
- Savickas, M. L. (2012). Constructing careers: Actor, agent, and author. *Journal of Employment Counseling*, 48(4), 179-181.
- Seligman, L. (1982). Assessment in developmental career counseling. *School Counselor*, 29, 422–424.
- Serdar Köksal, M. (2021). Özel Yetenek ve BİLSEM’ LER. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Sezginsoy, B. (2007). *Bilim ve sanat merkezi uygulamasının değerlendirilmesi* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Sezginsoy, B. ve Güven, E. (2010). Piyano ve keman alanında iki harika çocuk: İdil Biret-Suna Kan (Görüş ve Önerileri). *İlköğretim Online*, 9(1), 128-135. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ilkonline/issue/8596/106958>
- Shulman, S. ve Nurmi, J. E. (2010). Understanding emerging adulthood from a goalsetting perspective, *New Directions For Child And Adolescent Development*, 130, 1- 11.
- Singh, A., Chakraborty, S., & Patoju, S. K. S. (2023). Career choices and job preferences of social entrepreneurship graduates: implication for redefining “success” of social entrepreneurship education, *Social Enterprise Journal*, 19(5), 459- 480.
- Snyder, K. E., & Wormington, S. V. (2020). Gifted underachievement and achievement motivation: The promise of breaking silos. *Gifted Child Quarterly*, 64(2), 63-66.
- Soo Yeon, S., Adedokun, O., Wackerly, A., Parker, L. C., Mennonno, A., ve San Miguel, S. (2015). Changes in elementary student perceptions of science, scientists, and science careers after participating in a curricular module on health and veterinary Science. *School Science & Mathematics*, 115(6), 271. doi:10.1111/ssm.12129

- Sousa-Filho, J. M. D., Granados, M. L., & Lacerda Fernandes, J. A. (2023). Social entrepreneurial intention: educating, experiencing and believing. *Studies in Higher Education*, 48(7), 1067-1081.
- Streubert, H. J., ve Carpenter, D. R. (2011). *Qualitative research in nursing*. (5th ed.). Lippincott Williams ve Wilkins.
- Super, D. E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice and development* (2nd ed., pp. 197-261). Jossey-Bass.
- Susantya, C. D., ve Hawadi, L. F. (2019). Teacher Characteristics and Gifted Student Engagement as Influencing Factors on Academic Performance in Junior High School. In *2nd International Conference on Intervention and Applied Psychology (ICIAP 2018)* (pp. 556-564). Atlantis Press.
- Sürücü, M., Kontaş, H., ve Bacanlı, F. (2015). Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri. *Electronic Turkish Studies*, 10(15), 801- 820.
- Şahin, H. Ve Zorlu, A. (2022). Türkiye’de özel yetenekli bireyleri tanılama süreci ve tanılamada kullanılan yöntemler. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 863-885. DOI: 10.37669/milliegitim.788454
- Şenol, C. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri (BİLSEM örneği)* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Tarhan, S., Kılıc, S. (2014). Üstün yetenekli bireylerin tanılanması ve Türkiye’deki eğitim modelleri. *Ustun Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 27-43.
- Tassel-Baska, J. (1981). A comprehensive model of career education for gifted and talented. *Journal of Career Education*, 7(4), 325–331. <https://doi.org/10.1177/089484538100700410>
- Taylor, K. M. and Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 22, 63-81.
- Torunoğlu, H. (2023). *Bilim ve Sanat Merkezleri ’nde uygulanan programların öğrenci veli ve öğretmen beklentilerine göre değerlendirilmesi* [Yayınlanmış doktora tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Travis, K. P. (2020). *The Impact of Career Development Education on the Career Awareness of Fifth Grade Public School Students toward Career Choice*. Widener University.
- Trebilco, G. R. (1984). Career education and career maturity. *Journal Of Vocationa Behavior*, 25, 191-202.
- Tuna S., (2012). Sanatsal yetenekli çocuklar ve özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 29-34.
- Turan, M. E., ve Çelik, E. (2023). The effect of a career adaptability psycho-educational programme on coping with career indecision and career adaptability: A pilot study. *Counselling and Psychotherapy Research*, 23, 709–717. <https://doi.org/10.1002/capr.12607>
- Türk Dil Kurumu. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Millî Eğitim Bakanlığı. Erişim Adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir (13.07.2022).

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM). (2012). *Türkiye Büyük Millet Meclisi üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimleriyle ilgili sorunların tespiti ve ülkemizin gelişimine katkı sağlayacak etkin istihdamlarının sağlanması amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonu raporu*. Yasama Donemi: 24. Yasama Yılı: 3. Ankara.
- Ülker, S. (2022). *BİLSEM fen bilimleri dersi öğretim programı bireysel yetenekleri fark ettirme kazanımlarının yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi ve ders planları oluşturulması* [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Velasco, F., Batista-Foguet, J. M., ve Emmerling, R. J. (2019). *Are we making progress? Assessing goal-directed behaviors in leadership development programs*. *Frontiers in Psychology*, 10. doi:10.3389/fpsyg.2019.01345
- Vries, M. S., ve Kroukamp, H. (2023). Decision-making skills in the fourth industrial revolution. *Teaching Public Administration*, 41(3), 389-407.
- Webb, J. L., ve Amend, E.R. (2007) A parent's guide to gifted children. *Great Potential Press*, Inc.
- WiraBayu, G., Widiana, W., ve Yudiana, K. (2023). Learning Science with Numbered Heads Together (NHT) based on Growth Mindset Improving Science Literacy and Learning Agility of Elementary School Students. *Pegem Eğitim ve Öğretim*, 13(4), 171-180. <https://doi.org/10.47750/pegegog.13.04.21>
- Worzbyl, J.C. ve Q'Rourke. R. (1989). *Elementary school counseling*. Muncie: Indiana: Accelerated Development Inc.
- Yalım Yaman, D. (2014). *11 ve 12. sınıf öğrencilerinin kariyer kararsızlığı üzerine bir çalışma: cinsiyet, kariyer inançları, akademik öz yeterlilik ve problem çözüme becerilerinin yol analizi ile sınanması* [Yayınlanmış doktora tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Yang, C. L., Huang, K. P., Tosompark, C., Suwanmana, P., ve Chuang, W. B. (2022). Interaction and interrelation in social enterprise between entrepreneurship and social issues. *KINERJA*, 26(2), 253-269.
- Yarnall, J. (2008). *Strategic career management*. First Edition, Elsevier Ltd.
- Yıldırım A., Şimşek H. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yildiz, A., ve Karaduman, E. (2023). A Comparison of Entrepreneurship of 5th-Grade Gifted and Non-Gifted Students. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 12(4 (Online First)), 691-703.
- Yin, R.K. (2009). *Case study research. Design and method* (4 th ed.). Sage.
- Yoo, J. E., ve Moon, S. M. (2006). Counseling needs of gifted students: an analysis of intake forms at a university based counseling center. *Gifted Child Quarterly*, 50(1), 52-61. <https://doi.org/10.1177/001698620605000106>
- Yörük-Topuz, İ., ve Cihangir-Çankaya, Z. (2022). Özel yetenekli öğrencilerin psikolojik sağlamlığının yordayıcıları: Benlik saygısı, akran ilişkileri ve ebeveyn tutumları. *Özel Eğitim Dergisi*, 23(2), 271-294.
- Yulianah. (2023). The concept of social entrepreneurship as a form of social motives and career paths according to a psychosocial perspective. *Neo Journal Of Economy And Social Humanities*, 2(1), 40-45. doi: 10.56403/nejesh. v2i1.87

- Yüreğilli Göksu, D., (2021). Education and Instruction in Science and Art Centres. *Gifted and Talented Students and Science and Art Centres* (pp.190-227), Ankara: MEB/Özel Eğitim ve Rehberlik hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Zunker, V. G. (2006). *Career Counseling: A Holistic Approach* (Seventh Edition). Thomson Brooks/Cole.
- О. В., Люсова., Л.Е., Солянкина. (2020). Psychological Support for Career Development in Modern Adolescents. *Stage of Vocational Education*, 1(53), 35-44. doi: 10.37724/RSU.2020.53.1.006.

